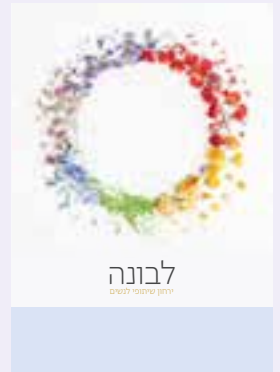

לבונה

ירחון שיתופי לנשים | תשרי תשפ"א

לאה בלוי	יוני סטפנסקי	רחלי הורוויץ	נועה אייזנר	חנה ראקוב	חנה קרני
אושר ועושר	אהבה ישנה	יפה כלבנה	יותר מדי כסף	אלטע זאכן	בבושקה
20	6	37	10	34	33

לבונה

גיליון מס' 1 | תשרי תשפ"א

ירחון שיתופי לנשים חרדיות
מיזם חברתי שהוקם בשאיפה
לגלות עולמות חדשים של עושר
תורני, הגותי וחברתי.

יוזמות:
תמר גורן, מירי טרייטל

משתתפות:
נועה אייזנר
אילה אלישויב
שמחה ביטון
לאה בלוי
תמר גורן
יסכה גינצלר
שפרה גליק
מינדי גשייד
חני גרינשטיין
תמר דיאמנט
רחלי הורוויץ
חיה וויספיש
אביטל כהן
מירי סגל
יוני סטפנסקי
בתיה ענה
חנה קרני
חנה ראקוב
שרה ריינר

עריכה: תמר גורן
עיצוב גרפי: מירי טרייטל

לתגובות, הארות, הערות
ורעיונות חדשים, כתבו לנו:

levona.nashim@gmail.com

מצחיק

לכתוב את דבר העורכת.

כלומר, יש נשים שזה ממש לא מצחיק שהן כותבות את דבר העורכת. הן הרי נשים כבודות ויאה ונאה שהן תכתובנה "דבר העורכת". מה שמצחיק שהפעם אני זו שכותבת. אז אולי, כדי שהפוסט הזה לא יהיה קריקטורה, נתייחס אליו כאל "דבר תמר גורן". ככה זה בסדר בשבילי. לתמר גורן יש הרבה מה לומר, והרבה הרבה מה לכתוב, אז זה לגמרי בסדר שהיא תקדיש לעצמה מקום בעיתון. אני מניחה שאתן מסכימות לתמרון שלי וממשיכה לכתוב את "דבר תמר גורן". אין לכן ברירה, אתן ממשיכות לקרוא. חה. אויש סיכמנו שזה לא קריקטורה. אז נתחיל שוב, בצורה רצינית: דבר תמר גורן. נקודתיים, קו תחתון.

בכיתה י"ב למדנו על כיבוד הורים בצורה קצת אחרת ממה שהרגילו אותנו לחשוב. כדי לקיים מצוות כיבוד הורים צריך אדם למצוא בכל אחד מהוריו מעלה מיוחדת בה הוא מצטיין ומהווה מופת לדורו. מצא חן בעיני. התחלתי לחשוב. המשכתי לחשוב. לבושת, בכל תחום שחשבתי עליו מצאתי רק ביקורת. המחשבה הבוסרית שלי רצה אל האידיאל והתעלמה מהעובדה שכולנו בסך הכול בני אדם בעולם החומר. המשכתי לחשוב, מוטרדת מכך שאני לא מצליחה למצוא אפילו דבר אחד שבו ההורים שלי מופת לדור. רצייתי למצוא משהו מיוחד, שאני אומרת עליו בלב שלם: "הוריי מופת לדור". בסוף מצאתי: ההורים שלי כל הזמן לומדים ומשתנים. הם כל הזמן מתקדמים. כן! הם אלופים בזה באמת! הם יכולים להיות בכך מופת לדור כולו! ביגנו.

היום, במרחק של לא מעט שנים, אני מבינה שהתרגיל הזה היה בשבילי הרבה יותר מאשר צורה אחרת לכבד הורים. הוא היה בשבילי דרך לבנות את ההורים שבתוכי. לא סתם הורים בראתי בתוכי: בראתי הורים שמנחים אותי להעריך תהליכים, לכבד אותם, לקבל אותם, ללמוד עליהם, להבין אותם, ובעיקר: להסכים להיות בתהליך, שזה למעשה להסכים לחיות את החיים לעומקם.

ולמה אני כותבת את זה כאן? כי אני רוצה שנשים לב לתהליך שאנחנו שותפות לו: יצירת מגזין חברתי שיתופי. נכון, המגזין כבר בידיים שלנו, אבל התהליך רק בתחילתו. מירי ואנוכי הנחנו על השולחן, בסיעתא דשמיא גדולה ויחד אתכן, מודל ראשון. מהו מודל ראשון? רעיון שקיבל ביטוי במציאות, רעיון שלבש עור וגידים. אין לרעיון רק דרך אחת להיות צורה במציאות, אבל רק כשהוא מקבל ממד קונקרטי הוא יכול להתחיל תהליך של התפתחות בעולם המעשה. כעת אפשר להצביע ולומר: זה יותר מדי, זה פחות מדי, זה לא מתאים לרעיון, בואו נשנה בכלל את הרעיון, את העניין הזה כדאי לעדן, להרחיב, לחבר עם משהו אחר וכן הלאה. במילים אחרות, הגיליון שבידייך אינו סוף פסוק, ההפך: הוא גלגול ראשון של מוצר מתגבש שמבקש להגשים רעיון: להיות מגזין שיתופי לנשים. הוא ממש מבקש מאיתנו ללוות אותו בתהליך הגיבוש.

אני מבקשת מעצמי לזכור שהמזון החיוני לתהליך הוא זמן. אני מצפה מעצמי להיות סבלנית מול תחנות שלא ימצאו חן בעיניי. אני מזכירה לעצמי שאין לתהליך דרך מוגדרת מראש. דברים עשויים לקרות ואנחנו נצטרך להתאים את עצמנו לשינוי. אני מבקשת מעצמי לזכור שהמגזין הטוב ביותר אינו המגזין שעונה על טעמי, אלא המגזין שמצליח להיות צינור מיטבי, שיודע להעביר את הקולות השונים מהשטח אל השטח בצורה אותנטית ונאמנה. אני לא חייבת להסכים עם כל מילה במגזין, עם כל רוח שנושבת בו, אבל אני מוזמנת לומר את דעתי ובכך להשפיע. מקווה בכל ליבי שתהיה לנו סבלנות לתהליך, ושהוא יתברר כתהליך של הבשלה: מפרי בוסר לפרי ראוי למאכל, מתוק וערב. נלך באור השם ובעזרתו ונצליח.

בהערכה עמוקה לכל אחת שנתנה את רוחה, ליבה, מילותיה (ומטבחה) ולקחה חלק בגיבוש המודל הראשוני, ובהערכה גדולה למירי שהיתה הכוח המניע. בלעדיה שום דבר לא היה קורה.

תמר גורן

תוכן העניינים

תמר דיאמנט למצוא את האי באי הוודאות	29	חני גרינשטיין להבין את התשובה	4
מירי סגל כשאסור לפתוח את הדלת	30	יוני סטפנסקי אהבה ישנה	6
חנה קרני בבושקה	33	יסכה גינצ'לר על התחדשות הלבונה	7
חנה ראקוב אלטע זעכן	34	אביטל כהן נדודי שנה	8
רחלי הורוויץ יפה כלבנה	37	נועה אייזנר יותר מדי כסף	10
אילה אלישיוב הגות במצעד החודשים	38	תמר גורן התיבה הענקית של אמא	15
שמחה ביטון עובדת חיונית	40	בתיה ענה אישה נעלה	16
שפרה גליק נשנושי כתיבה	41	לאה בלוי אושר ועושר	20
שרה ריינר ספק להחמיר	42	חני גרינשטיין לשון "תשליך"	23
תמר גורן חומר ביד היוצר	44	יסכה גינצ'לר חלום ללא מסכות	23
רחלי הורוויץ בהפקת חג חגיגתי Honey Pops	49	מינדי גשייד לחיים יש צבע?	24
מקרונים עם עוקץ מגנום עם טוויל חלת דבש		חיה וויספיש שיחות עם אלוקים	28

גיליון לבונה מספר 2 יצא בעזרת השם בחודש כסלו, תשפ"א

מה בגיליון?

- חומר שלך, שאת יוצרת מכל הלב, במיוחד לפרסום בירחון.
- תגובה שלך על נושא שעלה בירחון כתובה בצורה מנומקת ומפורטת. ניתן לערוך כמאמר / כתבה בפני עצמה.
- חומר של חברות שלך שאת מעריכה וסבורה שיש בידן לתרום למיזם. את מוזמנת לשלוח אותן בגיליון הנוכחי ולהציע להן לקחת חלק.

שימי לב,

- על החומר להגיע למערכת עד י' בחשוון בלבד. עמידה בזמנים חשובה מאוד!
- אנחנו רוצות להצליח להפיק ירחון מדי חודש בחודשו ולכבד את לוח הזמנים, לכן לא נוכל לקבל חומרים שיגיעו לאחר התאריך שנקבע.

זכרות

את שיעור "ביאורי תפילה" אצלי זו הייתה תמיד המחברת הכי משעממת בילקוט. סוג של

נאנחים כש'המורה של ביאורי תפילה באה'. היה שם פירוט של הפסוקים במלכויות-זכרונות-שופרות, הופיע שם הסיפור המרטיט על רבי אמנון ממגנצא, ואולי גם הסבר על אבינו מלכנו ולדוד ה'. אבל העמוד של י"ג מידות נתקע לי בראש. זוכרת איך שיננתי: ה' - לפני החטא, ה' - אחרי החטא, חנון - מתנת חיים, ונקה - לשבים, לא ינקה - לשאינם שבים.

התאמצתי מאוד לקבע בראש את ההסבר של המילה, כדי שבבוא העת אוכל לשלוף אותה בקלות. אבל מה למען ה' דקלמתי פה? זו תפילה בכלל? זו כוונה בפירוש המילות? זה גוגל טרנסלייט.

הבנת המילים כשלעצמן היא יפה, אבל היא חייבת לבוא אחרי תפיסה כללית של התפילה. למי מדברים כאן ועל מה? מבקשים משהו? מודים? ואיפה החיבור שלי לתפילה הזו?

כשהבנתי את זה, הייתי כבר אשה גדולה, כמעט כמו היום, וקלטתי שהתופעה הזו קיימת בעוד שטחים בחיים.

לפעמים אנחנו מתייחסות לעולם כאל אוסף פריטים אקראיים, ולא כאל מכלול אחד שלם. למשל, לפעמים אנחנו רואות את עצמנו כנשים קטנות שמי אנחנו בכלל לעומת נשות הדור הקודם, או מקטינות קושי שיש לנו כי "יש צרות גדולות יותר", או בתחום משמעותי יותר: מקיימות מצוות כי כך צריך, בלי רצון וחיבור פנימי. וזה תעתוע.

העולם הוא מכלול של תש"פ שנותיו. וגם אנחנו חלק מהסיפור שנכתב בו. אנחנו לא סתם עוד מילה שאפשר למצוא לה חלופה במילון,

לא חוות רגש טפשי או מיותר מכדי להתייחס אליו, לא יולדות ילדים רק כי "פרו ורבו". אנחנו חלק מיוצרי הסיפור. גיבורות.

תודה לכן, מגוון הנשים עם מגוון הדעות, שעוזרות לנו להביע יחד סיפור אמיתי, שלם.

שנזכה לשנה מלאת אור וגדילה שנה שנמלא את החודשים בפרקים ערוכים וערכיים

אורי טריט

להבין את התשובה מסע אישי

במשך שנים, כשהייתי מגיעה לפרשת התשובה, נבוכותי. מאד. יודעת אני מרת נפשי. בוודאי שיש לי על מה לשוב. חפצה אני לשוב. פעמים רבות שבת. ושינוי, אין. איני מרגישה את התשובה פועלת עלי. יודעת אני כיצד לשוב. עיקרי התשובה מפורסמים. ככל שהם מפורסמים יותר, כך הם נראים לי קלושים, תלושים. גם אם ניסיתי להתחרט באמת, ויש על מה, לא הרגשתי חרטה אמיתית. וקבלה לעתיד?! יודע תעלומות, כנראה, אינו יכול להעיד עלי.

לא חסר לי ידע. אני מסוגלת לצטט מהזכרון מדרשים שלמים על מעלתה של התשובה. דברי הרמב"ם בהלכות תשובה, הולמים באזני. משפטים שלמים מתוך שערי תשובה לרבנו יונה, אני מצטטת בעיניים עצומות. נפשי יודעת, והלב רחוק.

כששחתי את צערי לאישי היקר, אמר לי משפט אחד. "אם איננו מבינים את הדבר, לא נוכל לחוש ולהרגיש אותו, באמת." התשובה היא עניין נשגב מאד. עניין התשובה לא מסוגל להיתפס בשכלנו. מכיוון שהדבר כה רחוק מאיתנו, קשה לנו להבין. וכיון שקשה להבין ולתפוס, קשה לחוש ולהרגיש זאת. עצה לך, הציע לי בעלי, לכתוב את הידוע לי על התשובה. לנסות לסדר את הידע בראשי, ולאחר מכן לנסות להבין. עשיתי כעצתו. פתאום קלטתי, שאינני מבינה. כלל. חוסר ההבנה שלי, הלם בי.

מצד אחד, התשובה פתאום נראתה לי משהו טבעי והגיוני. לא ברור לי, מהי המעלה הגדולה, והיכן החסד העצום של התשובה. מהצד השני, קלטתי שזה כנראה משהו שהוא ממש לא הגיוני ולא מוסבר, אז איך זה באמת עובד?

לא אדבר בחידות. הנה הרשימות שערכתי. הם היו ארוכות יותר. אבל די במספר ציטוטים כדי להבין את העניין.

יחזקאל הנביא. פרק יח. למדנו בסמינר. אני פותחת ומעתיקה מתוך הנביא.

וְהָרָשָׁע כִּי יָשׁוּב מִכָּל חַטָּאתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה וְשָׁמַר אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה חַיָּה יְחִיָּה לֹא יָמוּת. כָּל פֶּשַׁעַי אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא יִזְכְּרוּ לוֹ בְּצִדְקָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה יְחִיָּה. הֲחַפֵּץ אֲחַפֵּץ מוֹת רָשָׁע נְאֻם ה' אֱלֹהִים הֲלוֹא בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכָיו יְחִיָּה.

עד כאן הכל טוב ויפה. בשורה על כוחה של התשובה. החלק המציק נמצא בהמשך.

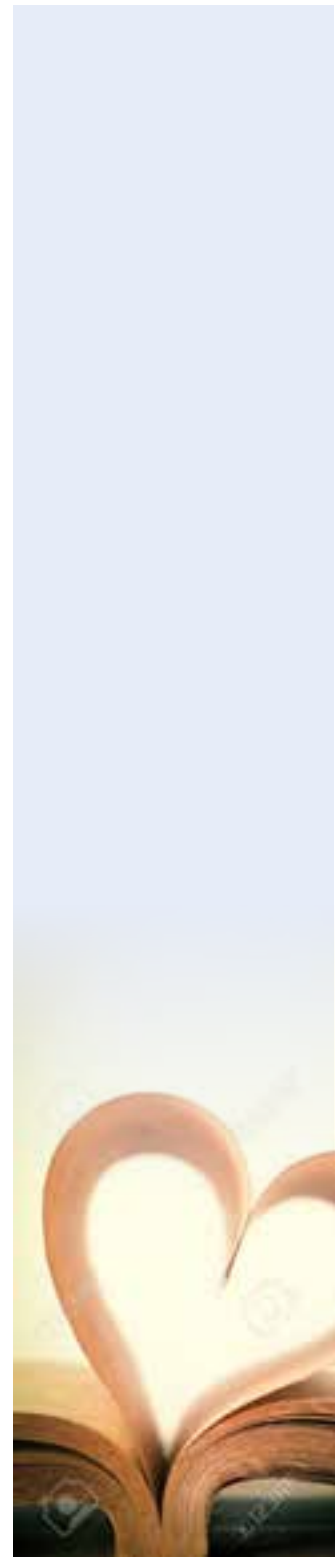
וּבְשׁוּב צְדִיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עוֹל כָּל הַתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה הָרָשָׁע יַעֲשֶׂה וְחַי כָּל צְדִיקְתָּיו אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא תִזְכְּרֶנָּה בְּמַעְלוֹ אֲשֶׁר מָעַל וּבְחַטָּאתָיו אֲשֶׁר חָטָא בָּם יָמוּת.

אם בתוהוה על הראשונות, לא מזכירים לו צדקותיו, הדין מחייב שגם עושה תשובה, לא יזכירו לו עוונותיו. בהמשך הפרק, עם ישראל טוען שהדבר לא יתכן, והנביא מדגיש שהדבר נעוץ בחוסר הבנה בדרכי השם.

וְאָמַרְתֶּם לֹא יִתְּקַן דְּרָךְ הַשֵּׁם שִׁמְעוּ נָא בַּיִת יִשְׂרָאֵל הֲדַרְכֵי לֹא יִתְּקַן הֲלֹא דְרָכֵיכֶם לֹא יִתְּקַנוּ. בְּשׁוּב צְדִיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עוֹל וּמַת עֲלֵיהֶם בְּעוֹלוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה יָמוּת. וּבְשׁוּב רָשָׁע מִרְשָׁעוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה וַיַּעַשׂ מִשְׁפָּט וּצִדְקָה הוּא אֶת נַפְשׁוֹ יְחִיָּה. וַיִּדְרָא וַיֵּשֶׁב מִכָּל פֶּשַׁעַי אֲשֶׁר עָשָׂה חַיָּו יְחִיָּה לֹא יָמוּת. וְאָמַרוּ בַּיִת יִשְׂרָאֵל לֹא יִתְּקַן דְּרָךְ הַשֵּׁם הֲדַרְכֵי לֹא יִתְּקַנוּ בַּיִת יִשְׂרָאֵל הֲלֹא דְרָכֵיכֶם לֹא יִתְּקַנוּ. לָכֵן אִישׁ כִּדְרָכָיו אֲשֶׁפֵּט אֶתְכֶם בַּיִת יִשְׂרָאֵל נְאֻם הַשֵּׁם אֱלֹהִים שׁוּבוּ וְהָשִׁיבוּ מִכָּל פֶּשַׁעֵיכֶם וְלֹא יְחִיָּה לָכֶם לְמַכְשׁוֹל עוֹן. הַשְׁלִיכוּ מֵעַלְיֶיכֶם אֶת כָּל פֶּשַׁעֵיכֶם אֲשֶׁר פִּשְׁעֵתֶם בָּם וְעָשׂוּ לָכֶם לֵב חֲדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה וְלָמַת תָּמַתוּ בַּיִת יִשְׂרָאֵל. כִּי לֹא אֲחַפֵּץ בְּמוֹת הַגּוֹי נְאֻם הַשֵּׁם אֱלֹהִים וְהָשִׁיבוּ וְחַיָּו.

לי זה הפריע. מדוע עם ישראל התעקשו לא להבין? התשובה, פתאום נראתה לי הגיונית מאד. מחוייבת המציאות. היכן כאן החסד הגדול, שצעק עליו רבנו יונה בשערי תשובה, והנה ציטוט נוסף שכתבתי לעצמי: "מן הטובות אשר הטיב השם יתברך עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפן, ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו, לרוב טובו וישרו".

את דברי הרמב"ם זכרתי במעומעם. יש לנו פרוייקט השו"ת. חיפוש קצר, ולשונו של הרמב"ם, קפצה מול עיניי. מי שמעוניינת לעיין, זה בכרך הראשון של הרמב"ם. משנה תורה לרמב"ם. ספר המדע, הלכות תשובה. פרק ז'. כמה מעולה מעלת התשובה אמש היה זה מובדל מה' אלהי ישראל שנאמר עוונותיכם היו מבדילים ביניכם

במשך יומיים הסתובבתי סהרורית. לא הבנתי האם אני מבינה, או שבאמת אינני מבינה. האם התשובה היא משהו הגיוני, ששייך לסדר הנהגת העולם, או שהתשובה היא חסד עצום שנבראה קודם שנברא העולם?

בסוף, סיפרתי לבעלי. הראיתי לו את הרשימות. סיפרתי לו על מבוכתי. ניסיתי להגדיר את מה שלא מובן. להסביר, שההבנה מוכיחה לי, שבאמת אינני מבינה. ומה באמת ההסבר של הדבר? בעלי, שמע בסבלנות את דברי. אחר כך הזכיר לי סיפור. סיפור על זוג. חברים. סיפור על עוצמה. על התגברות. על לקיחת אחריות. ועיקר העיקרים, המוטיב שגם קשור לענייננו.

לא אאריך. אשמיט גם פרטים מזהים. אבל בקצרה: האשה במקרה שלנו, פעלה בניגוד לדעתו של בעלה. פעולה שסיבכה את חיי המשפחה בכל קנה מידה, מבחינה חברותית, משפחתית, וגם כספית. מעשה של האשה, בהחלט יכלו לגרום לפירוק ביתם. גט היה מתבקש ומוצדק, והיו גם כאלו שאמרו זאת בקול. הבעל החליט, ברגע של גבורה ואמיצות, להמשיך לקיים את הבית, בכל מחיר ובכל מצב, ולהתמודד עם ההשלכות של מעשי רעייתו, למרות שהוא כלל לא אחראי עליהם, ולהיפך.

ברגע של השתפכות הנפש, סיכמה חברתי את הפרשה. אנסה לצטט אותה. על התהום שנפערה ביני לבין בעלי, בעקבות מעשיי, לא ניתן לגשר. אפילו אם אומר שמענתה אמלא את חובותיי באחריות ובמלואן, הלא הייתי חייבת זאת גם קודם למשבר. בעצם הסכמתי להינשא לו, התחייבתי את חובותי אלו.

חברתי שבה והדגישה: אני לא מסוגלת לגשר על הפער שנפער בחיינו. הן אני הייתי הגורם לכעס ולטרגדיה. כל מה שהייתי אומרת או עושה, לא היה יכול לאחות את הקרע. אילו לא אצילותו של בעלי, הפער היה נשאר. אלא, שאצילותו וגבורת נפשו, הם ששבו את ההרסות. מה שאני קלקלתי, הוא תיקן.

ואז אמרה חברתי את המשפט הבא. משפט, שמגלם את ההסבר שחמק ממני כל הזמן. וכך אמרה חברתי. אכתוב זאת כמעט בלשונה.

חובותי כלפי בעלי, כיום, נובעות לא רק מהברית שכתרנו יחד ביום חופתנו, אלא גם מעצם גבורתו וויתורו. לא ניתן להשיב לבעלי על אמונו דווקא בעקבות מעשים של חוסר אמון מצדי. לא אוכל להשיב, כי מה שאעשה ומה שאתן לו, כבר הייתי חייבת לו מכח ברית הנישואין. אולם

לבין אלקיכם צועק ואינו נענה שנאמר כי תרבו תפלה וגו' ועושה מצות וטורפין אותן בפניו שנאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי מי גם בכם ויסגר דלתים וגו'. והיום הוא מודבק בשכינה שנאמר ואתם הדבקים בה' אלקיכם צועק ונענה מיד שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה שנאמר כי כבר רצה האלקים את מעשיך ולא עוד אלא שמתאווים להם שנאמר וערבה לה' מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות.

קצת קודם, בהלכה ד', מביא הרמב"ם את דברי חז"ל הידועים. והנה ציטוט נוסף מהדף:

...אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם.

אם לסכם, הנה עוד משפט מתוק, מהלכות תשובה לרמב"ם: התשובה מקרבת את הרחוקים. אמש היה זה שנאו לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב, ונחמד, קרוב וידיד.

זה כבר היה מוגזם. מקודם, הכל היה נראה לי ברור. הגיוני. טבעי. הנהגת השם את העולם, ולא חסד מחוץ לדרך העולם. כעת, הכל התהפך. איך זה יתכן? איך מרשע גמור, הופך להיות צדיק גמור? ולא רק צדיק גמור, אלא גדול יותר מצדיקים גמורים. צדיק גמור אינו עומד במחיצתו של בעל תשובה. זה לא מובן לי. לא נתפס. יש לי עוד כמה משפטים שכתובים לי בדף. מהזיכרון. בכך רבי ואמר, יש קונה עולמו בשעה אחת, ועוד, לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן רבי.

במשך יומיים הסתובבתי סהרורית. לא הבנתי האם אני מבינה, או שבאמת אינני מבינה. האם התשובה היא משהו הגיוני, ששייך לסדר הנהגת העולם, או שהתשובה היא חסד עצום שנבראה קודם שנברא העולם, כמו שאר הדברים שיוצאים מסדר הטבע? ואם התשובה מובנת, הגיונית, ושייכת לסדר הנהגת העולם, מהו העסק הגדול שעושים ממנה? אבל היא לא. והיא כן. אז מה היא? לא מסתדר לי.

למרות שאנו קלקלנו, הקב"ה מתקן. על אף שאנו הרסנו והחרבנו והתרחקנו במעשינו, בורא העולם מוכן לבנות את הגשר.

אַהֲבָה יְשָׁנָה

בְּחֶדֶר לְבַי הָאֲחוּרִי, הָאֲבוּד
שְׁכָנָה בְּבִידוּד
אַהֲבָה יְשָׁנָה שֶׁשְׂכַחְתָּי.
מְדַדְתִּי חֹם בְּכָלֵים הַיְשָׁנִים
וְחִפְשֵׁתִי תַסְמִינִים.
הַפְתָּעָה.

הֵם חִפּוּ שָׁם אֶחָד לְאַחַד:
שִׁימַת-לֵב וְהִקְשָׁבָה. הַתְחַיְבוּת-אַמֶּת.
הַבְּנָה.
תִּקְוָה, וְאַמוּן, וְסְלִיחָה.
מִתְחַיְלָה לְהִרְגִישׁ בְּטוֹחָה.
מַעֲרָה.

אַהֲבָה, אֵת מַרְשָׁה לִי לְהוֹרִיד מִסְכָּה?
אַהֲבָה מְחַיֶּכֶת,
מְחַזְקָה לִי יָדַיִם,
וּמְסִירָה מֵאֲתָנּוּ כְּפָפוֹת,
אֲנַחְנוּ נוֹשְׁמוֹת בְּיַחַד נְשִׁימוֹת רְפוּת.
בְּעֵצָם,
הִיא מְנַשְׂמָה אוֹתִי.

זֶהוּ אֲנִי. דִּי. מְרַפָּה.
נְרַפָּאת.
נְרַפָּאתִי:
אוֹלֵי עוֹד נְהִיָּה מַעֲכָשׁוּ,
אֲנִי וְעֵצָמִי
חֲבֵרוֹת טוֹבוֹת.

התשובה היא מן הטובות שהטיב השם לברואיו. אפילו עכשיו, כשאני משחזרת את השיחה בכתב, עדיין נוטפות עיני דמעות של התרגשות של פתיחת הלב, של רצון להתקרב ולהטהר. קשה לי לכתוב מילות סיום. רק אעתיק שוב את דברי הרמב"ם:

גדולה תשובה שמקרב את האדם לשכינה שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך, ונאמר ולא שבתם עדי נאם ה', ונאמר אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב, כלומר אם תחזור בתשובה כי תדבק.

התשובה מקרב את הרחוקים, אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד, וכן אתה מוצא שבלשון שהקב"ה מרחיק החוטאים בה מקרב את השבים בין יחיד בין רבים, שנאמר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי.

כמה מעולה מעלת התשובה, אמש היה זה מובדל מה' אלקי ישראל שנאמר עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם, צועק ואינו נענה שנאמר כי תרבו תפלה וגו' ועושה מצות וטורפין אותן בפניו שנאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי, מי גם בכם ויסגר דלתים וגו', והיום הוא מודבק בשכינה שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם, צועק ונענה מיד שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה, ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמוחה שנאמר כי כבר רצה האלקים את מעשיך, ולא עוד אלא שמתאווים להם שנאמר וערבה לה' מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות.

שנה טובה. ומבורכת.

כעת, אני חייבת לו את החובות הללו, חובה כפולה ומכופלת. עצם מעשה הגבורה והוויתור, יצר כאן ברית חדשה, וחובה חדשה, ביני לבין בעלי. את הסיפור העצמתי הזה, הזכיר לי בעלי. זה קצת מסביר את העוצמה הגדולה. הסוד הגדול הטמון בתשובה זו, שבורא עולם נתן לנו. אכן, הבורא טבע בבריאה את הכח להתחרט, ולתהות על הראשונות. בין לטוב, ובין ח"ו להיפך. למרות זאת, חרטה זו, עדיין לא מתקנת את המרחק שיצרו עוונותינו. אנו התרחקנו מבורא עולם, וכמה מצוות ומעשים טובים שנעשה ונקיים מכאן ולהבא, עדיין לא יתקנו את המרחק הקיים. התחייבנו במצוות אלו, ללא כל קשר לחרטתנו ותשובתנו, ואת מה שאנו לא מסוגלים לתקן, בורא העולם מתקן עבורנו. למרות שאנו קלקלנו, הקב"ה מתקן. על אף שאנו הרסנו והחרבנו והתרחקנו במעשינו, בורא העולם מוכן לבנות את הגשר, ולהתקרב אלינו. הקב"ה מוכן לקבל אותנו, בתשובה, כאילו מעולם לא חטאנו. נכון. אנו חייבים לבוראנו את המצוות והמעשים הטובים מאז שעמדנו למרגלות הר סיני, והבטחנו "נעשה ונשמע". כעת, לאחר התיקון, הוויתור, הבנייה וההתקרבות שאחרי הריחוק הגדול, אנו חייבים זאת כפליים. אין לנו את היכולת להשיב לבורא, ולקיים כפול מצוות וחובות. לא נוכל להחזיר לבורא במעשים. אולם החובה, כפולה היא. כל מעשה ותפילה, נובע משתי מקורות. עצם חובתנו לבוראנו, והחובה שנוספה כעת, בעקבות התשובה. כעת הבנתי. התשובה גורמת לקרבת אלוקים, שאפילו צדיק גמור לא יכול להשיגה ולהגיע עדיה. קרבה, שכל כולה, ריצוי והתפייסות, מצד הקב"ה.

על התחדשות ולבונה הגיגים לכבודה של לבונה ובהשראתה

באופן חודשי, ורואות במוחש איך הוא מהווה פוטנציאל
לבריאה חדשה.

יותר מזה, כיהודים שחסרים חיבור אמיתי וגבוה עם ה'
יש לנו חסר עמוק ומהותי. כן, החסר הזה הוא זה שמוביל
אותנו ונותן לנו אפשרות להתקדם, גם אם אנחנו לא
תמיד מודעים לזה.

נקודה נוספת, אמנם הלבנה עוברת שוב ושוב תהליך
זהה, אבל נקודת הזמן משתנה, ציר הזמן מתקדם.
התהליך זהה, אבל מתקיים כל פעם בשלב אחר, בנקודה
גבוהה יותר מהמקום שהתחלנו את התהליך הקודם. כמו
ספירלה. האור, שההתקדמות שלנו יצרה, נשאר. עכשיו
מתקדמים לשטח אפל נוסף ומאירים גם אותו.

אז נכון, קל יותר להיות תמיד במיטבנו: מאירים, יפים,
אולי גם לא ברקע החשוך של הלילה, אבל לא נולדנו
כדי לנוח. אדם לעמל יולד - זה לא מאמר של ייאוש,
זו התקווה! הסוד זה עמל. זה התכלית שלנו, וזה מה
שממלא אותנו.

אנחנו צריכות, בכל פעם מחדש, לברוא את חריץ האור.
כשהוא מופיע הקב"ה מאיר בנו עד להתמלאות, כמאמר
"פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח
כפתחו של אולם". ושוב התהליך חוזר עד שנאיר על
כל השטחים החשוכים שבנו. כשהאור הוא על הרקע
של החושך, הבריאה שלו, בכל פעם מחדש, הרבה יותר
משמעותית.

אנחנו בתחילתה של שנה נוספת, לאחר שנה מטלטלת
שהארנו בה על שטחים חשוכים רבים. בתחילתו של
ירחון "לבונה" שמהותו התחדשות ומילוי חסרים. מי
ייתן ונתמקם על התחלה חדשה וטובה של התמלאות
מחודשת והארה של שטחים חשוכים נוספים.

אולי דווקא דורנו, שנהוג לדבר על חסרונו, הוא זה
שמחזיק במפתח לגאולה, לא למרות החסר אלא
"בזכותו".

חיפשתי את הלבנה נואשות, יריעות שחורות ענקיות
הקיפו אותי מכל כיוון, אבל לבנה - אין.

אולי הפעם זה לתמיד? עולה בי שוב המחשבה הקבועה,
זו של הייאוש, זו שלא נותנת סיכוי לצמיחה מחודשת,
שמשלימה יותר מידי עם המצב הנתון.

אני מעדיפה את הלבנה כשהיא עגולה וגדולה, לפיד
של אור בלילה שחור. זה נותן לי ביטחון, שגם אם יפול
החשמל יש מקור אור "טבעי" שישאיר אותנו מחוברים
לעולם סביבנו, דרך העיניים.

אולי אני מעדיפה בכלל את השמש, דוחה את החושך
לגמרי, יציבה. אבל נמשלנו ללבנה, לא לשמש. המצווה
היא לקדש את החודש לפי הלבנה. נמשלנו ללבנה
הקטנה שלפעמים לא רואים אותה בכלל, ומיד שהיא
מציצה אלינו דרך חרך קטנטן, אנחנו כבר מקדשים את
החודש החדש שמתחיל, חוגגים את ההתחלה שתתעצם.
לא עדיף לראות את הלבנה מלאה ורק אז לחגוג? מי אמר
שגם הפעם היא תצליח להתמלא?

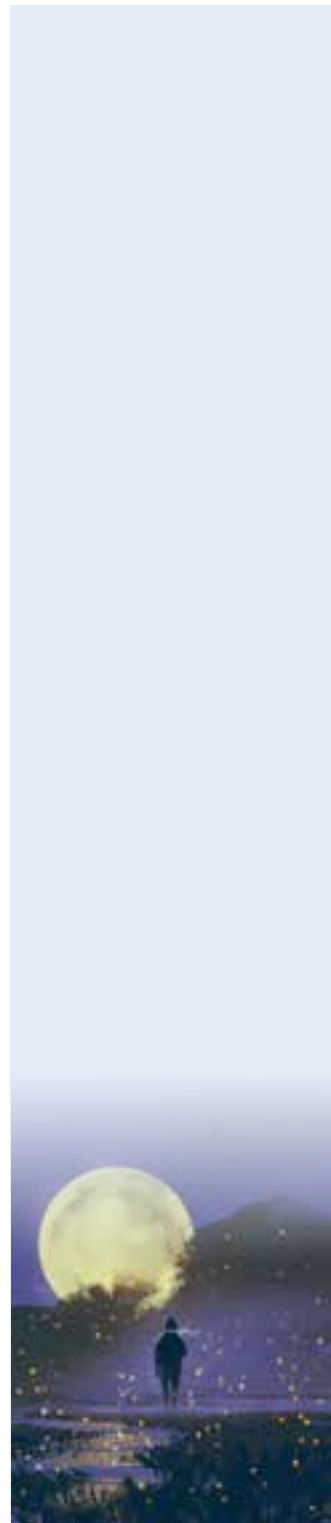
הלבנה אליה נמשלנו מסמלת את מהות החיים שלנו:
שינוי מתמיד שכולל התחסרות. כן, גם לתהליך הנפילה,
החוסר, יש משמעות במערך הזה שנקרא חיים.

חיים זה תזוזה, שינוי.
לא נולדנו לשבת באותו מקום, להיות תמיד במיטבנו.
נולדנו לעמל שמצמיח שינוי. נולדנו עם חסר, חסר
שמחייב מילוי, וזה הסוד של הלבנה.
נכון, נפלנו עמוק. מחפשים, מחפשים, ולא מוצאים אפילו
חרך קטן של אור.

צעד אחד קטן, חריץ של אור שמציץ, וזהו התקדשת.
תחגגי! עלית על מסלול של התמלאות. התחלת שוב
תהליך של צמיחה. האמיני שאת בדרך טובה, שיהיה טוב.
זה לכשעצמו יגדיל אותך לגודל מלא.

בסדר. אז הבנו לא להתייאש ברגעי החושך, לדעת
שחריץ קטן של אור הוא סממן של התמלאות, אבל מה
לגבי ההתחסרות הצפויה? כל חודש אותו דבר? הבנו את
הרעיון. נשמע סיזיפי...

ובכן כן. ברגע שאין לנו חסרים למלא אנחנו בבעיה. אדם
פועל מתוך חסרים שלו. התרוקנות מפנה מקום למילוי.
בכל תחום בחיים ניתן לראות אנשים שהגיעו רחוק
מתוך חסר. כנשים אנו חוות תהליך של התחסרות ומילוי

גולל חושך מפני אור

ניתן להניח כי את קוראת את הדברים בעולם טרי למדי. עולם שנברא ממש עכשיו, מחדש. הקב"ה, המבורך כ'עושה בראשית' - יצר שוב הכל מראשית, ויצר אף את הראשית עצמה. זאת אומרת, את עצם מציאות הזמן. ביום הראשון לבריאה, ברא אלוקים את כל מה שיכיל העולם, ואז, משברא את הבריאה 'זמן' - חילק את מעשיו לימים, וסידר את הבריאה בהדרגה. עצם ההדרגה לא תיתכן ללא מציאות של זמן. כאשר אין לפני ואין אחרי, אין עבר ואין עתיד - הכל מתרחש באותה עת ממש. בשבוע הראשון לבריאה נוצרה מערכת של ימים, כפי שנלמד מן הפסוק 'כי ששת ימים עשה ה' - לא בששת, אלא את הששת! וביצירת השבת הושלמה יצירתה של המערכת 'שבוע'.

רכיבו של הזמן הם עבר, הווה ועתיד. הם קיץ, חורף, סתיו ואביב. גם בוקר, גם לילה, גם שבת וגם חג. הם שעה, וחודש, שנה ו- עכשיו. הזמן הוא מעין פרישה הדרגתית של קיומנו- פירוק יחידה אחת שלמה לאינסוף חלקים עד שאנחנו מתקשים לאסוף אותם למקשה אחת, אפילו בדמיוננו. רק לפני ואחרי חיינו - אנחנו זוכים לראות ולהבין כיצד הכל מתאחד להווייה אחת.

חלקי הזמן, הנראים כארעיים וחולפים, נבחרו להיות שליחי הקב"ה ומבשרי תורתו, ודווקא הם, מבצעים את המשימה באופן היציב ביותר! ידם של שליחים אנושיים, קצרה מכדי להגיע לכל אדם. ואל המקומות הקדושים צריך האדם להגיע בעצמו, לרצות, לחפש, ליזום. כך שהזקוקים לכך ביותר, פשוט לא יגיעו... לעומתם, הזמן ובשורותיו- אינם מחכים לאיש שיבוא אליהם, הם מגיעים ללא הודעה מראש, ואין שום דרך לדחות אותם.

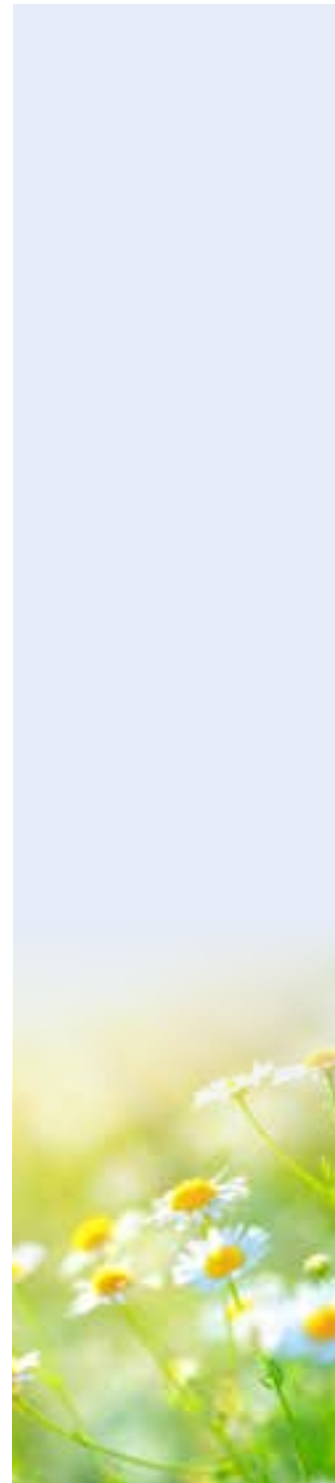
הם ממלאים את העולם כולו בהשפעותיהם, מגישים את דבר ה' לכל ברואי, משרים רגשות בלבבות ועוטפים במחשבות. ולא משנה מי את, באיזה מצב בדיוק תפסו אותך, ולמה עדיף שיבואו מחר, וכמה הבית הפוך ובכלל מאוחר... הזמן הגיע, והוא חסר מעצורים. עתיד הופך להווה, ובין רגע כבר משתייך לעבר, יחד עם כל הרגעים הקודמים.

הרב דסלר כותב: 'כי כל רגע אינו חולף עליו, אלא מעצב את מהותו... כל רגע ורגע שעובר משאיר רושמו ביצירת מהותנו'. הזמן משפיע עלינו כצינור מאת ה', ואנחנו בתורנו משפיעות עליו. יוצרות את הרגע. משאירות עליו חתימה. ורק בסוף בסוף, אחרי ככלות הכל, אנחנו מקבלות הבנה של 'סקירה אחת' ורואות יישות שלמה ומאוחדת, אין סוף חלקי זמן שעברנו, שהיינו, שעשינו - ולבסוף, מה שנהיינו.

אז דיברנו על הזמנים ומה שהם מחוללים בנו, על קו הזינוק של שנה חדשה, בואי נתבונן במהלך הצפוי לנו:

בלוח היהודי שני שערים, שתי התחלות שנה. האחת מתחילה בתשרי, זוהי שנת תבל. כל ענייני העולם כרוכים בה, הברכה וחלילה הקללה, קשורים בה. כל הנוגעים לעבודת הארץ לפרטיה - תלויים בה. והשניה היא שנת ישראל, המתחילה בניסן ומובילה אחריה את חודשינו וחגיגנו כהמשך לגאולתנו.

גם ביום היהודי שתי התחלות. מן הבוקר אל הבוקר, ומן הלילה אל הלילה. היום שמתחיל לאחר שקיעת השמש, הוא יום הבריאה, וזהו היום שעל פיו מונים

ידם של שליחים אנושיים קצרה מכדי להגיע לכל אדם. ואל המקומות הקדושים צריך האדם להגיע בעצמו, לרצות, לחפש, ליזום. כך שהזקוקים לכך ביותר, פשוט לא יגיעו...

גם אם נעבור שלכת סוערת, נעמוד חסרים ורועדים, גם אם נצטמרר בקור, נקרוס תחת השלגים. גם אם נלך בחושך, וכל כך הרבה זמן לא נמצא אור - חובתינו לעולם לזכור - "כל אשר ארצי הוא, נולד מני ליל וללא פרח, ואף כי יעלה אל זיו צהרים ברוב-ציץ וברוב-פרי, הלילה יהיה לו - נטול פרח - לקבר. כל אשר קדוש ויהודי הוא, מוצאו מן האור והחיים, וגם כי יאבקו בו, בחצי דרכו, לילה ומוות, היחלץ ייחלץ מליל וממוות אלי אור וחיים; ואשר נולד מבוקר ואביב, סופו הבוקר ולקראת אביב יתחדש". (הרש"ר הירש)

וכעת, כשחודש תשרי התקדש עלינו ובא, ובחיקו מדגם מייצג של מתנות השנה - נצלול אל מימיו הזכים, בציפיה לקבל כל השפעה. אין צורך להחליף פאזות בלי הרף, אנחנו נשארות באותו תדר של שמיעה - מתוך הכרה כי כל חג כמו מוליד את החג שאחריו, והכל מצטרף למקשה של זהב. ומתוך ידיעה שהקב"ה מקדש ישראל והזמנים - והוא ישלח אלינו תנאי צמיחה מותאמים ומגוונים, אל השנה המתקרבת, אפשר להישיר פנים ו-קדימה, למקומות... מוכנים!?

**"הַחַיִּינִי אֶ-לֵי עַד לְמַחֵר
אוֹלֵי אֶפְתָּר אֶת הַחֵלוֹם
שֶׁקָּעָה חֲמָה שֶׁקָּעָה נַפְשִׁי
עֲבִים בָּאִים פְּנֵה יוֹם."**

הרב אברהם אליהו קפלן

את זמן היותנו על פני האדמה. היום שמתחיל לאחר הנץ החמה, הוא יום המקדש. עבודת המקדש נעשית רק ביום, ולאורך הלילה נותרים על המזבח, רק תוצרי אותו יום.

יום הבריאה, אשר תחילתו בערב, אמנם מטפס ממנו אל הבוקר, אך לעולם ישוב אל הערב. יום המקדש, המתחיל בבוקר - אף אם יעבור את חשכת הלילה, לעולם יסתיים בבוקר.

שנת תבל, תחילתה בסתיו ואף שתפלוס את דרכה בימות החורף ותגיע אל אביב וקיץ, לבסוף תשוב ותסתיים בידי הסתיו. שנת ישראל, תחילתה באביב ואף אם יגיע עליה ימי סתיו וחירוף נפש, בסופם הרי תשוב אל חיקו של אביב.

זהו אורח חיינו הכפול, אילו שני הגלגלים עליהם אנו נעים - בשנת הארץ עלינו לעמול כפי צרכינו. הדרך חשוכה והשמש נסתר. עובדים וטורחים, אך הפריחה נעדרת. לבסוף מגיעים להישג, לבלבוב. אך אל לנו לשגות - כל הבא מן הארץ, ישוב אליה לבסוף. ושוב נמצא את עצמנו בעבודה הארצית, תחת יום מעונן חסר שחר, שאין בו כל חידוש ואין בו שום מימוש.

בה בעת, אנו נעים על גליה של שנת ישראל. היא מביאה לנו מועדים להתוועד עם אלוקינו, זמנים לחירותינו, למתן תורתנו ולשמחתינו, מתנות עונתיות של קרבה ותשובה, טהרה וכפרה, של אמונה ובטחון, של שמחה וששון, של תורה ושל קדושה.

שנת יהודי זו, לעולם תצמיח ותפריח, אין בה רגע מת ואין בה דקה לאבדון. כל כולה שדה זרעים, ואנחנו הצמח שעתידי לגדול.

*הדברים נכתבו על פי דברי הרש"ר הירש (פירוש על התורה, במעגלי שנה) והרב דסלר (מכתב מאליהו).

יותר מדי כסף

שנות העשרים העליזות

המשבר הכלכלי הגדול והמשמעותי ביותר בכלכלה החדשה הינו המשבר העולמי שפרץ בשנת 1929 בארצות הברית. משבר זה מכונה גם "השפל הגדול". אין הסכמה גורפת בין הכלכלנים בדבר הסיבות שהובילו לפריצתו של המשבר, אך ככל הנראה הוא נגרם כתוצאה מעודף כסף בארצות הברית. נשמע מוזר, נכון? איך עודף כסף מייצר חוסר?

הכל התחיל במלחמת העולם הראשונה. ארצות הברית סיפקה למדינות אירופה הנלחמות מזון ותחמושת. בתום המלחמה החלו מדינות אירופה לפרוע את חובן הגדול והזרימו כספים לארצות הברית. במקביל, התעשיות שפותחו בארצות הברית בזמן המלחמה המשיכו לגדול ולשגשג והניבו רווחים הולכים וגדלים. המצב הכלכלי הזהיר של ארצות הברית משך משקיעים אירופאים רבים שחששו מקריסת הכלכלות האירופיות לאחר שנות לחימה קשות וארוכות. הגידול בכמות המשקיעים הוביל לעליה בביקוש למניות ויחד איתו גם מחירן ושוי החברות הנסחרות בבורסה. עודף הכסף בשוק האמריקאי הוביל לירידת מחירו. מהו מחיר הכסף? ריבית. הסכומים שעל לווה לשלם תמורת קבלת הלוואה הוא העלות שלו. רווחיהם של בנקים ומוסדות פיננסיים מורכבים בעיקר מריביות שהבנק גובה על הלוואות שהוא נותן. מכיוון שהיצע הכסף שבשוק האמריקאי באותו זמן היה גדול, ירד שיעור הריבית ואיתו רווחי הבנקים והמוסדות הפיננסיים.

מצב זה הוביל להתנהגויות שוק מקבילות: הבנקים היו להוטים להלוות סכומי כסף גדולים כדי להגדיל את רווחיהם. הם הגמישו את דרישות הסף לקבלת הלוואות והלוו גם לעסקים ולאנשים שהכנסתם לא הייתה מרווחת דיה (תנאי סף חשוב שמוודא החזרת הלוואות גם במצבים של קושי כלכלי קל) ואף דרשו בטחונות מועטים להבטחת פירעון הלוואות. במקביל, עסקים

כסף, אנחנו
תמיד רוצים
מהר והרבה.
מסתבר שהכלל:
"יותר מדי זה
לא טוב" תקף
גם כאן. הכתבה
הבאה תיתן
להיסטוריה
להסביר איך
למה.

כל מי שראתה אי פעם גרף של הבורסה לניירות ערך ודאי שמה לב שאין בו קווים ישרים. הגרף רצוף עליות וירידות, אך באופן כללי נמצא במגמת עלייה. עם זאת, מדי כמה זמן חווה הגרף צניחה עמוקה שמוחקת את כל העלייה שהושגה והבורסה מאותגרת להתחיל מחדש את הליך הצמיחה. ההיסטוריה שלנו רצופת משברים. כל אחד מהם שינה את העולם הכלכלי בו אנו חיות היום. גם כעת אנו עומדות בפתח משבר כלכלי עולמי עקב מגיפת הקורונה. מוקדם מדי לצפות את היקפו, השלכותיו, ומידת הזמן שיארך עד שנחלץ ממנו.

משבר כלכלי בהגדרתו הינו מצב בו מוסדות פיננסיים ונכסים מאבדים חלק גדול משוויים ואינם יכולים לספק כספים, ולשמש כבטחונות להשגת כספים, עבור עסקים. מצב כזה גורר אחריו פשיטת רגל של עסקים רבים. פרנסתם של יחידים נפגעת, הוצאותיהם לצריכה מקוצצות למינימום, הפגיעה הכלכלית מתרחבת לתחומים נוספים ומזינה את הסחרור הכלכלי. בכתבה הבאה נסקור את המשבר הכלכלי הגדול והמשמעותי ביותר בכלכלה החדשה שפקד את ארצות הברית בתחילת המאה הקודמת, ונבין מדוע עודף כסף עלול לגרום לסחרור כלכלי.

ואנשים פרטיים רצו ללוות סכומי כסף גדולים ולהשקיעם בבורסה. להזכירכן, שווי המניות הלך וגדל וכך המשקיעים מרוויחים גם לאחר קיזוז ריבית ההלוואה שנלקחה למימון ההשקעה. המצב היה נראה מזהיר. אנשים התעשרו, רמת החיים עלתה, בתים נבנו, האופטימיות בקרב הציבור האמריקני נסקה לגבהים. שנים אלו זכו לכינוי "שנות העשרים העליזות". עד שהמערכת הרעועה התחילה לחרוק.

* נשיא ארה"ב הרברט הובר. 1929

‡ התקהלות בוול סטריט אחרי ההתרסקות

לנפח זה מסוכן

זה התחיל בניפוח מחירים ("ספסרות") של מניות הנסחרות בבורסה. במילים אחרות: מצב בו שווי חברות בבורסה גבוה בהרבה משווי האמיתי. הבורסה הפורחת קרצה לחסרי ידע והבנה בשוק ההון. הם הסתנוורו מהרווחים הקלים ונהרו להשקיע במניות. בעלי חברות רבות ראו בהרכב המשקיעים כר פורה ליצירת רווחים לעצמם ונקטו בהליכים (שכיום נחשבים בלתי חוקיים) להעלאת שווי המניות. לדוגמא, בעלים של חברה א' פנה לחברו, מנהל חברה ב', וביקש ממנו לרכוש כמות גדולה של מניות בסכום מסוים ובתמורה הוא ירכוש אותן ממנו חזרה בסכום גבוה יותר, כך מספר פעמים. בפועל לא עבר כסף רב בין השניים, אך בבורסה נרשם ביקוש גבוה למניות. כתוצאה מכך נרשמה עליית מחירים. הספסרות גרמה למשקיעים רבים להשקיע את כספם, או ליתר דיוק את הכסף שלו, במניות של אותן חברות ששווין עולה במהירות הבזק. כך נוצר מצב בו אנשים רבים החזיקו במניות שלא היו שוות את עלותן וכנגדן בהלוואות גבוהות.

מדי פעם התפוצצו פרשיות ספסרות שכאלה, כאשר בעלי חברות מכרו במחיר גבוה את המניות שברשותם והתעשרו. הפרסומים שמילאו את כותרות העיתונים גרמו למשקיעים רבים לנסות להיפטר מן המניות שהחזיקו באותן חברות. מכיוון שהיצע המניות העומדות למכירה גדל משמעותית באופן פתאומי, ירד מחירן

באופן דרסטי וגרם לירידות בשווי הבורסה כולה.

לאחר מספר טלטלות כאלה החליט הממשל האמריקאי, באמצעות הבנק הפדרלי (הבנק המרכזי של ארצות הברית), להעלות את שיעור הריבית ובכך להפחית את הספסרות, שכן כשהריבית גבוהה הכדאיות של הלוואות כספים

מדי פעם התפוצצו פרשיות ספסרות שכאלה. הפרסומים שמילאו את כותרות העיתונים גרמו למשקיעים רבים לנסות להיפטר מן המניות שהחזיקו באותן חברות.

להשקעה בבורסה - יורדת, וכדאיות הספסרות יורדת אף היא. אך זה היה מעט מדי ומאוחר מדי.

התרסקות כואבת

ה-23 באוקטובר 1929 החל כיום רגיל, אך מעט לפני סגירת יום המסחר החלו מניות חברות הרכב האמריקאיות לרדת בחדות. הפעם ציבור המשקיעים התייחס לירידות ברצינות. למחרת, עם פתיחת יום המסחר, כבר עמדו ברחובות שיירות ענק של משקיעים שמטרתם זהה, להיפטר מהמניות שבידם כמה שיותר מהר ובנזק המועט ביותר.

מנהלי הבנקים הגדולים בארצות הברית ניסו להרגיע את הרוחות. הם ערכו רכישות יזומות של מניות במטרה לטעת ביטחון ואמון בקרב הציבור. למרות מאמציהם לא ניתן היה לעצור את כדור השלג המתגלגל. ירידות השערים בבורסה

מושגי בסיס

- **היצע** - זמינות המוצר בשוק כלכלי ספציפי.
- **ביקוש** - רצון הציבור בשוק כלכלי ספציפי לרכוש מוצר מסוים.
- **שוק כלכלי** - אזור ו/או תחום המפעיל מערכת כלכלית עצמאית, הכוללת בין היתר: מטבע, מערכת בנקים, מערכת חוקי מס וכדומה.
- **מוצר** - כל דבר שניתן להשיג תמורת כסף ו/או עבודה, ובכלל זה, מוצרים ממש, שירותים, כסף, נכסים וכד'.
- **היצע וביקוש** - מחיר מוצר נקבע לפי היחס בין ההיצע לביקוש. ככל שההיצע גבוה, מחיר המוצר יורד. ככל שההיצע נמוך, מחיר המוצר עולה. הביקוש יכול לאזן את מחיר המוצר אך גם להביאו לקיצוניות: ביקוש נמוך למוצר בהיצע גבוה יוריד את מחירו אף יותר, ביקוש גבוה למוצר בהיצע נמוך יביא לעליית מחירו, ולהיפך. במצבי קיצון, כמו במקרה של היצע גבוה מאוד וביקוש אפסי, עשוי להיווצר מצב של ייצור לא כדאי, שכן מחיר המכירה נמוך מעלות הייצור.

▲ קומת המסחר של הבורסה לאחר ההתרסקות

▲ קהל מול בנק שפשט את הרגל בניו יורק

הלוואות לבנקים ועסקים העומדים בפני פשיטת רגל. את התכנית הכלכלית כינה הנשיא הובר בשם "הניו דיל" ואת עלותה הגבוהה תכנן לממן באמצעות העלאת מיסים רחבה, אך התוכנית לא צלחה. היקף העבודות שיוזם הממשל והיקף הסכומים שנדרש הבנק הפדרלי להזרים לצורך מימוןם הלכו וגדלו. חברות רבות שמילאו את בקשת הנשיא לשמור על כמות המועסקים ושכרם פשטו את הרגל ונסגרו. מלבד זאת, הקונגרס דרש לפרסם לציבור של רשימת הבנקים שנטלו הלוואות מן הבנק הפדרלי. פרסום זה יצר בהלה בקרב הלקוחות. הם חששו שאותם בנקים עומדים לקרוס. שוב החלה ריזה אל הבנקים, או במונחים מקצועיים: רבים מלקוחות הבנק דרשו למשוך את היתרות השמורות בחשבונותיהם בפרק זמן קצר. מכיוון שהבנק אינו שומר יתרות מזומן גדולות מספיק אין באפשרותו לעמוד בביקוש ולספק את הדרישה. הריזה אל הבנקים הובילה לקריסתם, להעמקת חוסר האמון ולאובדן כספי הלקוחות. גם המיסים הגבוהים שהוטלו על האזרחים לא הצליחו לכסות את גרעונות הממשל שהלכו ותפחו. מצבה של כלכלת ארצות הברית הלך והדרדר.

מטה הקסמים של רוזוולט

בבחירות לנשיאות ארצות הברית, שהתקיימו בסוף 1932, זכה פרנקלין דלאנו רוזוולט. בתקופה שקדמה לבחירות

הלכו וגדלו. ה-28 באוקטובר נחשב עד ימינו ליום הקשה ביותר של הכלכלה האמריקאית, ויום ה-29 מחרה אחריו. הנזק שנגרם היה עצום. חברות ששווין נחתך במאות אחוזים, סגרו את שעריהן בפתע פתאום. מספר המובטלים שבר שיאים. אנשים איבדו לא רק את מטה לחמם, אלא גם את ביתם, רכבם וכל רכוש שהשיגו באמצעות ההלוואות הנדיבות של הבנק. כך התחיל "השפל הגדול", שפל כלכלי שארך למעלה מעשר שנים ארוכות וקשות.

ניסיון חילוץ ראשון

נשיא ארצות הברית באותה תקופה היה הרברט הובר. הובר דגל בשיטה כלכלית, חדשנית לזמנו, לפיה אבטלה נמוכה ושכר גבוה ממריצים את הכלכלה, שלא כקודמיו שגרסו כי כלכלה יציבה מייצרת אותם. כשפרץ המשבר העמיד הנשיא את גישתו הכלכלית במבחן. הוא כינס את בכירי התעשיינים בארצות הברית, הסביר להם את משנתו, וביקש מהם להימנע מן המדיניות המקובלת של קיצוצי שכר ופיטורי עובדים, ואף להוסיף עובדים ככל הניתן, שיעסקו בביצוע עבודות תשתית ובניה. התעשיינים נעתרו לבקשת הנשיא וקיימו אותה.

הממשל עצמו פעל אף הוא במישורים שונים להקלת המשבר, בין באמצעות יצירת עבודות יזומות להקטנת האבטלה ובין באמצעות דרישה מן הבנק הפדרלי להזרים כסף לשוק לצורך תשלום שכר עבור כל אותן עבודות, ולצורך מתן

נשיא ארה"ב פרנקלין דלאנו רוזוולט. 1932

התמקד רוזוולט בליקויי תוכנית ה"ניו דיל" של הנשיא המכהן. הוא הבטיח רפורמות מרחיקות לכת שיחלצו את ארצות הברית מהמשבר. חוסר האמון העמוק של הציבור ברפורמות ממשלתיות גרם לאנשים למשוך כספים מהבנק, כדי להגדיל את מלאי המזומנים שנאגר בבתיים, על כל צרה שלא תבוא. משיכות אלו החמירו את המשבר והובילו להתמוטטות המוניות של בנקים. מעל 4,000 בנקים קרסו בשנת 1933 לבדה! מיד עם כניסתו לתפקיד פעל הנשיא רוזוולט לתיקון המצב. הוא הכריז על "חופשת בנקים", סגירה מוחלטת של כל הבנקים בארצות הברית. לא ניתן למשוך מזומנים, להפקיד שיקים או לפדותם, וכל זה עד להודעה חדשה. המהלך נועד לחייב את האזרחים להשתמש במזומנים ששמרו באמתחתם. המהלך היה ברוטאלי. אנשים רבים נותרו ללא כסף למזון ותרופות, ללא אפשרות לחזור לביתם מנסיעות ובשלל סיטואציות קשות דומות. סחר החליפין פרח והאזרחים חיטבו פרוטה לפרוטה לקראת הימים שיבואו.

על אף חריפותו, למהלך החריג הייתה מטרה חשובה: במהלך "חופשת הבנקים" עמלו פקידי הממשל על חקיקת חוק חדש, "חוק החירום בבנקאות", אשר בין סעיפיו נכללו ההחלטות הבאות:

- ביטוח על פיקדונות בבנקים - הממשל הבטיח כי כל אדם שיפקיד את כספו

בבנק יבוטח על ידי הממשל עד לסכום של 2,000 דולרים. ביטוח זה נועד להגביר את אמון האזרחים בבנקאים, ולהפחית את הריצות אל הבנקים.

- הדפסת שטרות על ידי הבנק הפדרלי כנגד בטוחות שיתנו הבנקים - סעיף זה היה חדשני מאוד. עד אותו יום לא הודפס בארצות הברית כסף בלי שיישמר זהב בערך שווה בכספות מרתפי הבנק הפדרלי. החוק החדש אפשר לבנק הפדרלי לבטל זמנית מדיניות זו, בתנאי שההלוואות שיתנו הבנקים ללקוחותיהם מהכסף המודפס ישועבדו לבנק הפדרלי. באופן זה, בעת פרעון ההלוואה על ידי הלקוח תוחזר גם ההלוואה לבנק הפדרלי. הבנק הפדרלי יגנוז את השטרות, וכך השוק לא יוצף בכסף החדש ולא תיווצר אינפלציה.

- מתן אפשרות לנשיא להשתלט על הבנק הפדרלי בעיתות משבר - מהלך זה נותן אפשרות לגוף אחד לנהל את המשבר על כל אופניו.

לאחר העברת החוק בפרלמנט יצא הנשיא רוזוולט במהלך חדשני נוסף. הוא היה הנשיא הראשון שפנה אל הציבור הרחב מעל גלי האתר, וזאת לא היתה פנייה של מה בכך. הנשיא הסביר לאזרחים בפרוטרוט כיצד פועלים בנקים, ומדוע הפקדת כספים בבנקים חיונית להיחלצות מהמשבר. למחרת נאום זה, 8 ימים לאחר פרוץ "חופשת הבנקים", נפתחו הבנקים מחדש. הפעם התורות שהשתרכו ברחובות היו למטרה הפוכה. אזרחי ארצות הברית נענו לקריאת הנשיא רוזוולט ובאו להפקיד את כספם. הצעדים שערך הנשיא רוזוולט לא הביאו באופן מיידי לסיום המשבר, אך החלו להעלות את ארצות הברית על דרך המלך.

הצד החיובי של מלחמת העולם השנייה

המשבר הסתיים באופן רשמי רק עם פרוץ מלחמת העולם השנייה בה הגיע שוק העבודה האמריקאי למצב של תעסוקה מלאה, שהחזירה את ארצות הברית לנתיבה כאימפריה הכלכלית הגדולה בעולם כולו.

"השפל הגדול" היה משבר כלכלי מכונן בהיסטוריה העולמית, והלקחים שהופקו ממנו היו רבים ומקיפים. חלקם ישירים, כמו החלת פיקוח על הבורסה והמסחר בשוק ההון, על מנת שלא יהיה ניתן לנפח בקלות את שווי ניירות הערך הנסחרים בה, וקביעת מחירי מינימום לתוצרת חקלאית (מעין "מחיר בפיקוח ממשלתי") במטרה לדרבן את החקלאות לחזור לפעולה. היו גם מסקנות עקיפות. למשל, נחקקו חוקים שמטרתם לעודד אנשים לצאת לעבודה אך גם לפזרה על נתח אוכלוסיה רחב, כמו 'חוק שכר מינימום' ו'חוק שעות עבודה'. בארצות הברית הונהגו לראשונה קצבאות זקנה, נכות ואבטלה כדי לעודד את הכלכלה גם בקרב אוכלוסיות מוחלשות ביותר. כך, למעשה, התרחב השימוש במערכת רווחה ממשלתית. שינוי משמעותי נוסף שנוצר בעקבות המשבר הוא אימוץ מדיניות כלכלית חדשה שנהגתה על ידי הכלכלן אלפרד קיינס. מדיניות זו הביאה לרווחה כלכלית משך שנים רבות, ופועלים על פיה עד ימינו, אבל זה כבר נושא למאמר נפרד. שינויים אלו נטמעו עמוקות בכלכלה, עד שלא ניתן לדמיין כלכלה המתנהלת בלעדיהם.

מי שעוקבת אחר הכלכלה בימינו יכולה לזהות כי גם כיום מתקיימים תנאים דומים לתנאים שקדמו למשבר הגדול של 1929: ריבית אפסית, רכישות גדולות באשראי, רמת החיים עולה בהתמדה. האם משמעות הדבר שאנחנו עומדים שוב לפני משבר קטסטרופלי? צריך להבין שכלכלה בריאה היא כמו בלון. עליה להיות מנופחת. כיצד מנפחים אותה? באמצעות הגורמים שמנינו לעיל. אם קונים רק ממה שיש - לא קונים מספיק. איזה אחוז מהציבור יכול לקנות דירה מ"מה שיש"? השאלה הזאת נכונה אפילו לגבי מוצר חשמלי גדול או רכב. החכמה היא לנפח את הבלון עד שיהיה מלא, אבל לעצור שניה לפני הפיצוץ. זהו תפקיד הבנק המרכזי של כל מדינה. העתיד צופה מיתונים נוספים, ואולי אפילו משברים, אבל התקווה והתפילה היא שלמדנו מספיק ממאורעות העבר כדי לא לחזור שוב על אותן שגיאות.

התיבה הענקית של אמא

מוקדש לילדיי, שמרוקנים את תיבת הכח הענקית שלי, וגם ממלאים.
אני אוהבת אתכם מאוד!

בלב של אמא שלי יש תיבה, ענקית, ויש בה ה-מו-ן-כח.	אמא אמרה: "נאסוף ביחד את הקוביות ונרד לחצר". המשכתי לבכות, אבל בלב כבר הסכמתי לוותר. אז קמתי עם פרצוף חמוץ, ואספתי קצת.	בדרך הצצתי בתיבת הכח הענקית של אמא. אמא, מתי נלך לסבתא? "לא יודעת". אני רוצה ארטיק. "לא עכשיו". מתי אבא יבוא. "מאוחר". אין הרבה כח בתיבה של אמא. נבהלתי.
מכינה לי חביתה טעימה, ולפעמים גם סלט, ונותנת לי נשיקה.	למטה הרבצתי לגדי, כי הוא מרגיז. ואמא אמרה: "תבקש סליחה, זה לא יפה!". "לא רוצה", אמרתי ואמא לא הייתה מרוצה.	אמא אמרה: "נאסוף ביחד את הקוביות ונרד לחצר". המשכתי לבכות, אבל בלב כבר הסכמתי לוותר. אז קמתי עם פרצוף חמוץ, ואספתי קצת.
כשאני שואל מיליון שאלות, היא עונה. עד שאני מתעייף.	אחר כך, אמא נתנה לי פרוסה, זרקתי לאדמה ובכיתי. "לא רוצה גבינה!" אמא אמרה: זהו, נגמר הכח. נלך הביתה.	אז התחלתי ללכת מהר, כמו ילד גדול. בבית לבשתי פיג'מה, צחצחתי שיניים, באתי לסלון ואמרתי בקול: ה-פ-ת-ע-ה! אמא הסתובבה לאט, ונהיה לה אור בעיניים. הבאתי לה נשיקה, היא נתנה לי שתיים. עליתי למיטה, קראתי בקול קריאת שמע, עצמתי עיניים, ונרדמתי.
מכינה לי חביתה טעימה, ולפעמים גם סלט, ונותנת לי נשיקה.	אמא אמרה: "נאסוף ביחד את הקוביות ונרד לחצר". המשכתי לבכות, אבל בלב כבר הסכמתי לוותר. אז קמתי עם פרצוף חמוץ, ואספתי קצת.	אמא אמרה: "נאסוף ביחד את הקוביות ונרד לחצר". המשכתי לבכות, אבל בלב כבר הסכמתי לוותר. אז קמתי עם פרצוף חמוץ, ואספתי קצת.
כשאני שואל מיליון שאלות, היא עונה. עד שאני מתעייף.	אמא אמרה: "נאסוף ביחד את הקוביות ונרד לחצר". המשכתי לבכות, אבל בלב כבר הסכמתי לוותר. אז קמתי עם פרצוף חמוץ, ואספתי קצת.	אמא אמרה: "נאסוף ביחד את הקוביות ונרד לחצר". המשכתי לבכות, אבל בלב כבר הסכמתי לוותר. אז קמתי עם פרצוף חמוץ, ואספתי קצת.
ביומולדת, היא הכינה לי עוגה, עם עדשים. ונתנה לי חיבוק, ואמרה לי: "אתה הבן שלי ואני אוהבת אותך מאוד".	ככה זה, לאמהות יש תיבה מלאה כח, והן אוהבות את הילדים שלהן מלאנתות. פעם אחת שיחקתי בקוביות, ואמא אמרה לי לאסוף. לא היה לי כח, כי רציתי לרדת לחצר. אמא לא הרשתה, אז בכיתי, חזק, ונשכבתי על הרצפה. ובלב שלי לא אוהבתי את אמא.	אמא אמרה: "נאסוף ביחד את הקוביות ונרד לחצר". המשכתי לבכות, אבל בלב כבר הסכמתי לוותר. אז קמתי עם פרצוף חמוץ, ואספתי קצת.

אישה נעלה

ולראשונה בחייה בינה מרגישה רק נבוכה מול הפה הלועס שלה. "סליחה", הגברת האתיופית עומדת עכשיו מולה. "הנעליים האלה", מצביעה ביד רוטטת מעט לכיוון רגליה של בינה, "הן שלי. אני קניתי אותן, ורק שכחתי לקחת אותן". בינה מסתכלת עליה במבט מזדהה, חומל מעט. היא חולצת את הנעליים ומגישה לה אותן. ואז, כשהיא מכניסה את רגליה לנעליה חזרה, היא מרגישה כאילו רוח מטלטלת אותה. הרגשות הלא מוכרים עוזבים אותה בפתאומיות, כשם שבאו. מי שוכח נעליים שהוא קנה הרגע? ולמה היא מסתכלת עליה במבט מבוש כזה? שתלך כבר. המוכרת הזו עם המסטיק מעצבנת אותה, איזו תרבות של שירות יש בחנות הזו? והאישה עם הילדים המייבבים, אם היא לא מצליחה להסתדר עם כולם, שלא תצא לקניות ביחד איתם ובלי עזרה!

המהפך ברגשות שלה מהיר כל כך, ובחילה, גואה בה לרגע. היא מתקרבת לכיוון הדלת, רוצה לצאת משם. "את צריכה עזרה?" טוב שהמתוללת פונה אליה, ועוד יותר טוב שאין לה מסטיק. "אני רוצה את הכחולה עם הצמה", בינה מצביעה לעבר המדפים, מקווה שהבחורה תבין לאיזו נעל היא מתכוונת. "זו?" המוכרת מנופפת בנעל הנכונה. "כן, במידה שלושים ותשע". היא נועלת את הנעליים הכחולות על רגליה,

על הרצפה. 'שלושים ותשע' כתוב עליה. מתיישבת על כורסה נוספת חסרת משענת ופותחת את הקופסה. הנעל השחורה שנחה בה מוצאת חן בעיניה. היא עדינה במידה מספקת, אפילו שמרנית מעט, ובכל זאת יש בה משהו מיוחד ומקורי. בהיסוס שולפת את רגלה מהנעל המשושפת שלה ומכניסה אותה לתוך הנעל השחורה. היא נוחה ונראית נהדר על הרגל שלה. נועלת גם את השנייה ומזדקפת. העובדת, שחלק משערה שחור וחלקו צהוב, נשענת על הדלפק. בינה רוצה לבקש ממנה את הנעל הכחולה, רוצה למדוד גם אותה, אך משהו מוזר קורה לה. היא מפחדת פתאום שהמוכרת תזלזל בה. העיניים שלה משייטות לכיוון המראה, רואה שם את עצמה. תחושה מוזרה ממלאת אותה. היא מרגישה שהעומדת מולה עוצמתית כל כך, אך גם זרה. מזכירה לעצמה שזו היא בעצמה, ואם היא עוצמתית אין שום סיבה שיזלזלו בה. עכשיו העיניים שלה נחות על האם ועל הילדים, והיא מתמלאת בקנאה פשוטה על החיים הטובים שיש להם. מבולבלת נע מבטה אל הדלת הנפתחת. אישה נחמדה נכנסת שם, שערה מתנופף ברות, אתיופית. בינה חשה חמימות כשהיא רואה אותה. "שכחתי את הנעליים שקניתי כאן", האישה מנגנת בצחוק נבוך לעבר המוכרת. "אז תקחי אותן", יש לה מסטיק, למתוללת,

החנות לא מלאה בכלל. אישה אחת יושבת על קוביה מרופדת, ילד קטן אחד נשען עליה ועוד שניים מסתובבים במרחב. שתי העובדות מתרוצצות הלך ושוב בין המדפים והמחסן, נושאות קופסאות מלבניות בידיהן. בינה נצמדת לאחד ממדפי התצוגה, העיניים שלה סורקות בקפדנות את הדגמים העומדים עליו. נעל אחת עדינה, בצבע כחול וצמה דקיקה מושכת את תשומת ליבה. היא רוצה לבקש מאחת העובדות שתביא לה אותה, במידה שלושים ותשע, אך העובדת היחידה שנראית בשטח נעלמת בפתח המחסן. היא מושכת בכתף אחת וממשיכה לבחון את הסחורה. ילד אחד מתלונן מאחוריה על נעל לוחצת, השני לא אוהב את הדוגמה, והצעדים של המוכרת שוב מתרחקים. נעל כתומה מוזרה דוקרת לה בעין, והיא מסיבה את ראשה ממנה, מתעלמת גם מהחומה הסמוכה אליה, שנראית דווקא סבירה בהחלט. מי מוכנה לנעול כזו נעל? מציפה אותה המחשבה. זו מחשבה מצערת, כי התשובה שמבזיקה אחריה לא נעימה בכלל. את הנעל הזו ליבי היתה אוהבת. היא מנערת את הראש ומחפשת את העובדות בעיניה, אולי אחת מהן תביא לה את הנעל הכחולה במידה שלה. היא רואה רק את המתוללת, רוכנת ליד רגלו של הילד הקטן, לוחצת בהחלטיות סמוך לבוהן. קצה רגלה נתקל בקופסה אחת המונחת

"שלום אבא", ליבי מופיעה בתחילת הפרוזדור, הטלפון שבידיה כבוי עכשיו. "גמרת לפטפט?" הקול שלה יוצא חמור מדי גם לטעמה. "כנראה שנגמרה לה הבטריה בטלפון", יהודה קורץ לעברו. ליבי צוחקת. הצחוק שלה צלול. "בדיוק, אבא. איך ידעת?" תחושת הקנאה מזכירה לבינה את הרגע המוזר שהיה שם בחנות, אבל הפעם התחושה מוכרת יותר. הטבעיות הקולחת של ליבי ויהודה, שאין לה חלק בה, שלא היה לה מעולם.

היא נועלת את הנעליים הכחולות על רגליה, מסתכלת במראה. כן, הן נראות בסדר גמור, וגם היא. מוזרות המחשבות האלה, על עוצמה. מאיפה הן באו לה?

"ליבי, אני לא אמורה לחזור הביתה לכוז מהפכה. את שוכחת את עצמך לגמרי כשאת בטלפון", היא מנסה להסביר לפחות לעצמה את הטון הרציני שלה. ליבי מסתכלת עליה בעיניים פגועות. הראש שלה ישר לעברה, והעגילים שמתנדנדים משני צדדיו דוקרים אותה כמו הנעליים הכתומות. "מאיפה העגילים האלה?" היא לא מתכוונת לגעור, אבל לא אכפת לה אם היא נשמעת כאילו כן. הבת שלה לא אמורה להסתובב במראה זול כזה. הבת לא עונה. היא נמלטת מהמטבח לחדרה. "את מדי קשה איתה", יהודה נאנח לעברה. בינה תוקעת בו מבט נחוש. "תנסי להיכנס לנעליים שלה, להבין אותה קצת", הנימה שלו מבקשת. שתיקה.

החלבי, מעט קוטג' נמרח על הכיסא ושוקולד על דלת המקרר. על השיש הבשרי צלחת מלאה בכדורי בשר ובספגטי, המנה שהכינה במיוחד לליבי שלה. "ליבי!" היא מגיעה די מהר, הטלפון צמוד לאוזן. "לא אכלת ארוחת צהרים!" "רגע, רחלי", ליבי מקישה כנראה על השתק, "אני לא רוצה לאכול בשרי. אני צריכה את הקפה שלי בערב", וכבר מסתובבת ויוצאת מהמטבח. בינה מכסה את הצלחת ומכניסה אותה

למקרר באנחה כבדה. אף אחד לא מתייחס לקולות שהיא משמיעה. מישוהו מחדר הילדים קורא לה. היא הולכת אל החדר, פוקדת על הגדולים ללבוש פיג'מות, מלבישה בעצמה את הקטנים, מסדרת את המיטות ומשכיבה את כולם לישון. וכל הזמן הזה ליבי כנראה בטלפון. כשהבית שוקט בינה חוזרת למטבח. בין המחבת המלוכלכת לכיור הגדוש, אפופה בניחוח של חביתה שטוגנה כבר מזמן, היא מכינה לעצמה משהו לאכול. שתי פרוסות לחם, שכבה דקיקה של גבינה שנוטרה בקופסה שאף אחד לא החזיר למקום, ופרוסות מחצי העגבניה שהוזנחה על השיש. ארוחת מלכות. הדלת נפתחת ונטרקות קלות. "שלום!" יהודה נכנס הביתה עם חיוך שנראה אמיתי. "שלום", בינה מחזירה לו, בולעת את הביס הראשון שלה.

מסתכלת במראה. כן, הן נראות בסדר גמור, וגם היא. מוזרות המחשבות האלה, על עוצמה. מאיפה הן באו לה? האם מנסה להושיב את הילד הקטן ולנעול לו נעל נוספת. היא לא מרגישה משהו מיוחד כלפיה, וודאי לא קנאה. אין לה במה לקנא, היא מסתדרת הרבה יותר טוב מהאישה הזו. "בסדר, אני אקנה אותן". מסדרת את הנעליים הכחולות היטב בקופסה וניגשת לדלפק. הלועסת מקישה באצבעות מגונדרות על מקשי הקופה, ובינה מסתכלת רק בזווית עין אחת לוודא שהכל בסדר. "תתחדשי".

לא אומרים תתחדשי על נעליים, אבל היא שותקת. יוצאת מהחנות. הרחוב מלא אנשים. חלקם ממהרים, אחרים צועדים במתינות. בינה מסתכלת עליהם, בוחנת את הרגשתה. הכל כרגיל. הזקן על הספסל ממצמץ מול השמש ומעורר בה את אי הנוחות הקבועה. הבחורה הלבושה באיפוק אצילי ממהרת עם קלטר ביד, גורמת לה לתחושת הערכה. זה בסדר. מה היה שם בחנות? אוטובוס עוצר וגבר רץ לקראתו, מצמיד את כובעו לראשו. היא אפילו עוצרת רגע ונושמת עמוק בשבילו, מקווה שיסיפק. הוא מספיק ובינה מרוצה. הכל כמו שהיה. והנה הרחוב שלה והתחושה המוכרת מול האור במרפסת שוב עולה בה כמו עקצוץ מעצבן. יופי, כל התחושות שלה רגילות. אולי היה בלבול קטן בחנות, אבל הוא כבר נגמר. רעש בבית והמולה, אפילו יותר ממה שהיה ברחוב. הראש של בינה מתחיל לכאוב כבר כשהיא סוגרת את הדלת. "ליבי, את עדיין בטלפון מאז שיצאתי?" הנערה שלה מסתובבת, מסכימה לחונן אותה במבט אחד זהיר, ומחייכת בנימוס. בינה עוקפת אותה, צועדת בפרוזדור בגב זקוף ונכנסת לחדרה, מניחה את הנעליים בקופסא על המיטה. מאוחר יותר היא תניח אותן במקומן החדש. המטבח הפוך כמו שהיא חשבה לראות. שריירי ארוחת הערב של הקטנים מפוזרים בכל פינה, על השולחן, מתחתיו, על השיש

היא באמת לא מבינה אותה. איך אפשר להיכנס לנעליים ולהבין נערה שרק החברות בראש שלה? שעונדת עגילים מכוערים כל כך? אלה רק דוגמאות. הלוואי שהיתה הנערה הזאת מתנהגת בצורה שניתן להבין, ולקבל.

"אני יוצאת עוד מעט לבקר את ההורים שלי", בינה עונה במקום כל זה. "תגידי לליבי שתנסה לסדר קצת את המטבח עד שאחזור."

היא נכנסת לחדר, מחליפה לנעליים הכחולות החדשות, ופוסעת החוצה. הרוח מעיפה את שערות הפאה ומנערת מעט את חולצתה. רוח קרירה ומרעננת. היא צודקת שגערה בליבי. הנערה הזו חיה באיזו בועה. איך אפשר להבין אותה בכלל? כל היום בטלפון, צוחקת בקול וכמעט לא רואה מה שקורה סביבה בבית. היא לא אוכלת כמו בן אדם, מתמכרת לקפה, ישנה בצהריים וערה עד שעות מאוחרות של הלילה. זה לא

"כן".

"נעל עדינה. רואים שנבחרה בטוב טעם. תלכי בדרכים ישרות", מברכת אותה אמא. הלוואי שגם הבת שלה היתה בוחרת בטוב טעם את בגדיה ומנעליה.

"קניתי אותה ממש עכשיו", מספרת לאמה, "וכנראה שלא היה חכם מצידי לנעול אותה בדרך עד כאן. היא ממש שפשפה לי את הרגל."

בעדינות נוגעת ברגל, מאחורה. כן, יש שם פצע.

"קחי את נעלי הבית שלי", אמא מציעה. בינה חולצת גם את הנעל השנייה, דוחפת את רגליה לתוך נעלי הבית של אמא, ומדשדשת איתן לכיוון המטבח. שוב קורה לה משהו מוזר. פתאום היא כבר לא רוצה מים, מעדיפה כוס תה צמחים.

"להכין גם לך תה צמחים?" שולחת את השאלה לסלון.

"כן".

מתפשטת בה עייפות שלא היתה בה קודם. רצתה לספר לאמא קצת על ליבי, קצת על

הקמטים האלה מערערים אותה. אולי גם היא מתבגרת כבר?

"אני רק אעבור עם סמרטוט על ארון הספרים, ואצא. העיקר שראיתי שאת בסדר", היא מסכמת. אמא מהנהנת בעייפות. ידיה מונחות ברפיון על הספה.

שתיקה בחדר כשהסמרטוט נע. בינה מזמזמת מנגינה חסרת מילים, ומשתדלת למהר.

"להתראות אמא", היא מוציאה את רגליה מנעלי הבית ונועלת את הנעליים שלה.

כשהן על רגליה, היא מרגישה שוב את הרצון לספר לאמא מה שהיה, מטלטל אותה.

"אמא?"

"להתראות בינה", אמא כבר נפרדת ממנה. ושוב הרחוב מקבל את פניה, קריר ורועש, אור כתום וצליליות כהות. הצעדים שלה כמעט מהירים, רגל אחת מעט נגררת וכאב קל שמלווה אותה בכל צעד.

למה היא לא התייעצה עם אמא? מה קרה פתאום שמנע ממנה לספר הכל? ולכן נעלמה העייפות המכבידה? שאלות מתרוצצות במוחה, וקצה של פתרון חומק ממנה בסיבוב, כשהיא כמעט נתקלת במישהי, אפילו לא רואה מי זו. בליל הקולות מבלבל אותה ופנסי הרכבים מסנוורים אותה. מה קורה לה היום?

והנה הבית, והאור במרפסת שהיא לא כיבתה, וכמובן שאף אחד אחר גם לא. המטבח דווקא נקי, מסודר ונוצץ.

"איפה אבא?" היא שואלת את החלל.

"הוא יצא ללמוד", הקול של ליבי מעומעם מאחורי הדלת הסגורה של חדרה.

הולכת לחדר השינה. הוא מסודר, יחסית. רק נעלי השבת של יהודה מונחות ברישול ליד הקיר. היא מסירה את הנעל המכאיבה ומלטפת באצבע את הפצע הקטן והמכוער. נושמת את ריח הבית. היא לא מבינה וזה מציק לה. לא מבינה את הבת שלה, וזה גרוע כמו שזה נשמע, ולראשונה, היום, היא גם לא מבינה את מה שקורה לה. מה זה היה אצל ההורים בבית? מסיטה את היד מרגל ימין, אוצזת בנעל השמאלית וחולצת אותה. פתאום זה ברור לה, כמו אור עצום שמסנוור אותה.

ליבי פוסעת מאחורי הדלת, ובינה מזהה שהיא שוב יחפה. כמה פעמים כבר העירה

אז הוא רוצה שקט אחרי יום עמוס, בסדר. בשביל זה להזניח את החינוך של ליבי? היא כועסת, והזיכרון של האכזבה מלבה את הכעס, הופך אותו משחור כמו פחם ללהבה שורפת.

מובן, ולא יכול להיות מובן. מותר לגעור בה. פנסי הרחוב צובעים את הנעליים שלה בצבע כתמתם, והצורה של כתמי הצבע משתנה עם כל פסיעה. הצל שלה מהנהן מולה באישור. היא צודקת.

"שלום אמא".

רק כשהיא נכנסת לבית ההורים עולה הכאב בחלק האחורי של הרגל. חולצת את הנעל בזהירות.

"זו נעל חדשה?" אמא מתיישבת על הספה בזהירות, שמחה כנראה לראות אותה. עוד מעט היא תספר לאמא הכל, ואמא תקשיב, תהנהן בהשתתפות ואולי גם תיעץ בתבונה.

יהודה שמסתדר איתה, הרבה על עצמה שלא מבינה את עצמה ובשרה, אבל תוותר על זה. פתאום היא רוצה לישון קצת, אולי לסדר מעט לאמא את הבית, רק מלמעלה. מציק לה שיש אבק בחדר.

כוסות התה נכנסות לסלון והיא בעקבותיהן, מתיישבת מול אמא ומתעניינת בשלומה.

"את עייפה?" קל לה לראות עכשיו את העייפות של אמא, כשהיא מרגישה כל כך עייפה בעצמה.

"כן", אמא מחייכת. בינה מגלה קמט חדש ליד השפתיים שלה, וזה לא מפריע לה כל כך. מוזר. אמא אף פעם לא הבינה למה

ליבי, ביתה. אז כך מרגיש יהודה?
 שוב נצמדת עם הפצע הכואב אל אחורי הנעל, מתמלאת בהשתוקקות לשקט. שבה ומתכנסת קדימה ונמעכת מאכזבה. מנסה לדמיין איך מרגישים כשהרגל ממלאת את כל השטח של הנעל, רצון לשלווה ביחד עם האכזבה. זה גדול עליה. כשהיא יוצאת מהנעליים כמעט מטלטל אותה הבכי. יופי, עכשיו היא מבינה את יהודה, וזה לא גורם לה לשום דבר חוץ מכאב לב.
 אז הוא רוצה שקט אחרי יום עמוס, בסדר. בשביל זה להזניח את החינוך של ליבי? היא כועסת, והזיכרון של האכזבה מלבה את הכעס, הופך אותו משחור כמו פחם ללהבה שורפת. הוא באמת מאוכזב ממנה? למה היא רצתה להבין אותו בכלל. הרבה יותר טוב היה קודם, כשהיא לא הבינה את כל זה. אפילו הקנאה הפשוטה בקשר שלו עם ליבי הייתה קלה יותר לעיכול. היא בועטת בנעל אחת, וזו נדחקת לקיר, משאירה לכלוך שחור ומכוער.
 הדי קולה של ליבי עולים מהסלון. המילים לא מובנות אולי בגלל המרחק הגדול. פתאום זה לא משנה לה. הקול של ליבי מתרונן, והנה הוא מתקרב אליה ומתגבר. הנערה חולפת על פניה בדרכה אל המרפסת, כנראה, בצעדים מרקדים.
 משפילה את עיניה אל גרביה וכלום לא אכפת לה פתאום. לא משנה לה אם היא מבינה אותה או לא, אם היא מסוגלת להיכנס לנעליה או לא. הרחמים הגדולים על עצמה זולגים ומתפוגגים, ומשהו כמו אוויר חם ומרגיע ממלא את מקומם. אולי היא פשוט צריכה להפסיק להבין את עצמה כל כך הרבה.
 על בהונות גרביה היא מדדה אל המרפסת, מלווה את ביתה חרש. ליבי מניפה יד וצוחקת, ופתאום מסתובבת. העיניים שלה גדלות כשהן פוגשות בה. היא סוקרת את אמה מרגליה ועד פניה.
 "אני אחזור אלייך מאוחר יותר", הפה שלה מתעוות במבוכה אל הטלפון. העיניים שלה סקרניות, מביטות על אמה, מכך רגל ועד ראש, שאלה בפניה. בינה לא שואלת למי היא התקשרה בשעה כה מאוחרת. היא רק מחבקת אותה.
 ורגלי שתיהן יחפות.

אותו מספיק.
 לבסוף הכל נעלם.
 והיא מתיישבת על מיטתה של ליבי, מחזירה רגל לנעל הבית, ושום דבר לא מטלטל אותה. רק ריק גדול פושט בה. אין סיכוי שהיא תבין אותה. אין. אפילו נשים זרות בחנות הנעליים היא מצליחה להבין, ורק את הבת שלה לא. בינה חוזרת לחדר, ממששת את דרכה בעיניים צורבות, היד שלה מזהה את המיטה שלה והיא מתיישבת עליה בכבודות. מה יהיה?
 העיניים שלה שוב נתקלות בנעליים של יהודה. אולי, זו מחשבה קצת מופרעת, אבל אם היא תיכנס לתוכן, היא תצליח להבין אותו. ואולי אם היא תבין אותו, היא תצליח להבין דרכו את ליבי. חשש ממלא את גופה בקילוגרמים של עייפות, אבל היא לא מתעצלת. קמה במאמץ וגוררת את רגליה לעבר הקיר ונעלי השבת.
 הרגליים שלה שטות בתוך הנעליים שלו. מידה ארבעים ושלוש, של גבר. היא מצמידה את הקרסול לצד האחורי שלה, וכמעט נופלת מעוצמת ההרגשה. היא רוצה עכשיו שקט בבית, שקט ורוגע. אין לה כוח לוויכוחים של ליבי. שתעשה הילדה מה שהיא רוצה, כמה גרוע זה יכול להיות? אז היא רוצה עגילים ארוכים ומתנדנדים, בסדר. מושכת את עצמה בעזרת אצבעות הרגליים ונצמדת אל קדמת הנעל. תחושה מרה של אכזבה מכווצת את הלב שלה. היא מאוכזבת מעצמה, מחוסר היכולת שלה להבין את

לה, שלא מסתובבים יחפים בבית? היא נעמדת, מכניסה רגל לתוך נעלי הבית, באופן זמני. מרגישה את הדחף לנסות, לבדוק, מנסה לדחוק בו להמתין בסבלנות.
 ליבי מתעכבת בכניסה לסלון. היא לוקחת משהו מהשולחן, ובינה מנחשת שזה הטלפון שהוטען עד עכשיו. כן, צלילי המקשים מספרים לה שגם הפעם היא צדקה. יש לה זמן לנסות להבין, והפעם באמת, את הבת שלה. היא תיכנס לנעליים שלה, בדיוק כמו שיהודה רצה.
 היא יוצאת מחדר השינה אל חדרה של ליבי. חומקת בין הצלליות, נצמדת לקירות. הנעליים של בת העשרה שלה מושלכות על הרצפה. הנערה מן הסתם יושבת עכשיו על הספה, רגליה מקופלות, והיא מפטפטת. בינה מסדרת את נעל ימין של ליבי לצד בת הזוג שלה בידים רועדות. הרגל שלה גם רועדת כשהיא מנסה להיכנס לנעליה של בתה.
 ולא מצליחה.
 היא מידה שלושים ותשע, וליבי רק שלושים ושבע.
 מנסה לעמוד על קצות האצבעות בתוך הנעל, לרגע היא מרגישה חשש, אחר כך תשוקה להכרה ב...מה בעצם? היא מתנדנדת מעט, תופסת בקיר כדי לשמור על שיווי המשקל. הבוהן שלה נתקלת בצד הנעל, ושובל של סקרנות מבעיר אותה. זו סקרנות אחרת מזו שהיא רגילה אליה, כמו חטיף חריף-פריץ, רק שהיא לא מצליחה לטעום

אושר ועושר

מאמר מס' 1 |

חרדיות ואושר

שני חוקרים, רוסו-נצר פ. וברגמן י.ס. (2020)¹, החליטו לבחון את שני סוגי האושר בקרב האוכלוסייה החרדית. החוקרים מזכירים מחקרים קודמים המצביעים על קשר בין דת ובין תחושת משמעות לחיים (אושר אודאימוני). זה הגיוני, שכן הדת מגדירה מטרה ברורה לחיים ובכך מהווה הסבר יחיד לשאלה למה באנו לעולם, לאיזו תכלית. מעבר לתחושה האישית שלנו כחרדים, שלרוב יכולה להדגים את הטענה הזו, אפשר להיעזר בסיפוריהם של חוזרים בתשובה רבים שהגיעו אל הדת בעקבות חיפוש אחר משמעות. בנוסף, הם אומרים, המבנה הקהילתי של החברה החרדית יכול להעניק לאדם הנאות שונות, כלומר רווחה הדונית. גם כאן מזכירים החוקרים ספרות ענפה העוסקת ביתרונות ההשתייכות לקבוצה מוגדרת: זהות חברתית, תחושת שייכות, גישה למידע חיוני, פעילויות חברתיות ותמיכה חברתית המובילים להערכה עצמית. לפי זה, עצם ההשתייכות לחברה החרדית והשמירה על הדת, אמורה להביא חרדים להיות מאושרים יותר, ללא קשר לסוג האושר שהם מחפשים בחייהם. עם זאת, לפי הערכת החוקרים יש לכלל אלו מחירים.

מחיר האושר: הקונפליקט

דן הוא בחור ישיבה רציני, לומד היטב ומצליח. הוא נחשב צדיק ומתמיד, אך יש לו חולשה למשחקי ספורט. הוא חולם ללכת לצפות במשחק אמיתי, אבל לא עושה זאת. במילים אחרות: דן לא מצליח למצות את האושר ההדוני שלו. הוא מחמיץ חוויה. אם דן ינסה בכל זאת ללכת למשחק ספורט תחושת השייכות שלו לחברה עלולה להפגם. הוא יהיה לחוץ שיתפסו אותו, וזאת

עד לפני שנה בערך, דיני נסעה פעמיים בשנה לנופש בחו"ל. זה מגיע לה, כמובן. היא עובדת מאוד קשה והיא צריכה להתאוורר. לפני הנופש, אחריו, וכמובן גם במהלכו, היא מאוד מאושרת. אודיה, לעומת זאת, לא מחפשת לטוס לחו"ל. יותר מזה, גם לצאת לנופש כאן בארץ היא לא הסכימה מעולם. היא לא תיטוש את הילדים שלה, כך אמרה, ובכלל, זה גורם לביטול תורה. באנו לכאן לעולם בשביל לעבוד, לא בשביל לצאת לטיולים. היא צודקת גם כן, אין בכך ספק, והיא גם מאושרת מאוד כשהיא מצליחה לעמוד ברף הדרישות שלה. דיני ואודיה הן נשים שונות מאוד וגם האושר שלהן שונה לחלוטין.

בספרות המקצועית מכירים שני סוגים של אושר. האחד הוא "רווחה הדונית", זהו אושר הנגרם כתוצאה מהנאה ומהפחתה של כאב ועצב. אנחנו מאושרים כשנעים לנו בחברה בה אנו נמצאים, כשאנחנו שבעים, חווים הנאות ומשתעשעים. האושר הזה מוגדר על ידי סיכום הרגעים שבהם אדם מרגיש טוב בכל רגע נתון ובחייך באופן כללי, ועל כן הוא מעודד חיפוש אחר הנאות. הסוג השני של האושר מכונה "רווחה אודאימונית". זהו אושר הנובע מתחושה של שלמות עצמית ומימוש עצמי. ההנחה היא שאנשים מרגישים מאושרים כשהם חווים את חייהם כבעלי משמעות ומטרה, חווים אתגרים וצמיחה. סוג האושר הזה נובע מתחושת מסוגלות עצמית ואוטונומיה. כמובן שרוב בני האדם, ובכללן חברותי היקרות דיני ואודיה, נהנים משני סוגי האושר ומחפשים אחר שניהם. עם זאת, הצורך שלנו באחד מהסוגים - משתנה מאדם לאדם ומעת לעת.

אינה חוויה שתסב לו הנאה. אם אכן יגלו אותו, הוא יספוג מבטים, דיבורים ותחושה רעה על כך שחרג מהכללים הברורים. גם חוויה זו תפגום באושר ההדוני שלו. אם דן ירצה לפצות את עצמו בספורט שנמצא בגבולות החברה, הוא עדיין מוגבל: אין לו פנאי לכך במשך ה"זמן", ואין לו כסף לבילויים מאתגרים. מני, חברו בישיבה, לומד גם הוא באופן נהדר, אבל מאז שהוא מכיר את עצמו חולם להיות טייס. לצערו הרב, הוא אינו יכול להגשים רצון זה, גם חלופות אחרות שיעזרו לו להרגיש שווה אינן נמצאות. הוא גם לא יכול ללמוד להיות מנתח מוח או עורך דין. כך הוא מוצא עצמו בישיבה, מחפש אחר משמעות ורצון למצות את עצמו. אם יעזוב את הישיבה למלא אחר האושר האודאימוני שלו, אותו אושר בדיוק ייפגם, שכן זהו מעשה הפוך מהמצופה ממנו.

כך, מסבירים החוקרים, ההקפדה על הנורמות הקהילתיות עלולה להתנגש עם סדרי עדיפויות אישיים של רווחה אישית. אכן, לא כל שעשוע או הנאה יכולים להתאים לאדם חרדי. החיים שלנו עמוסים, הדרישות מאיתנו גבוהות והמצב הכלכלי של רובנו אינו מאפשר רמת חיים ובילויים גבוהים במיוחד. מעבר לכל אלה, מבחינה ערכית אנו נמנעים מהתמקדות יתירה בהנאות. גם סוג הרווחה השני מאתגר. אם אדם רוצה להגשים את עצמו באופן שונה מהנורמות הקהילתיות, במקרה שהוא יותר על כך הוא מוותר על הצמיחה וההתפתחות שלו למען ערכי הקהילה. במקרה בו אדם יתעקש וינסה לבלות או ליהנות בצורה שאינה מתאימה, או להגשים את עצמו על פי החיפוש האישי שלו, יהיה עליו לשאת בתוצאות הצפויות של סטייה מהמקובל בחברה שלו.

Russo-Netzer, P., & Bergman, Y. S. (2020). Prioritizing Patterns and Life Satisfaction among Ultra-Orthodox Jews: The Moderating Role of the Sense of 1 Community. *The Journal of Psychology*, 154(3), 233-248

אכן, לא כל שעשוע או הנאה יכולים להתאים לאדם חרדי. החיים שלנו עמוסים, הדרישות מאיתנו גבוהות והמצב הכלכלי של רובנו אינו מאפשר רמת חיים ובילויים גבוהים במיוחד.

שלוש השערות על האושר החרדי רוסו-נצר פ. וברגמן י.ס. טוענים שקונפליקט זה אמור להשפיע באופן משמעותי בקרב אנשים החשים קשר חזק לקהילה שלהם. לדבריהם, אנשים אלו חוששים יותר מהמחירים שיהיה עליהם לשלם ולכן האילוץ שלהם בויתור כרוך בכאב גדול יותר. לפיכך ניסחו את ההשערות הבאות:

השערה 1. קיים קשר שלילי בין חשיבות גבוהה, בשני סוגי הרווחה, לשביעות הרצון מהחיים.

כלומר, מי שמחפש יותר הנאות או יותר משמעות בחיים, סביר להניח שיהיה מרוצה מחייו פחות מאשר אדם שאינו זקוק להן במיוחד. אם דן או מגי לא היו זקוקים לחוויות או להגשמה עצמית ברמה גבוהה מזו שבידם, הם כנראה היו מאושרים יותר. ככל שהחיפוש אחר הנאות או משמעות חזק יותר, כך יהיה האדם מאושר פחות באופן כללי.

השערה 2. תחושת הקהילתיות קשורה בקשר חיובי עם שביעות הרצון מהחיים. השערה זו מניחה שככל שאדם מרגיש עצמו קשור יותר לקהילה, כך שביעות הרצון שלו מהחיים גבוהה יותר, עקב כך שהשייכות לקהילה ממלאת צרכים חשובים כגיל. אדם הקשור לחברה שלו, נהנה מהמוסדות שלה, מהערכים שלה, מתחושת הלכידות ומהביטחון שיש בה.

השערה 3. תחושת הקהילתיות משפיעה על הקשר בין החשיבות לסוג של אושר ובין שביעות הרצון מהחיים. כלומר, אדם הקשור מאוד לקהילה, חש צורך חיוני בהנאות או במשמעות לחייו, יהיה שבע רצון מחייו פחות מאדם שהקשר שלו לקהילה חלש יותר. אמנם, דן ומגי קשורים לקהילה ולישיבה שלהם ונהנים מאוד מהשייכות הזו. הם יכולים להתנאות בה, ליהנות מההווי חברתי, ממסגרת

נוספים - על הכנסה מעל הממוצע. המשתתפים במחקר ענו על מספר שאלונים. אחד מהם בחן את החשיבות שהאדם מייחס להנאות. שאלון נוסף בדק את החשיבות שהאדם מייחס לחוויית משמעות, שאלון אחר בחן את תחושת הקהילתיות, ולבסוף הוגש למשתתפים שאלון שביעות רצון מהחיים. בכל שאלון היו מספר פריטים שהמשתתפים דידגו את המידה שהם מסכימים לגביהם. בסוף השאלון היו שאלות דמוגרפיות, כמו גיל, מגדר, מצב משפחתי, מספר ילדים והכנסה. שאלות אלו נועדו לוודא שההשפעה שיחשף המחקר אכן נובעת מהמשתתפים הנבדקים במחקר, ולא ממשתנים דמוגרפיים אחרים.

ההשערות של עורכי המחקר לא אוששו במלואן. חלק מהמצאים היו אפילו מפתיעים: לא נמצא קשר בין רמת שביעות הרצון מהחיים ובין רמת החשיבות שהאדם מייחס להנאות ולחוויות. אצל דן, למשל, וגם אצל דיני חברתי שבפנתח הכתבה, הצורך בחוויות לכשעצמו לא משפיע על שביעות רצון מהחיים. כפי הנראה, ישנם משתנים אחרים המשפיעים על רמת שביעות הרצון שלהם, ולא מימוש החוויות וההנאות שהם מחפשים.

לעומת זאת, נמצא קשר חיובי בין רמת החשיבות שהאדם מייחס למשמעות לבין שביעות הרצון שלו מהחיים. כלומר, ככל שאדם מייחס חשיבות גדולה יותר למשמעות בחיים, כך הוא מרוצה מהם יותר.

חברתית ומהביטחון ששייכות זו מקנה להם. עם זאת, כשהם מחפשים דבר שלא קיים בישיבה עומדת להם תחושת השייכות לרועץ: השייכות מעצימה את הקונפליקט בין החיפוש והרצונות שלהם לבין המחיר שיאלצו לשלם לחברה על מימושם, ומגבירה את החשש ואת תחושת האובדן במידה ויחליטו לשלם את המחיר ולממש את רצונותיהם. במילים אחרות, ההשערה השלישית מציעה אפשרות המסייגת את ההשערה השנייה: במידה שאדם מייחס חשיבות גבוהה לאחד משני סוגי האושר תחושת הקהילתיות לא תעצים שביעות הרצון מהחיים אלא תצמצם אותה.

החרדים מפתיעים

כדי לבחון את השערות המחקר ערכו החוקרים סקר בקרב 407 אנשים חרדיים מקהילות שונות במגזר. 55% מהמשתתפים היו נשים ו-45% גברים. רוב המשיבים היו נשואים ולרובם היה לפחות ילד אחד. 44% הצהירו שהם מרוויחים מתחת לממוצע, 28% דיווחו על הכנסה ממוצעת ו-28%

אם מגי מייחס חשיבות למשמעות בחייו יש לו סיכוי גדול להיות שבע רצון מחייו, גם כאשר מדובר במשמעות שאינה ברת מימוש עבורו כרגע, כמו להיות רופא.

ההשערה השנייה אוששה, ככל שהקהילתיות גבוהה יותר, שביעות הרצון מהחיים גבוהה יותר. ההשערה השלישית גם אוששה, אך עם טוויסט דומה מעט לזה שבהשערה הראשונה: כשתחושת הקהילתיות גבוהה יותר, שביעות הרצון מהחיים עולה, ככל שהחשיבות של הגאות וחוויות גבוהה יותר. לעומת זאת, כאשר תחושת הקהילתיות נמוכה, שביעות הרצון מהחיים יורדת, ככל שהחשיבות של הגאות וחוויות גבוהה יותר.

שביעות הרצון מהחיים של מגי קשורה לחשיבות הגבוהה שלו למשמעות, בין אם הוא מרגיש שייך מאוד לשיבה ובין אם לאו, ואינה מושפעת כלל מהקהילתיות. שביעות הרצון של דן, לעומת זאת, שהצורך שלו בחוויות לא משפיע על רמת האושר בחייו משתנה כשנכנס לזירה הפרמטר "רמת קהילתיות". אם דן מחובר לשיבה או לקהילה שלו - הוא מרוצה יותר מחייו. ככל שהוא פחות מחובר לקהילה ולישיבה כך יורדת מידת שביעות הרצון שלו מחייו.

תוצאות: דבר החוקרים

בתחילה מתייחסים החוקרים להשערה השנייה, זו שאוששה. נראה, כך הם מתארים, כי השייך לקהילה מעניק ליהודים חרדים לא רק תחושה של להיות חלק מהקבוצה, אלא גם תמיכה חברתית ותחושת שייכות. ממצא זה תואם את הספרות הקיימת התוחמת את חשיבות הצורך להשתייך כמוטיבציה אנושית בסיסית. זהו ההסבר לכך תחושת הקהילתיות תרמה לשביעות רצון גבוהה יותר מהחיים.

בעניין ההשערות שלא אוששו מנסים החוקרים להנפיק הסבר המבוסס על תיאוריות אחרות. התוצאות הראו שחשיבות גבוהה של חוויות והנאות היתה קשורה להגברת שביעות הרצון מהחיים בקרב אנשים שדיווחו על תחושת קהילה גבוהה, והפוך: אלו שדיווחו על תחושת קהילתיות נמוכה, דיווחו גם על תחושה נמוכה של שביעות רצון מהחיים, ככל שהעניקו חשיבות גבוהה יותר לחוויות ולהנאות.

אדם יכול לחפש חוויות והנאות דווקא כאשר יש לו בסיס לחזור אליו, יותר מאשר כשאין לו אחד כזה.

משמעות לכל רגע מחייו, בין אם הוא רגע נעים ובין אם הוא קשה, וכמו כן גם המסגרת החברתית מעניקה לנו משמעות רבה לגבי תפקידנו בעולם. לכן, בין אם אדם חש קהילתיות רבה ובין אם לאו, הוא יכול למלא את את הצורך שלו במשמעות לחיים בקלות רבה יחסית, ולהגשים את עצמו במגוון רחב של אפשרויות. גם לכאלו החשים צורך להגשים עצמם באופנים שאינם מקובלים במגזר, עדיין יש שטחי חיים רבים למצוא בהם סיפוק, תחליף ופיצוי. מגי, למשל, יכול לפצות את עצמו על הוויתור בקריירה, בהקרבת אושרו למען אידיאלים אחרים שהוא מאמין בהם, או למען הוריו, ילדיו העתידיים או שידוכיו. גם הגשמה עצמית של ויתור היא הגשמה עצמית, והיא יכולה להוביל לשביעות רצון מהחיים.

בנוגע לחוויות ולהנאות, נראה שמי שמחובר היטב לקהילה מוצא את חוויותיו בתוכה. לא חסרים אירועים חברתיים או בילויים המתאימים גם לאדם החרדי. מגי יכול למצוא חוויות אחרות שהעצמה שיש בהן נובעת דווקא מהקשר לקהילה. יתירה מכך, ככל שאדם נמצא עמוק יותר בתוך הקהילה העוטפת אותו, הוא חשוף במידה פחותה למושגים של בילויים והנאות הזרים לציבור ממנו הוא בא. לפיכך, קל לו יותר ליהנות מהמותר והוא מחפש פחות ריגושים בחוץ. אם דן מחובר כל כך לקהילה, סביר להניח שהחשיפה שלו לספרט נמוכה יותר, מאשר במקרה שהוא מחובר פחות לחברה ולכלליה. לעומת זאת, אדם שאינו מחובר לקהילה חשוף להיצע של העולם הגדול, חושק בכך ואינו מקבל פיצוי בדמות ערבות קהילתית גבוהה. לכן, ככל שהצורך שלו בהנאות גדל כך גם מתעצם הקונפליקט בין המקובל בחברה, המתאים לאורח חייו, לגודל המשפחה שלו ולתקציב, לבין המושגים שפיתח לעצמו. במקרה כזה, קל להבין את שביעות הרצון הנמוכה יותר מהחיים בכלל.

ומה הקשר לעושר? על כך בעזרת השם בפעם אחרת.

נראה, כך מסכמים החוקרים, כי תחושה של שייכות לקהילה, לפחות בכל הנוגע לקהילה החרדית, עשויה לפעול בדרכים ייחודיות ומעניינות. כאשר מרגיש מבודד מהקהילה, סדרי עדיפויות לתענוגים אישיים ופעילויות המקדמים את הפינוקים שלו עשויים לערער את ערבותו בביטחון בזמניות הקבוצה ובכך לפגוע ברווחתו. לעומת זאת, כאשר אנשים חשים ביטחון בשייכותם לקהילה, יש תחושת קהילה חזקה כמעין "בסיס מאובטח", כפי שמציעה תיאוריית ההתקשרות. אדם יכול לחפש חוויות והנאות דווקא כאשר יש לו בסיס

לחזור אליו, יותר מאשר כשאין לו אחד כזה. רעיון זה תואם גם את הממצאים המרמזים כי תחושת קהילתיות קשורה לגורמים כמו השפעה שלילית מופחתת, תמיכה חברתית מוגברת וסיפוק מתמיכה זו.

תוצאות: דבר החרדית

לדעתי, אין צורך להרחיק לכת ולחפש הסברים. ממצאי המחקר דווקא מובנים וברורים. קל מאוד למצוא משמעות בחיים שהתבררה החרדית מעניקה לנו. המסגרת התרנית, ההלכתית והרוחנית, מציעה

לשון "תשליך"

כשאנו מדברים על פעלים, אנו מבחינים בגזרות שונות של הפועל. אחת מהגזרות המעניינות נקראת: נפ"י - נפ"ו. נח"פ הפועל י' או ו'. לגזרה זו שייכים פעלים שהאות הראשונה בשרשם היא י' או ו'. המעניין בגזרה זו, שפה"פ (פ' הפועל), באותו שורש יכולה להיות י', ויכולה להיות ו'. דרך משל: ירדתי לעומת הורדתי. שני הפעלים מאותו שורש. פעם נראה את הי', ופעם נראה את הו'. לעיתים, ההבחנה בין י' לו', יוצרת משמעות שונה. אולם במבט מעמיק יותר, נבחין, שיש קשר בין המשמעויות.

אחד השורשים היותר מעניינים הוא השורש י.ד.ה. או ו.ד.ה. תודה, מלשון הודאה על הטובה, הודאה באשמה, וגם וידוי על החטא, כולם שורשים אחד הוא. הגם שמשמעותיהן לכאורה שונות, יש משמעות נוספת ששופכת אור על השורש הזה. ידוי אבנים, גם הוא שייך לשורש זה.

והנה הגענו למשמעות הפנימית של השורש. השלכה. אדם המשליך ומרחיק את הדבר ממנו והלאה. אדם המכיר כי הטובה אינה שייכת לו, והוא משליך ומשייך אותה לנוותן הטובה. זוהי התודה. בלשון הקודש, אותם שורשים משמשים לשני צידי המטבע. (כמו: פקידה - מינוי או זיכרון, וגם "ויפקד מקום דוד" שלא נמצא).

גם הודאה באשמה, משמעותה זהה לתודה, אולם היא הצד השני של המטבע. אדם שאינו משליך את האחריות על אחרים, אלא על עצמו. אדם, המוציא בפיו דבר הכמוס בליבו, זהו הוידוי. וכפי שכותב זאת הרמב"ם בהלכות תשובה "כל מצות שבתורה, אם עבר אדם על אחת מהן, כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתוודות לפני הא-ל ברוך הוא... כיצד מתוודין אומר אנה השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה". משמעות נוספת לוידוי, מצאנו ברבנו יונה, בספרו יסוד התשובה. כך לשונו הטהור "ביום ההוא ישליך כל פשעיו אשר עשה, ויעשה עצמו כאילו בו ביום נולד ואין בידו לא זכות ולא חובה. וזה היום תחילת מעשיו. היום יפלא אורחותיו שלא יטו מעגלותיו מדרך הטוב, ודרך זו תביאנו לשוב בתשובה שלמה. כי הוא יעשה עצמו כמשליך מעליו כובד העונות ועוצם החטאים אשר עשה".

הנה הוידוי הוא השלכת העוונות. פשוטו וכמשמעו.

חלום ללא מסכות

חלמתי חלום ללא מסכות,
חלמתי חלום מלא ניחוחות.
אנשים, עמס וחיים אחרים.
שפעם היו, ועכשו "חלומיים".
חלמתי חלום טבעי, כמו מציאות.
התעוררתי אל מסכה ואל רחוק.
מי כאן החלום ומי המציאות?

כחלום יעוף -

יש בו רק מהרהורי מציאות:
הרהורי הלב, מחשבותיו, משאלותיו.
יום יבוא ונראה בבהירות.
נתעורר מחלום ארץ אל המציאות.
ונבין שישנו וחלמנו מן המציאות,
היו הרהורי אמת,
אף לרב,
החלום - שוא ידבר.

לחדיים יש צבע?

"אני לא יכול לנשום", "אני לא יכול לנשום". אחת עשרה פעמים נאנק ג'ורג' פלויד האפרו אמריקני תחת ברכו של השוטר במיניאפוליס שבמינסוטה. ב 25.05.2020 שוב נהרג אזרח אפרו אמריקאי בידי שוטר לבן, מקרה שהיווה טריגר לפרוץ מהומות ומחאות על קלות הפגיעה בשחורים על רקע תפיסה גזענית. מחאות שהתחילו בצורה לא אלימה והדרדרו לפגיעה ברכוש, אזרחים, רשויות החוק, ביזה והרס.

המאבק בגזענות בארצות הברית הוא שער לסוגיות מוסריות וחברתיות מורכבות. המאמר הבא ישאל שאלות נוקבות וינסה גם לענות.

מוות, ניתנו בשפע. מקרה מוות של עבד, ובוודאי מוות סתמי, היו חסרי משמעות. עם השנים התחלקה ארצות הברית לארצות החופש, בעיקר ארצות הצפון, בהן העבדות נאסרה, לבין מדינות הדרום, החקלאיות, בהן העבדות הייתה מותרת ורווחת. האיכרים דרשו אותה עבור העבודה החקלאית הרבה. לא ניתן להתעלם מחלקם של שבטי אפריקה עצמם בעסק העבדות. סחר בבני אדם היה מעשה רווח בקרב השבטים האפריקנים, אם כנגד שבטים יריבים, לצורך

זאת אינה פעם ראשונה ששחור נהרג בידי שוטר לבן. מחאות כאלו פורצות שוב ושוב לאחר כל אירוע שכזה. האוכלוסייה האפרו אמריקאית חשה מופלית לרעה

פולחן, או כדי להרוויח סחורות וממון. שבטים מנוצחים נחטפו ונמכרו לערבים, שלעיתים מכרו אותם הלאה. הסחר הסיטונאי שיכלל את הקיים. כך הגיעו מיליוני אפריקאים ליבשת החדשה, על תקן עבדים, והשתקעו בה. המתח בין מדינות החופש למדינות העבדות גבר עד, למלחמת האזרחים בין 1861-1865. עם סיום המלחמה בא הקץ לסאגת העבדות בארה"ב.

מיעוט מופלה

אדריאנה צעדה יום יום לבית הספר בו חסר ציוד, חסרו ספרי לימוד, ורמת המורים בינוני. צבע שחור, לעומת זאת, היה בשפע. בית הספר היה מיועד לשחורים בלבד. גם בתחבורה הציבורית נאסר עליה לשבת, היא אולצה להשתמש בשירותים מיוחדים לשחורים ולהימנע משתיה בברזיות שנועדו לבנים.

אמנם, העבדות הרשמית הסתיימה על פי חוקת ארצות הברית, אך מדינות הדרום שנאלצו לשחרר עבדים לא שינו באבחת חוק את תפיסתם כלפי הילידים האפריקנים. הם אומנם נאלצו לתת להם מעט זכויות אדם, אך המשיכו לתפוס אותם כנחותים: "נפרד אבל שווה".

האפליה שלטה כמעט בכל תחומי החיים, והשחורים נאלצו להיאבק על זכויותיהם ולכבוש מחוז אחר מחוז של טריטוריות שוויון. אחד הארגונים המרכזיים שנאבק בעד השגת הזכויות היה "התנועה האפרו-אמריקאית לזכויות האזרח". רק ב-1964 אפרו אמריקאים זכו לשוויון זכויות מלא בארצות הברית. עד אז הונצח

זאת אינה פעם ראשונה ששחור נהרג בידי שוטר לבן. מחאות כאלו פורצות שוב ושוב לאחר כל אירוע שכזה. האוכלוסייה האפרו אמריקאית חשה מופלית לרעה, שהיד קלה על ההדק, ששחורים אינם זוכים למשפט הוגן ושהם ממלאים את בתי הכלא במינון אנושי גדול יותר ביחס לחלקם באוכלוסייה.

סוגיה זאת הינה חרב פיפיות כלפי שני הצדדים. מצד אחד, אכן אחוזי הפשיעה בקרב המיעוט האפרו אמריקני גבוהה יותר. מצד שני, הם טוענים להטיה משפטית, הטיה שאכן תתכן כתוצאה מאחוזי פשיעה גבוהים. אזרח כה עור עלול להיתפס כפושע פוטנציאלי.

שורשי הקהילה האפרו אמריקאית בארה"ב

אבבי נולד על גדת הניז'ר במשפחה חמה ואוהבת. שם הוא גדל. שם הוא יצא עם הצאן מגיל שש. עד אותו היום בו פותה על ידי דודו הגדול לעלות על סירה, רק לרגע. מכאן, הכל שייך להיסטוריה. דודו חזר הביתה עמוס טובין. אבבי למרבה המזל היה מאלו ששרדו את המסע לאמריקה בניגוד להרבה אחרים שמתו מתלאות הדרך והושלכו לאוקיינוס, מאכל לכרישים. כיום לאבבי צאצאים רבים בארה"ב, אך לא ברור כלל שהוא יכול להתגאות בהם. וודאי לא כמו שהיה אביו גאה בו, לו היה נותר לחיות את חייו לצד משפחתו.

הקהילה האפרו אמריקאית בארצות הברית מונה כ-13% מהאוכלוסייה והינה המיעוט הגדול ביותר בארצות הברית. שורשיו של מיעוט זה בסחר העבדים הגדול בין המאה ה-16 למאה ה-19, אז נאסרה העבדות בעקבות מלחמת האזרחים בארה"ב.

סחר העבדים הטראנס אטלנטי החל עם התפשטות העמים האירופאים לכיוון היבשות הנוספות וגילוי היבשת החדשה "אמריקה". ראשוני המתישבים נזקקו לכח עובד יעיל וזול עבור בניית עריהם, עבודה בשדות ובחקלאות, והביאו אותם כמשרתים. אירופה הרוויחה פעמיים (הפורטוגלים וההולנדים בעיקר) כסוחרת ראשית. היא גם הביאה את העבדים לארה"ב והרוויחה את ההון ממכירתם, וגם נהנתה מהפירות, כשחומרי הגלם, שהפריזו שלהם הוגבר בעקבות כח עבודה זול, הגיעו אליה לעיבוד.

אאבי היה כמוהו כפר, או פחות. לא היה ערך לרגשותיו. הוא נמדד במספר שיניו, גובהו, חוסנו וכמות הבשר שנותרה על עצמותיו לאחר עבודה בתת תזונה ובתת תנאים. היחס כלפי העבדים היה כאל סחורה וטובין במקרה הרווח, וכאל בהמות במקרה הטוב. ללא זכויות אדם, כלל. הם נמדדו בחוזקם, טיבם ויעילותם והיוו רכוש האדון. ניתן היה להפריד בין בני זוג ובין הורים לילדים. מעשה לגיטימי היה, זיווג בין עבדים כשהצאצאים מהווים רכוש האדון, לעבודה או להמשך סחר. הצרכים הפיזיים ניתנו כדי קיום, ואילו רדייה ופגיעות פיזיות עד

שחורים ו-172 אזרחים ממוצא היספני. החלוקה הגזעית בין הרוגים מירי משטרתי נשמרת פחות או יותר גם בשנת 2016: עד עתה נהרגו 561 אזרחים אמריקנים מירי שוטרים. פחות מרבע מהם היו שחורים (135 איש). 6,095 אפרו-אמריקנים נרצחו בשנת 2015, יותר ממספר הנרצחים הלבנים וההיספנים גם יחד, וזאת למרות שאוכלוסיית השחורים מהווה רק 13% מכלל תושבי ארה"ב. 90% מתוכם נרצחו בידי שחורים אחרים! מסתבר, שהמחאות שהתחילו כמחאות צעדה לא אלימות הדרדרו במהירות למלחמות הכוללות הרס, ביזה, פגיעה בעסקים ובחפים מפשע, לבנים ושחורים. כמוכן, המחאות פגעו במוסדות רשויות החוק, שיתקו את פעולתם, ובעצם מנעו את ההגנה שלהם עצם ואת יכולת הפעולה שלהם בקרב כלל האזרחים. האם חשיבותם של חיים של משהו אחד יכולים לעלות בקנה עם פגיעה בחיים של מישהו אחר?

תוך כדי המחאות בוצעו אקטים של פגיעה בלבנים וגזל בחסות "לגיטימית" של נקמה על מה שאבות אבותיהם הלבנות עוללו לאבות אבותיהם האפרו אמריקנים. דבריו אלו שולחים אותנו חזרה לבירור האם ניתן לשפוט את מוסריות ההיסטוריה בעיני ההווה.

עבודת כסוגיה מוסרית

אברם, עולה חדש, עובד קבלן כמאבטח בבנין משרדי. הוא מקבל שכר מינימום מדויק לפי שעת עבודה והגנה סוציאלית מינימלית. שכרו עומד על 5,300 שקלים. הוא לא מצליח להגיע לדירור סביר בר השגה והוא חי בג'וחה דלה, ניזון מג'אנק פוד, חסר הגנה. אם אברם יחלה ויעדר מעבודתו יום או יומיים, הוא יאלץ לחפש עבודה אחרת. בעידן 2020 זה מוסרי.

לו יקנה אותו מישהו לעבד, תמורת שכר משמעותי שהוא יוכל להניח בתוכנית חיסכון, ובמקביל לעבוד בעבודה סבירה של משק בית. הוא יזכה לקורת גג נעימה, ביטחון תזונתי ויחס הוגן כשל בן משפחה. בעידן 2020 זה בלתי מוסרי, עקב אקט איבוד החרות.

זאת אומרת, בימים אלו העבודות נתפסת בעיני האדם המערבי כפשע מוסרי. זאת דילמה מעניינת. אם נצא מהתפיסה המוסרית המצומצמת, הרואה בעבודות ניצול, לתפיסה שמתייחסת אל אדם כזכאי ליחס הגון בעודו אדם, ואינו רואה בעצם השוויון מטרה בפני עצמה, כי אם אמצעי להגנות חברתית.

המקור הראשוני לעבודות

שורשי הלגיטימיות לעבד כנעני בתורה הינם בבראשית ט, כב - כו: "וַיֵּרָא חָם אֲבִי כְנַעַן אֵת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לְשֵׁנֵי-אָחָיו בְּחוּץ. וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֹּת אֶת-הַשְּׂמֹלֶה וַיֵּשְׂמוּ עַל-נֶשְׁכָם שְׂנֵיָהֶם וַיִּלְכוּ אַחֲרָיִת וַיִּכְסּוּ אֵת עֶרְוַת אָבִיהֶם וַפְּנֵיהֶם אַחֲרָיִת וְעֶרְוַת אָבִיהֶם לֹא רָאוּ. וַיִּיקֶץ נֹחַ מֵיֵינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר-עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן. וַיֹּאמֶר אַרְוֵר כְּנַעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאָחָיו. כֹּה וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ הַשֵּׁם אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנַעַן עֶבֶד לְמוֹ.".

בהם העוני על ידי מגבלות השתכרות בעבודות שונות. ההשכלה נחסמה בפני רבים. אלו שהתקבלו ללימודים נדרשו לכוחות אדירים לעומת מקבילם האמריקאי, בן התפנוקים, ולו משום שאיכות בית הספר והמורים בבתי הספר של השחורים היו נחותים משמעותית. נתוני הפתיחה הקשים של האפרו אמריקנים הובילו אותם להיות חברה עם נתוני פשיעה גבוהים, תא משפחתי רעוע ונתאים סוציאולונומיים קשים.

שחורים נהרגים יותר

בשנת 2013 לאחר זיכוי של ג'ורג' צימרמן, שירה למוות בטרווין מרטין האפרו אמריקני, הוקמה תנועת מחאה שסיסמתה היא: "חיי שחורים חשובים".

Black lives matter "חיי שחורים חשובים" היא תנועת מחאה בינלאומית שצמחה נגד אלימות ממסדית הפוגעת בשחורים, וכנגד הגזענות בקרב גורמי אכיפת החוק. תנועה זו עלתה לכותרות והציפה את הנושא בתקשורת בכל פעם שנפגעו שחורים על ידי לבנים, בעיקר במסגרת של אכיפת חוק וסדר. לדוגמא: בשנת 2014, כששוטר ירה למוות בצעיר שחור, וכשוטר חנק בניו יורק את אריק גרנר למוות, שאף הוא נאנק "אני לא יכול לנשום".

אדי, היה ילד שחור בן שש. הוא למד בבית ספר ללא הפרדה צבעונית. גם הוא, כנראה, רצה לחיות ולגדול. יתכן שגם הוא, כמו ילדים רבים, שגה במחשבות של 'מה אהיה כשאגדל'. הוא לא גדל. הוא נהרג מירי ברחוב מגוריו, שנורה אקדח של אזרח שחור.

התביעה כלפי חשיבות חיי השחורים היא חשובה ומעוררת הזדהות, אבל רגע לפני שאכן נצטרף במלוא הכנות להתקוממות מול הגזענות הקטלנית, אולי כדאי לברר: האם אכן שחורים נהרגים יותר בידי לבנים? האם יותר שחורים נהרגים בכלל? מי הורג את השחורים

העבד משוחרר.
מבחינה מוסרית
ראוי להבדיל בין עצם
העבודות לבין רדיה,
השפלה ופגיעה
פיזית בעבדים

ובקרב מי צריך להעלות את המודעות לחשיבות החיים בכלל, ושל השחורים בפרט?

מסתבר, שיותר שחורים נהרגים בידי שחורים. לפי נתוני ה'זושינגטון פוסט', מתוך 990 אזרחים אמריקנים שנורו למוות בידי שוטרים בשנת 2015, למעלה ממחצית (494 איש) היו לבנים, לעומת 258

משפחת עבדים עוסקת
בקטיפיף כותנה במדינת
ג'ורג'יה, בסביבות 1850

דווקא השהות של העבדים בקרב האמריקנים בעלי החזון הדמוקרטי והשוויון, החיכוך המתמיד לצד האדונים הנוקשים והמתעמרים אך חיים בחברה שהשוויון הוא ערך בקרבה, הוא הדבר שהביא את האפריקאים להתקומם, לרצות לפרוק את עול העבדות, ובעיקר לחתור לשוויון זכויות מלא וברבות הימים גם להשיג אותו, דווקא כי החברה האמריקנית דוגלת בכך. זאת אומרת, אכן ארע כאן תהליך של למידה. תהליך של רכישת סטנדרטים שונים. היכן נקודת הכשל? נקודת הכשל היא היחס האיום אל העבדים כתת אדם. היחס הבלתי אנושי, והפגיעה הפיזית העצומה בהם. גם כיום החתירה היא כלפי כבוד האדם וחירותו. כל אדם בכל צבע. חיים של כל אדם חשובים. האם מחאות אלימות משיגות זאת? האם גזענות הפוכה, שמאשימה כל לבן, באשר הוא לבן, בכשלי דור הסבים, נכונה? האם היא תמנע אלימות בחברה השחורה? תקדם איכות חיים בקרב השחורים?

חיי אדם חשובים

כיום גם הליברלים הנושאים את דגל המאבק למען השחורים חוטאים בגזענות של ציפיות נמוכות. היחס שלהם אל השחורים כאל כאלו ש"מותר להם": להיות אלימים, להתפרע, ואין מצפים מהם ליותר מדי. גישה זו עצמה היא גזענות מהכיוון השני, אם כי, כמובן, אין זה סותר אפליה מתקנת בסטנדרט אחיד. שחורים שהורגים זה בסדר כי... ולא משנות הסיבות. לא משנה שהשחורים עצמם הם הסובלים הגדולים מהמצב והנפגעים הראשיים. מגיע שלב בו אמורה להיות תביעה חד משמעית לאי אלימות, אפס סובלנות כלפי גילויים שלה, בין אם היא מגיעה מלבנים ובין אם היא מגיעה משחורים, בין אם היא מופנית כלפי לבנים ובין אם היא מופנית כלפי שחורים. שחורים שנהרגים בידי שחורים דמם לא פחות סמוק מדם לבנים הנהרגים בידי שחורים, לבנים שנהרגים בידי לבנים, וגם שחורים שנהרגים בידי לבנים. חלפו מספיק שנים כדי להתקדם למצב של שוויון הזדמנויות אמיתי וכבוד אל כל אדם שנברא בצלם. ללא גזענות גלויה וללא גזענות סמויה.

עקב מעשהו הבלתי מוסרי של כנען, נח מוסר אותו כעבד לאחיו. האם זוהי תוצאה טבעית? ענישה חמורה? למה דווקא עבדות? התורה ודרכה פועלת בדרך של תיקון העולם. כל עונש, או דרישה, מטרתם להביא לתיקון, הגעה על העולם השלם, ובאותה דרך של קלקול. המטרה בקללת כנען, בענישה החמורה שלו "כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים? הֲיֵה לְאֶחָיו" אינה תוצאה של זעם רגעי, פורקן של כעס. המטרה מאד ספציפית: **אם כנען, הבלתי מוסרי, ישהה בהכנעה והעול, כיאה לעבד, תחת אחיו המוסריים, הרי שבהכרח ילמד ממעשיהם ויתקן בתוכו את החלקים הבלתי מוסריים בו כאדם.** ניתן לראות זאת גם בהלכות עבד כנעני. לאחר שהעבד משוחרר מעבדותו אצל היהודי, הרי הוא כיהודי, והיחס אליו כאל יהודי מן המניין, אדם שהשלים את תיקונו. העבדות אין פירושה נטילת כבוד האדם (אם כי כן את חרותו), ואדון, במקרה של פגיעה בעבדו, נושא בנטל העבירה. התורה מגינה על העבד מפני פגיעה באדון. במקרה של חבלה גופנית בלתי הפיכה, גם אם מדובר בהפלת שן בשר! העבד משוחרר. מבחינה מוסרית ראוי להבדיל בין עצם העבדות לבין רדיה, השפלה ופגיעה פיזית בעבדים (הנקודה היא לא לגבי סחר באנשים, שזה וודאי בלתי מוסרי, כי אם לעצם המציאות של העבדות).

בחזרה לשורשי העבדות האמריקנית

עד כמה שהחברה הקולוניאליסטית, שהתימרה להיות מתורבתת במאות ה-18-16 של האלף הקודם, אשמה בסחר העבדים, הרי שסחר עבדים זה, הגיע היישר מהתרבות של אותם ילידים אפריקנים, שנהגו לסחור בבני אדם כחלק מסכסוכי שבטים וכרצון נפשע להשיג תועלת. החברה הקולוניאליסטית למדה זאת והתנהלה מול גופים אפריקנים שסיפקו בפועל את הסחורה האנושית תמורת טובת הנאה. כמובן שאת ההון הגדול עשו הסוחרים, אך לא ניתן להתעלם מחלקם של ראשי השבטים או הגייסים האפריקנים באיסוף כח העבודה ביבשת, שלא לדבר על כך שהחברה האפריקנית אינה שוויונית ובעלת פגמים מוסריים משל עצמה.

שיחות עם אלוקים

לשים לב למה שיש, ולהודות על כל השפע הזה, ועדיין חסר לי. חסרה לי התחדשות כזאת. חסרה לי האפשרות ליהנות מהשטח הענק הזה בחצר. תודה על האפשרות לספר לך את כל זה.

בוקר, 8:16, הילדים יצאו, מול כוס קפה ריקה.

אין לי כח. ממש אין לי כח. יותר מדי אין לי כח. אני חושבת על זה, זה מוגזם. זה לא אמור להיות ככה. וזה לא באמת שאין לי כח. אם אדייק מה אני מרגישה, אז אין לי חשק. מין תחושת חידלון, אין לי כח פנימי ליום נוסף של עבודות בית משעממות ואינסופיות. כל כך מקנאה בכל אלה שסביבי שמבשלות, אופות, מכינות, מנקות ושמחות בעשייה שלהן. השם, טוב שאני יכולה לומר לך מה אני מרגישה, כי זה לא נשמע כל כך טוב. אמא יהודיה חסרת חשק. לא אוהבת להרגיש ככה, אבל אתה בראת אותי כזאת, כזאת בדיוק, עם הרצונות, המחשבות, הרגשות וגם חוסר החשק הזה ששואב לי את הכוחות, אז אני מעיזה לספר לך, מעיזה להסביר לך וגם לבקש ממך. המציאות הזאת קשה לי. אבא, אתה שומע? אני אוהבת את הבית שלי. אוהבת כל כך את בני הבית, את הילדים המקסימים שלי. הם הגשמת החלום האמיתי שלי. זה באמת מה שרציתי וחלמתי: בית מלא ילדים, מלא אושר ושמחה. אז למה אני מרגישה ככה? למה אני לא קמה כל בוקר שמחה ומאושרת ליום נוסף של עשייה ביתית? אני מבקשת ממך עזרה, כי אני בעצמי ממש חסרת אונים. אני מנסה לעזור לעצמי. נרשמתי ללימודים שיתחילו אחרי החגים, לימודים שימלאו את נפשי ויעשו לי טוב, וזה לא הגיוני שעכשיו, בימים האלה עד שיתחילו הלימודים, אני ארגיש ככה. אני כן רוצה לנקות, לסדר, לתלות, לקפל, לשטוף ולבשל שוב ושוב וליהנות מכל זה. אני אתאמץ אבא, אבל בבקשה תעשה שאצליח, שאוכל, שארגיש טוב עם עצמי.

ערב, 18:12, חביתות על השולחן וילדים מתקבצים, כמה דקות של שקט בין לבין.

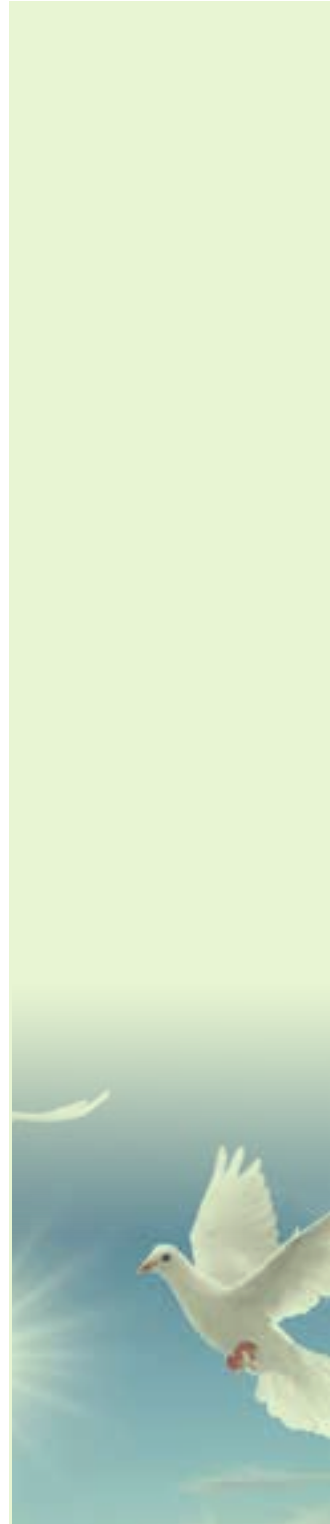
זה לא יאמן מה הנגיף הזה עשה לנו פה, השם, באמת.

ערב, 20:45, הקטנים ישנים, תולה כביסה מול הנוף.
תודה על שבסוף נרדמתי אתמול. על שבסוף, אחרי הדמעות והקושי, הצלחתי לעבור למצב חיובי ולדמיין את כל החלומות העתידיים כאילו הם כבר קורים. תודה לך שבסך הכל טוב לי כל כך. יש בית, אדמה, ילדים מקסימים, בריאות וחיים יפים ומאושרים.

ותודה שקשה. תודה שאין, שחסר, שאני נלחצת כל כך כלכלית, נלחצת עד חנק. אתה יודע? זה לא בשבילי. לא ביכולות שלי להיות מעורבת בעניינים הכלכליים. זה כל כך קשה לי להבין את עומק המינוס כשאין לי שום דרך להחליץ מזה בעצמי. הוא לא מבין את זה. חשוב לו לערב אותי ולעדכן אותי, והוא לא מבין מה זה עושה לי. אני חסרת אונים כל כך כשאני לא יכולה לעשות משהו בעצמי, ואני לא יכולה. הדבר היחיד שאני חושבת שאפשרי בנתונים הקיימים זה לעבוד במעון, אבל לא, כשאני חושבת על זה אני מרגישה נורא. זה פשוט לא בשבילי. אדעך שם, כבר ניסיתי. המטפלות מופלאות בעיני. איך יש להן סבלנות? איך הן מסוגלות? איזה יכולות יש להן? יכולות שאין לי.

זה כמו לעמוד בחצר, להביט סביבי, ולחלום שאדמת הטרשים ירוקה, מטופחת ופורחת. אלו חלומות כואבים, כי אני יודעת שחוץ מלחלום אין לי אפשרות לעשות דבר. אין לי כח פיזי לזה. לא ברור לי למה אני חושבת שאני צריכה לעשות את זה לבד במו ידי, אבל ככה אני חושבת, ככה זה אצלי בתודעה. אם לא לבד, אז זה כסף, הרבה כסף. ושוב תחושת חוסר האונים הזו. השם, אני תוהה לעצמי, משהו לא ברור לי. באמת. אני מבינה שזה עניין של תודעה, תודעת שפע שכנראה חסרה אצלי. זה די ברור, כי בעצם אני לא באמת ענייה: יש בית, יש אפילו רכב, יש שכר לימוד לכולם, יש ספרי לימוד ובגדים ואוכל ומזגנים וכל מה שצריך. אז למה אני מרגישה ככה? ולמה כל אנחה שלו מכניסה אותי לחרדה נוראית כזו?

בראת אותי אישה, בראת אותי כזאת, עם התכונות, היכולות וגם החלומות והרצונות. אני רוצה, רוצה לקנות דברים שצריך, ורוצה גם לקנות דברים שלא חייבים לקנות, אבל אני רוצה אותם. אני רוצה מקפצה לחצר, נדנדה גדולה ומערכת ישיבה נוחה וחמודה. אני רוצה שנוכל להכין תשתית לסוכה, שנוכן לבטן את כל החצר. שינויים והתחדשויות קטנות עושות לי טוב, וזה חסר לי כבר. אני מנסה ומתאמצת כך הזמן לשמוח במה שיש,

למצוא את ה'אי' 'ב'אי הוודאות'

באמת ולא בערך את החיים, לבין הידיעה הברורה שהוא מלמעלה מחליט ושולט, וכמה שנתכנן, ונצייר גרפים, ונקרא סטטיסטיקות, ונחתום על ביטוח חיים, ונוסיף ביטוחים משלימים ונצחצח שיניים שלוש פעמים ביום כדי לא להגרר לשתלים בגיל 80.

הכל יכול ברגע אחד קטן להתהפך.

אז אפשר לבחור לשחרר ה-כ-ל, לתת לגיטימציה אולי מעט סמויה להסרת אחריות, הן על חינוך הילדים ('זו שנה מאתגרת אז אפשר להוציא עליהם הכל...'), הזוגיות, העבודה והיחסים עם השוויגער, אבל אפשר גם לבחור אחרת. אמנם במאמץ, בחקירה עצמית ובדיבור עצמי בלתי פוסק, ולגלות את המניע הפנימי שלי ל"שחרור". האם הוא אכן מגיע ממקום של בחירה, רוגע, אמונה או שמא ממקום מיואש, מתקרבן, מתמסכן?

אז איך נראה האי שלך?

- "אז מתי זה יגמר?"
- "מה יהיה?"
- "איזו תקופה הזויה".
נראה לי, שכמעט כל שיחה שלנו בתקופה האחרונה הסתיימה במשפטים מעין אלו. במקום לחתום ב"אז ניפגש בשבוע הבא בעזרת ה'" או: "כן, ברוך ה' כבר סגרנו אולם".

התהפכו היוצרות. הקרקע היציבה, יחסית, הפכה לה לאי גדול, מצויף, מוצף, מאיים בגודלו הלא ידוע והבלתי ניתן למדידה בקילומטרים, או לפי איזו נוסחא מדעית משוכללת. "מכה למאורגנים שבינינו", יגידו החכמים והציניקנים. "עכשיו סוף סוף הם קיבלו את הבית ספר של החיים שלהם". "שיפסיקו להיות כאלו פרפקציוניסטים ויתחילו לשחרר".
רגע, ומה עם אלו ה"לא מאורגנים" שבינינו? איך אותם תופסת תקופה כה מאתגרת ולא וודאית? האם אכן, היכולת לשחרר, לא להיות ה"קונטרול פריק", קשורה במבנה אישיותי מסוים?

מגיל קטן מלמדים אותנו ש"השלך על ה'הבך" ו"פרנסתו של אדם קצובה לו מראש השנה עד ראש השנה", אך נראה לי שהדילמה התמידית (שלי, לפחות) היא בדיוק ה"ריקוד" העדין והשברירי הזה בין הרצון לדעת מה קורה בחשבון הבנק ואם התחלנו כבר לחסוך לבר מצווה של הבכור שלנו, והאם המשכורות השנתיות הצפויות אמורות לכסות, אבל

פעם חשבתי לעצמי שכולנו חרדים, כולנו מאמינים, כולנו מוכנים ומחכים לגאולה וכולנו אחים אוהבים. לפחות החרדים. לאחרונה, בתוך הבלגן הזה, אני מרגישה טלטלה כואבת. הכי קשה לי עם הוויכוחים והמריבות בינינו, בתוכנו. אתה יודע, אני ממש משתדלת להבין אחרים, להישאר שלוה בדעתי, להאמין בדרכי, ולחמול על אחרים, אבל זה לא תמיד קל ופשוט. ו... כן, נסחפתי לפעמים, וזה כל כך חבל וכואב, אבל רוצה לומר לך שכל האנשים שכועסים ומתווכחים ומעליבים, אל תדון אותם. זה הפחד. זה הבלגן הזה שמשתלט על הלב. זה לא מרוע, מבטיחה לך. באמת באמת, נשארנו העם המדהים הזה שלך, רחמנים וגומלי חסדים. בבקשה ממך, פנה נא אל התלאות, אל הכאבים הקטנים, אל חוסר האונים, התסכולים, הבידודים והכל, ואל תפנה לחטאות, כי בפנים בלב אנחנו כן טובים. אתה יודע את זה. ושתהיה לנו שנה טובה ומתוקה, שנה של בריאות ומנוחת הנפש.

כשאסור לפתוח את הדלת

"יש לכם... אה... ביצה?"
שיינברג עמד מחוץ לדלת, ילד אחד תופס בחולצתו והתינוק החדש בזרועותיו.
"אחת?" תהיתי והתחלתי ללכת לכיוון המטבח. לשיינברג יש ארבעה ילדים, וגם לו ולילדת מותר לאכול חביתות.
"אם אפשר, אז יותר." שמעתי אותו אומר בהיסוס. "אה... שלוש, ארבע. ל.. חביתות".
מוישי התנדב לשאת את שש הביצים שנשארו בתבנית. "קח". הוא הגיש לשכן שתפס אותה בתנועה מסורבלת והידק את התינוק במקביל.
"הכל בסדר?" העזתי לשאול, כי הוא נראה עייף ואבוד כל כך.
"ברוך ה' מצוין". הוא ירה את התשובה במהירות, נקש על כתפו של הילד הקטן ויצא כשהוא ממלמל תודות כמספר הביצים.
כשהוא פנה לעבר המדרגות, הופיע בעלי בדלת.
"שיינברג?" לחש במצח מקומט והחוהו בסנטרו לעבר השכן.
הנהנתי. "אשתו ילדה לפני חודשיים, אתה זוכר".
"וכבר חודשיים הוא לא מגיע לכולל". איציק תלה את החליפה ונשאר בטעות עם הכובע.

הוא נחת על הספה בסלון.
"כלומר, הוא מגיח מזי פעם, אבל נראה שהוא לא זוכר מה עושים שם, והחברותא שלו מסתדר לבד. שיינברג לא ממש מסכים עם כל סברה שלו, אבל גם לא מתווכח. נראה שבימים אלה הוא מאמין שכולם יודעים יותר טוב ממנו. לפעמים הוא פשוט קם באמצע, הולך לשתות, חוזר. יוצא לרחוב, חוזר. חובש את הכובע בהחלטיות, מסתכל בריכוז על המתלה ואז מחליט באותו ביטחון להחזיר את הכובע למקום.
בדיוק היום החברותא שלו התייעץ איתי אם להמשיך איתו, הוא טוען שגם אם הוא יתחיל ללמוד עם מישהו אחר, ספק רב אם שיינברג ישים לב."
"לא סיפרת לי." פלטתי בזעזוע. "כמה זמן זה כבר ככה?"
"הרבה." איציק משך בכתפיו. "לא חשבת שיותר סתם לדבר, אבל עכשיו כשראיתי אותו ככה עם הילדים והתבנית... לא יודע, אולי את צריכה לבדוק מה עם אשתו. ראית אותה לאחרונה?"
לא ראיתי את שוש. ארבעה ימים אחרי הלידה הבאתי לה עוגה ופגשתי בחיוכה החלוש, ומאז לא ראיתי אותה.
רצייתי לחבוט בעצמי. אני לא עד כדי כך

עסוקה. וגם אם יש לי תירוצים, אף אחד מהם לא משכנע. איך זה שנקישות עקביה במדרגות לא חסרו לי? תמיד הייתי שומעת אותן יורדות מדודות, נזהרות לא להיתקל בקצה המדרגה, לא למעוד.
"אולי היא יורדת עם נעלי בית." קיוויתי בקול, ואיציק הרים גבה מנומסת אחת. אפרת שציירה למרגלותי, הרימה את מבטה. "אמא של יעלי לא יורדת בכלל. גם אני שמת לי לב. לא ראינו אותה המון שנים."
"חודשים." תיקנתי אוטומטית. מספיק קשה לי עם חוסר שימת לב של חודשיים.
"אני אעלה אליה." הזדקפתי בנחישות ויישרתי את המטפחת.
"עכשיו?" איציק לא היה בטוח. "הם אוכלים ארוחת ערב עכשיו. בטח חביתות."
אבל אני עמדתי והוא ישב על הספה. הגבוהים יודעים יותר טוב.

התינוק צרח, ילדה אחת יללה בקול גבוה ומישהו חבט בסיר בתקתוק קלוש אך מעצבן.
ביקשתי בכל זאת מהאצבע שלי לצלצל. מחר אעבוד ואחר הצהריים אהיה עסוקה ובערב הם עוד פעם יאכלו. אולי סלט. שתי דקות חלפו עד שהבעל פתח את הדלת לחרך צר וחסם גם אותו.
"שוש עסוקה," הוא פלט במאמץ ונדנד בייאוש את התינוק האדום.
"היא שוכבת?" שאלתי בלי לחשוב.
"עובדת." הוא ענה לי ונסוג אחורה. צעדתי גם אני לאחור והדלת נסגרה.
עובדת. מהבית. היא לוקחת עבודות הביתה לפעמים, ותפור עליה לעבוד גם בחופשת הלידה. אבל עדיין.

חזרתי לסלון. איציק עוד ישב שם כשמבט שאלה אוהד על פניו.
אז אולי העובדה שעמדתי הוסיפה לי סנטימטרים, אבל איציק היה עדיין עם כובע.

"אני נשאר בבית." הודיע לי בעלי חלושות אחר הצהריים שלמחרת. "יש לי חום, אני חושב."

מלאות עניין ופחד, התינוק הישן בזרועותיה. "יוסף נפל. לא משהו רציני כנראה, אבל הבנתי שכדאי לקחת אותו לטרם או משהו." "אה. היא הידקה קצת את הדלת אליה, באינסטינקט זריז מונעת ממני לראות את המתרחש מעבר לה. "אני אה... אתקשר לבעלי שייקח אותו." "אולי כדאי שתרדי." הצעתי בעדינות. "אני אשמור על התינוק. יוסף לבד שם, והוא פוחד מן הסתם." "אני עובדת." קולה התרחק ממני, ואני

לא מכיר אפילו את המונח שציניתי. "לא." איציק גנח והחזיר את עצמו לספה. קימטתי את מצחי מול הנחרצות שלו. "לא? איך אתה בטוח שלא?" "כי הוא אמר לי." איציק שפסף את צידי ראשו, מנסה אולי להיזכר בפרטי השיחה ההיא. בהיתי בו בחוסר אמון. אין סיכוי ששיחה כזו אישית הייתה נשכחת מזיכרוני. "שאלתי אותו באחת הפעמים שהוא יצא מוקדם מהכולל אם הכול בסדר. אם אשתו

בערך בחמש שמעתי את השכן שלנו מתחנן משהו לבן שלו. "תעלה, יוסף." הוא ממש ביקש. "צריך כבר לעלות הביתה, טוב?" "לא רוצה." טען הקטן כצפוי. "כדאי לעלות." הפציר האב בתחינה נוגעת ללב. "כי בבית יש ארוחת ערב טעימה." היה היסוס במילים האחרונות, כאילו לא היה בטוח בקשר לקיומה של הארוחה, או לטעם שלה. אחר כך התקרבו צעדים לדלת שלנו, ודפקו. "תפתח, לחשתי לאיציק שנח על הספה בעיניים עצומות." זה החבר שלך, נראה לי." בעלי גרר את רגליו אל הדלת. "שלום."

"אתם יכולים אולי בבקשה, רק אם אפשר, לשמור קצת על יוסף? אני... חייב לעלות הביתה והוא לא רוצה. אז חשבת... הילדים בבית? זה אפשרי?" שיינברג נשען שחוח על המשקוף, כתפיו סחוטות ועיניו פקוחות בקושי. והחולצה שלו. שוש בחיים לא הייתה מסכימה שבעלה ילך עם כזו חולצה מוכתמת. איציק העיף רבע מבט לעברי, ואני הנהנתי במהירות. "בטח, אין בעיה. בוא, יוסף." "תודה." כתפיו צנחו בהקלה, והוא העביר יד על מצחו. "ממש תודה, א... איציק." נראה שרק עכשיו זיהה את בעלי. או קלט שמישהו עומד לידו. יכולתי רק להעריך את העובדה שהוא בכלל מגיע לפעמים לכולל. "אתם צריכים עזרה?" בירר בעלי. "שמירה על הילדים אולי ניקיון קצת?" "לא לא לא." התנגד השכן בתוקף, בהלה מתגנבת לעיניו. "אני... כלומר שוש.. אשתי.. אנחנו מסתדרים מצוין. רק עכשיו, אתה יודע, יוסף רצה להישאר למטה... קולו דעך, ונראה שהוא מצטער גם על הבקשה הזו. "אז אני אלך. המון יישר כוח, אחזור עוד מעט." "מתי שתוצו." זרק איציק בנדיבות, ונשען בחולשה על הדלת הסגורה. "אתה חושב שהיא בדיכאון או משהו?" הנחתי יד על פי כשסרקתי במהירות את המסדרון הריק. יוסף נעלם בחדר. מן הסתם

"כדאי לעלות." הפציר האב בתחינה נוגעת ללב. "כי בבית יש ארוחת ערב טעימה." היה היסוס במילים האחרונות, כאילו לא היה בטוח בקשר לקיומה של הארוחה, או לטעם שלה.

בלעתי את רוקי ונסוגתי צעד. "עוד מעט בעלי יבוא. תגידי ליוסף. וגם יעלי שם. אפשר לשמור עליה." לא היה סימן שאלה בסופם של המשפטים. שוש רק הביטה בי כדי לוודא שהבנתי, ומיהרה לטרוק גם את הסדק הצר שהיה בינינו. "איפה אמא?" הילדון ישב על אבן, אוחז ביד מוכתמת מדם את סנטרו הפצוע. הוא רעד, ודמעות זלגו על לחייו המוכתמות. "אבא יבוא." העפתי מבט חסר אונים לעבר רות שהנידה לעברי את ראשה. "אני רוצה את אמא." התייפח הילדון, מתפרק באחת. "רק את אמא אני רוצה. תגידי לה שכואב לי. שאני חייב שהיא תבוא. רק אמא, טוב?"

מרגישה טוב. הוא אמר שכן. שהיא חלשה קצת אבל עובדת כמו תמיד ומטפלת בילדים. זה לא נשמע כמו דיכאון, נכון? "לא, אבל זה יכול להישמע כמו שקר קליל." "יוסף שיינברג נפל." רות, השכנה מלמטה, דהרה לעברי, מצביעה ביד רועדת אחת על הילד המכווץ. "אני עם הקטנה כאן, את יכולה לעשות טובה ולרוץ אליהם הביתה, לקרוא לשוש שתבוא מהר? יש המון דם, רוצי!" רצתי. דילגתי על המדרגות כמו שלא עשיתי שנים, ונקשתי בפראות על הדלת. זו הייתה טעות מצדי, כי שוש מיהרה לפתוח לי כשמבט מבועת בעיניה. "הכול בסדר?" שאלה בחרדה. אספתי את נשימתי המהירה וניצלתי את הרגע הזעיר כדי לסקור אותה. לבושה טוב. נקי. עיניה

דמעות עלו בעיניי והסטתי את ראשי כדי שיוסף לא יבחין בהן. אולי היא לא נוכחת לאחרונה, אמה שלו, ואולי הוא התרגל שאבא עושה הכל. אבל ברגע כזה, לפחות ברגע כזה, הוא ציפה שהיא תחזור כמו פעם. מצטערת, ילד. גם אני לא יודעת למה לא. האב הגיע בריצה, מתנשף וידו מחזיקה את הכיפה על ראשו. את הכובע הוא שכח על המתלה. "יוסף!" הוא רכן אל בנו, קולו נשבר. 'לא קרה כלום'. רציתי לומר. אבל קרה. משהו קרה לאב המשפחה. לא, זאת אומרת. ואיך אני יכולה להבטיח ששום דבר לא נשבר, אם אני לא יודעת כלום? "צריך אולי לתפור לו". סברה רות והתבוננה בהם בחמלה. האב אסף את בנו בזרועותיו, הנהן לעברנו ורץ לעבר הכביש. "שוש לא בדיכאון". אמרה פתאום רות בקול מהורהר, מבטה נעוץ במונית שאספה את יוסף ואביו. "מה?" נעצתי בה מבט. איך פתאום כולם בטוחים? "דיברתי איתה". רות הואילה סוף סוף להסתובב אלי. "לפני יומיים. עליתי כאילו בשביל לבקש קמח, ובעצם רציתי קצת לגשש מה קורה. את מבינה? כל כמה ימים הם מבקשים בייבי סיטר רק לשעה, שעה חוצי. והילדים בוכים במדרגות, והם רוצים ללוות ביצים וגבינה ולחם ואני לא יודעת מה עוד. ואת רואה אותם משחקים בגינה בלי מבוגר אחראי ואת חייבת להעיף מבט מדי פעם." היא עצרה כדי לנשום. אני לא נשמתי בינתיים. "אז הייתי חייבת לדעת מה קורה. אם קורה משהו בכלל. בכל זאת, את לא יכולה סתם לעזור בלי שאת יודעת אם יש צורך." רציתי לומר משהו על המשפט האחרון, אבל לא ידעתי מה. "אז דפקתי ושוש פתחה מחייכת. 'באמצע

העבודה'. היא אמרה. סיפרה קצת על העבודות שהיא עושה וכמה זה שווה למצוא חן בעיני הבוסים, כשהם רואים שאת לא בורחת לחופשת לידה ונעלמת. צחקה, התבדחה, טיפלה בתינוק. הכל היה נראה בסדר. אפילו שאלתי אותה, אמרתי: 'שוש, הכל בסדר? אתם מסתדרים?' והיא ככה הייתה נראית נבוכה וטיפה סגרה את הדלת. גם קודם היא לא הייתה ממש פתוחה. 'הכל בסדר? למה לא?' שאלה בעצבים כזה. וזהו, אז היא אמרה שהיא חייבת לעבוד. אז את מבינה? ככה לא מתנהגת אישה בדיכאון. שמחה כזאת, ועובדת. זה בטח סתם עצלות או משהו. או סדר עדיפויות לקוי. להעדיף עבודה על פני ילדים. אז אין בעיה, אם משהו קשה לה - שתגיד, שתדבר. שתשתף. אז אעזור בכיף. אבל בלי לדעת? כשהיא לא מספרת כלום? זה לא נותן לך תחושה טובה, את מבינה." הבנתי. את רות הבנתי מצוין. אבל את שוש, לא. אולי אף אחד לא מבין. סדר עדיפויות לקוי? אולי. אבל חשבתי על ההבעה האבודה של הבעל שלה. על חוסר האונים והכאב העצוב. היה שם משהו. עוד משהו. ושוש לא רוצה

לספר מה. היא רק מבקשת. כלומר, בעלה מבקש. בשקט, בתחנונים, הוא מחפש בעדינות עזרה פה ושם. בלי תמורה. הוא לא יכול למסור מידע, למרות שהוא אולי רוצה. לא יכול לתת לנו מה שאנחנו משתוקקות לקבל, בתמורה לסיוע שאנחנו מעניקות. "זה לא תסמינים של דיכאון". חזרה רות נחרצות. "שתתאפס על עצמה, הגיע הזמן, לא?" אני לא פסיכולוגית. גם רות לא הייתה. ואולי לא לכל שאלה יש רק תשובה אחת. אולי היו כמה דברים. אולי אפילו חמישה. "אי אפשר לעזור למי שסוגר בפניך את הדלת." טענה שוב רות בתוקף. מונית נעצרה ואב ובנו יצאו ממנה. סנטרו של יוסף היה חבוש ואביו נראה קטן ועייף עוד יותר מאי פעם. "הוא יכול לנוח אצלנו." הצעתי, והכרת טובה מהוססת עלתה על פניו הסדוקים. "בינתיים, עד אחרי הכולל." הוא הנהן, ואני עזרתי ליוסף לעלות אלינו. אולי לעולם לא אדע מה יש מעבר לדלת, אבל אני יכולה לפחות להושיט יד דרך החלון.

בבושקה

מוקדש באהבה לסבתא המיוחדת שלי עמו"ש שגילתה לי את סודה של הבבושקה. אין בעולם יותר ממנה דוגמא אמיתית לקסם הזה.

כמה אומץ צריך כדי לשחק בבבושקה?

אף אחד לא יכול לומר בדיוק מתי זה קרה. מתי הנחת יפה בפנים את התינוקת, והתקדמת אל השלב הבא...

זה גם לא משנה כל כך, כי לתינוקת היא אין גיל אמיתי.

היא שם. מחייכת, מגררת, או צוחקת, או מביטה על העולם בהשתאות, או בוכה, או צורחת....

היא שם.

בחלל הקטן הזה שנוצר בתוך הילדה שצמחה לה. הילדה שמיששה וחוותה, טעמה והתרגשה, נפלה, נשרטה, וגם קמה. קפצה בחבל ולמדה, את העולם. או לפחות ככה היא חשבה אז.

אף אחד גם לא יכול לומר בדיוק מתי ארזת גם אותה, וצעדת בנעלי עקב חדשות אל המטמורפזה הבאה שלך. הפן הסתיר היטב את תלתלי הילדות הקופצניים, אבל שתיהן, הילדה והתינוקת, ישבו שם, בפנים.

והקסם, כמו חידת העונות המתחלפות, כמו חידת הקיום בעצמה,

המשיך להתרחש. בלי סאונד, בשקט, בלי תאריך מוגדר, את מוצאת את עצמך בהגדרה הבאה. מביטה, ממששת, שואלת: זו אני? ומהנהנת מול המראה...

כמה אומץ צריך כדי לשחק בבבושקה? כמה כח צריך כדי לבקוע בקול נקישה את הדמות הנוכחית שלך? להציץ פנימה, ועוד קצת. ושוב. לערסל את התינוקת, לשאול אותה איך היא מרגישה, לצבוט לילדה בלחי ולהזכר ביחד, איך נוצקו בכך האמונות החזקות האלו? ומה באמת קרה שם, אי אז?

כמה אומץ צריך כדי לחזור אל הנערה המתלבטת? להסתכל לה בעיניים ולשבת לשיחה משחררת, על גלידה טובה?

אילו כישורי חיים צריך, כדי להניח יפה יפה כל אחד מהחלקים שלך בספייס שלו, לחיות עם כולם בשלום, לתת לכולם ערוץ פתוח לדבר אחד עם השני, וגם איתך, איך שאת, לפעמים?...

וכמה אומץ צריך כדי להסכים לעבור בלי תאריך מוגדר, ובלי צלצולים, אל המהדורה הבאה ...

סבתא שלי היקרה - הבבושקה שלי לחיים

אלטע זאכן

המדריך המלא

מי לא זוכרת את האוטו המיתולוגי שהיה מסתובב בשכונה וקורא בקול גדול: "אלטע זאכן! אלטע זאכן! מקררים. תנור. מיטות. מזרון. אלטע זאכן! אלטע זאכן!". עוד אחד מזמזומי נוף ילדותנו ההולך ונכחד. וכמו הרבה נוסטלגיות אחרות, שליוו אותנו בנאמנות בילדותנו, ועם הזמן עדכנו גרסה והפציעו בפנים חדשות המותאמות אל דורנו המתזז, כך גם אוטו "אלטע זעכן" פשט מחלצותיו והחליף אדרתו: שוב לא קונים חפצים מידי נהג המכריז על מרכולתו. הרשת מציעה פלטפורמות ידידותיות למכור ולקנות מוצרים שעברו כבר גלגול חיים אחד אצל מאן דהוא.

רגע לפני שאתן ממשיכות הלאה ופולטות אנחת בוז ושאת נפש, אני רוצה לספר לכן איך נעשיתי פריקית של יד2, ובכן, מאז ומעולם היה לי ברור שדירה ואוטו כמעט אף פעם לא קונים מהניילונים. כך מקובל מאז ומעולם: בודקים היטב את מצב הנכס ומקיימים חוזה רכישה, אבל לקנות מוצרים אחרים יד שניה? זה כבר היה נשמע לי

מופקע. ספה שמישהו כבר התפרקד עליה? עגלת תינוק שנסיך אחר שכב בה? מקרר עם ריח של אוכל זר? כל הסיבות שבעולם עמדו לצידי לסומכני בהתנגדותי.

היו לי הרבה התנגדויות פנימיות: מגעיל אותי. אני רוצה לקנות משהו שיחזיק להרבה שנים. עם אחריות מהחנות. אני רוצה לבחור דגם שהולך היום ולא old fashion. יש לי כבר תקציב מוכן. לא צריכה לחסוך. אני צריכה רהיט במידות מסוימות מאד. אני רוצה בטעם המדויק שלי. לפי החלומות שלי. אין לי כח להתעסק עם אנשים.

אז מה גרם לשינוי? קודם כל, ה' נתן לי מתנה חברה יקרה, תמר, שהסבירה לי בטוב טעם למה כן כדאי לקנות יד שניה, מיד נגיע לכל הסיבות הטובות, אבל האמת היא שכמו הרבה דברים בחיים, עם האוכל בא התיאבון. עצם חווית הקניה, גורמת לי לרצות לעשות זאת שוב ושוב. ככל שאני קונה מוצרים יד שניה, אני רואה סיבות שוות נוספות לעשות זאת, וגם לומדת מפעם לפעם איך להיות קניינית טובה יותר. היום, כשאני כבר ותיקה ולמודת תובנות מהמסלול המספק הזה, כמעט אין רהיט או מכשיר חשמלי שאני קונה בחנות כאחד האדם. תמיד אני ניגשת לפני הכל לשוק היד השניה, ברטט של ריגוש, ומחפשת שם את מבוקשי.

לפני שניגש ללמה ולאיך שתי הבהרות: 1. הדברים שאני כותבת כאן הם החוויות האישיות שלי ותובנות שאספתי תוך כדי תנועה. נסנה את הדרך שלכן ותוכלנה לחשוף עוד המון שבילים. פשוט התחלנה, וכמו שאמר ד"ר סוס: "אם יוצאים מגיעים למקומות נפלאים".

2. אני משתפת בחוויות שלי מקניית מוצרים משומשים. במכירות, כמו רוב העולם, אני פחות טובה. כך שלגבי מכירת חפצים ביד2, אין לנו אלא לחכות למומחים אחרים שישתפו אותנו.

למה שווה לקנות יד2?

1. המחיר

כמה בנאלי. כשאת קונה חפץ יד שניה את משלמת עליו פחות. נקודה. באוטו זה הכי בולט: אוטו מהניילונים יד אפס צולל מיידית בערכו כשהוא הופך להיות יד ראשונה, וכל יד נוספת משפיעה על ירידת ערך נוספת. אין ספק שהמחיר הוא הפקטור המשמעותי לצרכני שוק היד שניה.

2. האיכות

זה כבר מפתיע יותר. לכאורה חפץ חדש מהקופסא תמיד יהיה איכותי יותר. אז זהו, שלא בדיוק: נניח שאני רוצה לקנות עגלת טיולון ולרשותי תקציב של חמש מאות שקלים. בחנות "רגילה" אוכל להשיג עגלה נחמדה באיכות סבירה. בשוק "יד שניה", לעומת זאת, אוכל להשיג בתקציב זהה עגלה ששוויה כחדשה לפחות כפול. במקרים רבים פירוש הדבר הוא עגלה של חברה טובה הרבה יותר. כעת שמנה לב: עגלה "יד שניה" (או כל חפץ אחר שכבר הכיר בעלים אחרים) אין פירוש הדבר עגלה מרופטת עם ידיות מגורדות, גלגלים משופשפים וריפוד דהוי. לא! אנחנו מחפשות עגלה בתקציב שלנו ובמצב מעולה. הפלטפורמה של יד2 מאפשרת למקסם את הערך שנקבל על אותו סכום. כשקניתי את העגלה של בתי הבכורה (וואו, איזה אומץ זה דרש ממני אז), קיבלתי עגלת אמבטיה שהשתמשו בה שלושה חודשים וטיולון ארוז בקרטון שעוד לא נפתח מרגע הקניה. בקניית עגלה אחרת, בהמשך הקריירה האימהית שלי, קיבלתי תעודת אחריות חתומה ובתוקף. פשוט, קניתי חברה הרבה יותר יוקרתית בסכום זהה לזה שהייתי קונה עגלה סטנדרטית בחנות למוצרי תינוקות.

3. המבחר

גם אם אתן הכי פרפקציוניסטיות בעולם, תשוטטנה בכל אתרי הקניות הדיגיטליים ותחרושנה את כל החנויות באיזור מגוריכן. לעולם לא תגענה למבחר שיש ביד 2. וזה למה? כי ביד שתיים יש המוון אנשים, מכל חלקי הארץ. יש שמוכרים עבודות של נגר פרטי, קולקציות שכבר לא קיימות, פריטי אספנות נדירים, ו... אל דאגה גם, ובעיקר, מוכרים שם את הסטנדרט שכל עמישראל אוהב עכשיו. מבחינתי, יד 2 פותח לי את הראש לעוד המון סגנונות וטעמים מיוחדים. חברות שלא הכרתי, ולא הייתי יודעת לברר עליהן אפילו, ורעיונות עיצוב חדשים ומקוריים.

4. הניסיון

את ספת העור הלבנה שלי קניתי מאישה רוסייה בשם קרינה. חוץ מהמחיר המשתלם, האיכות וכל השאר, קרינה גם דיברה איתי על תחזוק הספה. נכון, מסתבר שגם המוכרן בחנות היה יודע לדקלם על "שימוש בחומר לניקוי עור", ובתעודת האחריות מפורטות כל השיטות הנורמליות לניקוי ספות (תחת הסתייגות שאם תעזו לגעת בספה באחת

מהן, תפוג האחריות), אבל קרינה, דווקא בגלל שהיא כבר השתמשה בספה ידעה לספר לי איך מנקים אותה באמת. היא הביאה פעם חברת ניקיון, ראתה את אופן הפעולה שלהם (אמה ופיירי עם ספוג הפלא ומים חמים ולסיום תחליב לעור) ומאז שהיא גילתה את הטריק, כבר עשתה את זה בעצמה, וכמובן העבירה אלי את המידע המציל חיי ספה הזה. יוצא שקניתי מוצר עם הוראות ניקוי שנוסו בהצלחה על הספה הספציפית הזו.

במילים אחרות: כאשר נעשה שימוש קודם במוצר, אתם עשויים לקבל במתנה תובנות שאפשר לרכוש רק תוך כדי השימוש: טיפים לחיסכון בחשמל, הוראות כביסה וניקוי, איך להרכיב ולפרק, איפה למצוא חלקי חילוף וכן הלאה.

5. מס ערך מוסף

כן כן! מס כזה קיים בקניה מיד 2, רק שעכשיו הוא בכיוון ההפוך" ישר אליכן.

כשאתן מקבלות מוצר שכבר השתמשו בו, פעמים רבות, מטבע הדברים, הוא כבר מאובזר. איזה כיף לקבל ארון עם מלא סלסלות אחסון דקורטיביות, מבחינת המוכרת הן שייכות לארון. ומה עם האופניים שאובזרו במתקן לבקבוק שתייה, סל לקניות ופעמון? נחמד, לא? בוטרינה הוסיפו תאורת לד מהממת, עם הגיטרה קיבלתן חוברות נגינה ונרתיק משודרג. יופי! לארונות של איקאה הוסיפו גלגלים בתחתית, כמה נח. אפרופו איקאה, רק בשביל לקבל את המוצר מורכב שווה לרכוש אותו מיד שניה.

6. עסקה בין אנשים

בעיניי, זו אחת הסיבות העמוקות, היקרות והעיקריות לקניה ביד 2. שמנה לב, בעולם שהולך ונהיה דיגיטלי מיום ליום, אנחנו מטפחות קשר אנושי נפלא אגב קניה מאדם פרטי. חשובנה על זה: כמה מאגרים של אמון נדרשים כדי לקבל אינפורמציה ממישהו

שאני לא מכירה? כמה יכולות נדרשות? היכולת לנהל משא ומתן מכובד וענייני, הכוח לסרב בנעימות, לגשר על פערים טכניים, להגיע לעמק השווה במחיר, וכמובן: להעיז לנסות. בכל מהלך הקניה יש המון קשר אנושי, לא תמיד עם חבר מהשטיבל או ידידה מהגינה. אנחנו לומדות לתקשר, לכבד ולהכיר (קצת) עוד עולמות.

ובכן, השתכנענו. אנחנו באמת לפני קניה של כסאות לפינת אוכל (נותרו שניים מתוך השמונה). נלך על זה.

"תקשיבי, פתחתי את יד 2. כתבתי כיסאות. נמצאו 2022 מודעות. 68 עמודים. רפרפתי.

המון שמאטעס. ראיתי דווקא משהו יפה, אבל הוא היה בקרית טבעון ואני גרה

בנתיבות. היה גם מישהו שמכר כסאות מהממים, אפילו התקשרתי, אבל הם נמכרו.

עזבי, לא בשבילי. מעדיפה לשלם עוד כמה גרושים ולקבל מוצר נורמלי. אני לא

מסתדרת עם היד 2 הזה!"

המון פעמים שמעתי את המונולוגים האלו מאנשים שהמלצתי להם על קניה ביד 2.

אני באמת מזדהה עם התסכול. צריך להבין שהקניה ביד 2 מתנהלת אחרת לגמרי מקניה

בחנות או באתר, וכמו עוד המון דברים מורכבים, כשנדע איך לעשות את זה יהיה לנו הרבה יותר פשוט, וככל שנעשה את

זה יותר המיומנות שלנו תגדל. מבטיחה, כשעושים את זה נכון, זה באמת כיף!

איך לקנות ביד 2?

1. להיות סבלנית

קודם כל עליכן לקנות סבלנות, אבל יד ראשונה, כן? אורגינלית.

ברצינות. הקניה ביד 2 דורשת אורך רוח, סבלנות וזמן. זאת אומרת, שאם הילה

מתחילה מחר חוג חלילית קשה להניח שתזכנה לרכוש אחת ביד 2. במקרה כזה עדיף שתחזרנה לסדר הישן והטוב ותקננה בחנות כמו ילדים טובים וממוסדים. אתר יד2 הוא לא המחסן של איקאה או של ערוץ הקניות: "נותרו 24 יחידות במלאי". "מוצר זה אזל מהמלאי". אנחנו מדברות על מרחב דינאמי מאד. כל הזמן נוספות ויורדות מודעות. צריך להתאזר בסבלנות, ובלא מעט אמונה, שהמוצר שלנו בא יבוא. כן, ההסתברות למצוא את כוכב החלומות שלכם במכה הראשונה נמוכה מאד. אם לא מצאתן היום, מחר תתפרסמה מודעות חדשות, ואם לא מחר אז מחרתיים. זה המקום להוסיף שאני ממש לא ממליצה להתפשר על משהו שאתן לא אוהבות או במצב שלא מתאים לכן בגלל הרצון 'לגמור עם זה', או 'זה ממילא יד שניה, אז נקנה דפוק'. הסיסמא שמלווה אותנו כל הזמן היא: 'יד 2, תרשה לעצמך יותר'. אוקי? בנוסף, לא מדובר בחנות עם זמני פתוחה מסודרים ומענה לקוחות. לכן קחנה נשימה גם כשאתן יוצרות קשר עם המוכר. לא תמיד עונים בטלפון בפעם הראשונה או השניה. נסו שוב. נסו בשעה אחרת או ביום אחר. המשחק הזה מתנהל בסבלנות. והאמת, זו עוד סיבה טובה להשתתף בו.

2. לסנן

משיטוט אקראי באתר איו סיקוי רב שתצא

קניה שווה. נסנה ללמוד את המסננים הבסיסיים באתר: קטגוריה, תת קטגוריה, מצב המוצר, איזור מכירה. ככל שהחיפוש שלכן ממוקד כך אתן מתפזרות פחות ויכולות לדוג את ההזדמנות המדויקת שלכן. אף פעם אל תעבורנה על 2022 מודעות של כיסאות! מצד שני, המפרסמים לא תמיד מדייקים בקטגוריה בה פרסמו את המוצר, לכן, כדאי לעשות מדי פעם גיחה לקטגוריות דומות. כלומר, אם את מחפשת מיטת נוער מומלץ שתכנסי גם לקטגוריית מיטות או חדרי ילדים. עוד כמה מילים על מסננים: תמונות: כדאי לבדוק רק מודעות עם תמונה. זה נותן אינדיקציה ראשונית מעולה. חיפוש חופשי: במידה ואתן צריכות מידה מיוחדת או חפץ עם אפיון מיוחד, נסנה לכתוב זאת בשורת החיפוש החופשי בקצרה לדוגמא: הוסיפו את המילה "קומתיים" לקטגוריה מיטות. מצאתי ארון, שנכנס בול לנישה שיש לי בבית, כשכתבתי בשורת החיפוש חופשי: "1.60". סינון מחיר: בדרך כלל אני אוהבת להשאיר את העניין הזה פתוח, וזה בזכות עוד טיפ של חברתי היקרה, תמר, שלימדה אותי, שגם אם המוכר נקב בסכום גבוה בהרבה ממה שתכננתי, שווה להרים טלפון ולהציע את המחיר המקסימלי שאני מוכנה לשלם. לפעמים זה עובד. סינון אזור: כדאי לקחת רדיוס די רחב סביב אזור המגורים. קחנה בחשבון שכשיש אופציה רצינית לקניה נדרשת, על פי רוב,

נסיעה למקום כדי לבדוק את המוצר. סינון תאריך: למודעות קרובות יותר לתאריך יש סיכוי רב יותר להיות אקטואליות. מוצרים שווים נמכרים מהר. עם זאת, גם למודעה "ישנה" שווה להרים טלפון, לעתים המוכר פשוט שכח להקפיץ אותה למעלה והיא מחכה בסבלנות רק לכן.

3. להתקשר

אחרי שיש לכן מספר מודעות שמצאו חן בעינכן, זה הזמן להרים טלפונים. בשיחה נסנה לדלות כמה שיותר אינפורמציה שתעזור לכן להחליט האם שווה לבוא פיזית לראות את המוצר. בקשנה מהמוכר שיתאר את המוצר בכלליות, ואחר כך שאלנה שאלות ספציפיות: מצב המוצר (יש שריטות? כתמים? וכדו'), כמה זמן בשימוש? היכן נקנה?

4. לראות

מקווה שבשלב זה נותרתן עם מספר מצומצם מאד של אפשרויות. זה הזמן ללכת לבדוק את המוצר באופן בלתי אמצעי. חזורנה לסעיף הראשון והאזרנה במידה נוספת של סבלנות. לא תמיד נמצא את מה שדמיינו, וזה בסדר. בעסקת יד 2 המוצר נמכר As is, ולכן חשוב מאד לבדוק את מצבו ביסודיות ולא רק להעיף מבט. אם יש לכן ספק, עדיף לא לסגור את העסקה מתוך לחץ. לילה נוסף עשוי להועיל לכושר ההחלטה שלכן. זכורנה שהמון דברים יפים מחכים לכן מעבר לפינה. בכל מקרה, גם אם בסוף החלטתן שאתן לא מעוניינות, יפה, מכבד ואנושי להרים טלפון ולעדכן את המוכר על כך.

5. מזל וברכה

אהבתן? סגורנה את הפינות האחרונות מול המוכר (זה הזמן לנסות עוד קווצ' קטן במחיר). מי מפרק? מי מוביל? מתי? איך משלמים?

בפעם הבאה לפני רכישת חפץ חדש - תנה צ'אנס ליד השניה! תנה לאצבעות ללכת במקומכן, ואל תשכחנה ליהנות!

יפה כלבנה*

את יפה,
בדואט,
שמרכיב לך פרופיל,
תמיד.

את יפה הרבה יותר,
מעיגול סתמי,
אחיד.

את יפה,
ככה.
נעה בין חצי לשלם,
בין מלא לחסר,
לא תוחמת
לא חותמת,
קבע.

מאפשרת לך להיות,
כל כך,
גם
וגם.

לא כי חיבקת את התלות,
כאידיליה.
אימצת לך חולשה איתנה,
כזהות.
לא כי פיתחת עצמאות,
ואת כל כולך,
מלאות.

לא כי את כזו,
קעורה.
תמיד משאירה עוד מקום,
לאנשים,
מציאויות.

ואולי כבר אין לך פינות
לעגל,
ביקורת עצמית,
זה גאדג'ט אפל.
ואין לך מקום,
לשטויות.

לא כי יש לך פרק
בספר המותגים של האנושות.
לא כי את מתעבת
כותרות,
מעריכה פנימיות.

לא כי את חסרה,
וזה כל כך חינוני.
או שלימה,
עגלגלה,
לא מתפשרת
על בינוני.

לא כי את חיוורת,
זונחת נראות,
חסרת משמעות.
לא כי את תופסת נוכחות,
לחיים סמוקות,
ועצמאות.

לא כי את הולכת ומזדקקת,
אל תוך עצמך,
מצטמקת,
וטוב לך.
מתכנסת.

לא כי מעיינותיך,
עלו על גדות,
ואת, באופן טבעי,
מתפרשת.

לא כי את נחבאת
אל כלים וכביסות,
אי שם בד' או ג' אמות.
או אולי ניפצת לעצמך תקרות
של זכוכית ואפילו בטון,
גרפת הון,
כבשת לך שם שנישא בחוצות.

(כוכבית):

אולי היום אנחנו מגדירות מודל יופי חדש, חדשני, מעיז. מודל הלבנה. מודל ללא מודל. קל לנו יותר להתחבר לזה. בעידן שלצבעים כבר אין הגדרה, ובשירים יש הכל, חוץ מחרוזים. אנחנו מוכנות למתוח קווים אחרים לגמרי מאלה שמתחנו עד היום, בין משמעויות, הגדרות, סיבות, תוצאות ואפשרויות. כאילו טרפנו את כל הקלפים ועכשיו אנחנו מסדרות אותם מחדש במין סדר מעורבב כזה, א-סימטרי. מאפשר. גם יופי מודדים היום בלי פרמטרים: נכון שעגול מעורר השתאות והשתהות, ועגול זה שלמות, מלאות ויצירה מוגמרת, ואילו השלמות שבחוסר השלמות, לעומת זאת, היא כל כך חינונית. דווקא החסר, קצת עקום, קצת יוצא מהשורה. חצי עיגול הוא לפעמים הכי עגול שיש. מודל ירח אומר: "צאו מהמודל, חישבו לבנה!". יופי ללא תנאי, קבוע, של גודל, צורה, וסטטוס. אלסטיות זה שם המשחק, ובעברית פשוטה: נשיות, אנושיות. דווקא הריקוד הזה בתוך גבולות העיגול יוצר את המשחק האומנותי הכי שובה.

** תודו שמחליף צבעים זה הצבע הכי יפה בקלמר.

הגות במצעד החודשים

תשרי

תשרי ותשבוק כל חובינו
(פסיקתא רבתי מ')
תשרי - לשון התרה ומחילה
(מדרש ילקוט שמעוני)

לחזור אל עצמנו הבראשיתית

אל עצמנו הראשוני - אל עצמנו הבראשיתית. אל האניות האמיתית שלנו, החפה מקולות חיצוניים זרים. תחילתו של החטא היתה בהקשבה לקול שמחוץ לי. חווה שומעת לקול הנחש, ואדם שומע לקול אשתו, וזאת תחת קשב פנימי לקול הנשמה העולה מתוכי. מיד לאחר החטא נשאל האדם: "אייכה". היכן אתה האמיתי? מה זאת שהתנכרת לעצמך ופנית לדעה חיצונית, לדעת הנחש? האדם בתשובתו שוב יוצא מעצמותו ומצביע החוצה: "האישה אשר נתת עמדי...".

כולנו מכירות את ההתנכרות הזו, אנו יודעות מה מתאים עכשיו, לבית שלנו, לכוחות שלנו ובכל אופן פועלות לפי הרגל שקבלנו בחוץ, לפי סולם הערכים שהתאים לאמא שלנו. וכן, כולנו נופלות לאינסטינקט המתגונן שבין רגע מוצא במי לתלות את האשמה (רמז: לא בי!). "מה, התקשרת?! הילדים הרעישו, לא שמעת?", במקום לענות פשוט: לא התאים לי מקודם לענות. כעת אני פנויה.

עשרה דורות לאחר מכן מגיע אברהם העברי, הראשון שנענה לקריאה בתשובה הולמת: "והאלוקים ניסה את אברהם ויאמר אליו אברהם אברהם ויאמר הנני". הנני מזומן! איך שאני, עם כל האמת שלי! האם אנו מסוגלות לפעול או לפחות להכיר את ה'הנני' האמיתי שלנו? בלי להתגונן, בלי 'לשחק אותה' צדיקות או בכלל אחרות??

לחזור אל התורה הפרטית שלנו

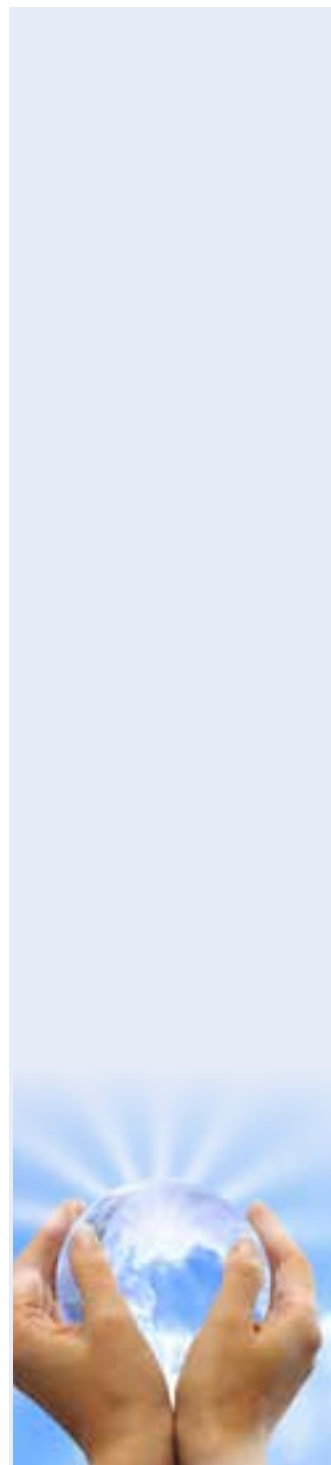
לחזור אל עצמנו הראשוני - אל התורה הפרטית שלנו שלמדנו במעי אמנו ושכחנו. אל התורה שעיקר לימודה היה כדי שבבוא העת נזהה מתוך זיכרון קדום

כיהודיות כולנו יודעות, כי מצד הנשמה אנו שייכות לאינסוף. כל הווייתנו להוסיף טוב בעולם, ולגלות קבל עם ועולם את הסמוי כי ד' הוא המלך, בורא העולם וטווה המהלכים כולם, ואנו לו 'ממלכת כהנים וגוי קדוש'. אך מאידך, מצד הגוף אנו שייכות לגבולות של זמן ומקום, משאבים וכוח. הגבול הזה, הפנימי, יציב וקיים ממש כמו הקיר בבית שלנו.

בין שני הכוחות המנוגדים הללו, גוף ונשמה, קיים חיכוך מתמיד שבמהלכו אין מנוס מחטוא ועבוד ל'אל זר' - לכח שזר לנשמה. הרי על הצדיק, שליבו ברשותו, כבר נאמר "שבע יפול", אם כך, מה נאמר אנחנו, סתם 'עמך' שגם בתוך המעשים הטובים שלנו מעורבות נגיעות אישיות, לא כל שכן במעשים שיוצאים משליטה, ובזמני הנפילה, איזה סיכוי יש לנו? כיצד נשאף בעצמנו, ועוד נגדל את ילדינו, לערכים ולמטרות שאין ביכולתנו להשיג בתמידות? איך נוכל לשאת את הפער בין הרצון האינסופי לטוב לבין המציאות המקולקלת?

לפני הכל, חשוב לסלק מתפיסתנו עקרונות זרים שחלחלו למחננו מהעולם הנוצרי, שאנו חיות לצידו כבר אלפיים שנה. הנצרות מזכה את חוטאיה בתיקון ובכפרה רק על ידי ייסורים ועונש. היא יוצאת מנקודת הנחה הגיונית כי החטא פוגם, ואת הנעשה אין להשיב. לכל הפחות יענש החוטא ובזה יכופר עונו, אך לא כך היא דרכה של תורה, שומא עלינו להכיר את התנועה הטבעית לאדם, את תנועת התשובה.

מהי בעצם תשובה? ניתן ללמוד עליה מתוך המשמעות הפשוטה שלה: תשובה - לשון שיבה. גם בתוך המושג 'חוזר בתשובה' שומעים לשון חזרה ושיבה. לאן שבים? לאן חוזרים? למקום שכבר היינו בו! לחזור בתשובה, במובן העמוק זה לחזור אל עצמנו הראשוני! ניתן לפרש זאת בארבעה אופנים.

כולנו מכירות את ההתנכרות הזו, אנו יודעות מה מתאים עכשיו, לבית שלנו, לכוחות שלנו ובכל אופן פועלות לפי הרגל שקבלנו בחוץ, לפי סולם הערכים שהתאים לאמא שלנו.

לאיזה אות בתורה ולאיזה אופן של עבודת ד' אנו שייכים, אל הפסוק של שמנו הפרטי.

המשמעות, למעשה, היא לזנוח את כל הדגשים וההקפדות שאינם שייכים לנו ולאמץ בכל הכוח את ההדגשים וההקפדות שאמורים להתגלות מהנפש הפרטית שלנו, על כל מורכבותה וסודה. יש כל כך הרבה דגשים לכל קהילה ומשפחה: שמירת העיניים, לימוד תורה, שמחה, יישוב הארץ, אהבת ישראל, הידור בכשרות, צניעות, שמירת הפה, שמירת השבת, חסד, תפילה ועוד ועוד. איפה אני בתוך זה? להיכן אני שייכת? כשם שמוזיקאי מרגיש משיכה לכינור, ומתכנת נמשך לפלאי המחשב, כך מתוך הקשבה ביכולתנו לזהות את התורה המיוחדת לנו. 'אין אדם לומד אלא איפה ומה שליבו חפץ'.

לחזור אל ה"אני" של ילדותנו

לחזור אל עצמנו הראשוני - אל הילדות שלנו המאופיינת בעשייה תמה תוך נאמנות מוחלטת לעצמנו. לחזור אל הזמן שהעזנו לבכות כשכואב ולחייך כשנעים בלי להתחשבן, לשוב אל הזמן שעסקנו במה שאנחנו אוהבים ולא רק במה שחייבים, אל עצמנו הראשוני, כשהחושים היו חדים וההבנה כהה. האם חשבתן פעם על כך שרבויה הבנה מטשטש את האינטואיציה הטבעית, את הרגש הבריאה? האם שמתן לב שהתינוק חסר הבנה לחלוטין, אבל יודע מה נכון לו עכשיו?

לחזור אל ההתעוררות הראשונה

לחזור אל עצמנו הראשוני - אל ההתעוררות הראשונה שהביאה למעשים. כל מעשה תחילתו בהתעוררות הרצון, גם על בריאת העולם כולו כתוב שעלה רצון מלפניו לברוא עולם. כשנתבונן במעשים אפילו בפגומים שבהם נוכל לראות שהרצון הראשוני היה טוב, וקרה מה שקרה בדרך שגרם למעשה של קלקול והתרחקות: נכון, נגררתי על המחשב אך במקור רציתי לנקות את

הראש מכל העומס.

נכון, התפרצתי על הילדים אך במקור רציתי שיישנו בזמן ויתחזקו.

נכון, שוב הלכתי לישון מאוחר אך במקור רציתי לשמוע את השקט שכה חסר לי.

נכון, אכלתי את כל מה שהחלטתי להפסיק לאכול אך במקור רציתי רק להתענג.

נכון, שכחתי להתפלל אך במקור מה שרציתי הוא לטפל בצורכי הבית.

התשובה היא לחזור בי מהמעשה, מהתוצאות, ולשוב אל טוהר הכוונה והרצון בתפילה שאזכה ליישם את רצונותיי באופן שמתקן ולא פוגם.

תנועת התשובה לנשמה היא כמו פעולת הכליות לגוף: פולטת את החומרים הרעילים, את כל רישומי החטא המכבידים ומחזירה את האדם אל הקלילות ואל הנקיות. כמה טוב!

נכון, אין ביכולתנו להיות צדיקות תמיד, וקיים פער בין הרצון האינסופי לטוב לבין המציאות המקולקלת, נפלנו וללא ספק ניפול, אך זה היה צפוי והקדים לנו ד' רפואה למכה את התשובה שקדמה לעולם!

כן! כיהודיות יש לנו את הפריבילגיה של 'בפיך ובלבבך לעשותו' בלי ייסורים וללא עונש. ידוע, שגדולה תשובה שמהפכת זדונות לזכויות. כעת בכווננו לשוב ואפילו להתקרב יותר, כמו חיבוק אחרי התפיסות! זה חלק מתוכנית הבריאה! אם נופלים קמים! ועל הדרך לומדים משהו על עצמנו. מתנערים מקולות חיצוניים שמתשיים אותנו ללא תכלית, מוצאים את חלקי התורה שזורמים מתוכנו ומתיגעים בהם. מניחים קצת למחשבות ונותנים לאמת הפשוטה שלנו להתגלות ולהביא עמה צחוק ובכי, מכירים בגורמים ולא רק בתוצאות ובעזרת התבוננות הופכים כל נפילה לדרך שמקרבת אותנו לעצמנו ולשוכן בליבותינו.

הקב"ה, שהוא 'חנון המרבה לסלוח' יקיים בנו "השיבנו אליך ונשובה, חדש ימינו כקדם"!
תשרי כל חובינו!

נשנושי כתיבה

שלום שותפות יקרות!

אני מניחה שאנחנו קבוצה מאוד מגוונת מבחינת תחומי עניין, גיל, השתייכות חברתית ועוד, אבל יש לכולנו גם מכנה משותף: כולנו אוהבות לכתוב. נכון? אחרת לא היינו כאן. אז הנה, בשבילנו, שוחרות הכתיבה, טור של טיפים לכתיבה טובה. טיפים קצרים, פרקטיים. סוג של נשנושים קלילים שאפשר לצרוך אותם גם כשאינן פנאי לארוחה מסודרת בדמות קורס כתיבה מקיף ויסודי.

נפתח בטיפ שהוא אולי המעשי ביותר: כדי שתפיקו תועלת מהטור הזה גם אם 'לבונה' לא תשרוד מעבר לגליון אחד... (סתם, סתם, בעזרת השם היא תשגשג בהצלחה רבה ורוב שלום עד בלי ירח!)

הטיפ הוא: תכתבי גרוע.

מה?

מה שאת שומעת.

אבל אמרת שתתני כאן טיפים לכתיבה טובה!

נכון, אבל זו הדרך המובילה לכתיבה טובה. תרשי לעצמך לכתוב גרוע. זה המפתח לכתיבה זורמת, מאפשרת, משוחררת. אחר כך יגיע שלב השיפוצים והשכתובים. אל דאגה, הפרסום תשלחי בסופו של דבר את הטקסט הכי טוב שאת מסוגלת להפיק, אבל כשלב ראשון, הרשי לעצמך לכתוב גרוע, העיקר להתחיל ללכוד את הרעיון שלך במילים. לכתוב גרוע - זה קל ופשוט, לא? כל הקושי הוא לכתוב היטב!

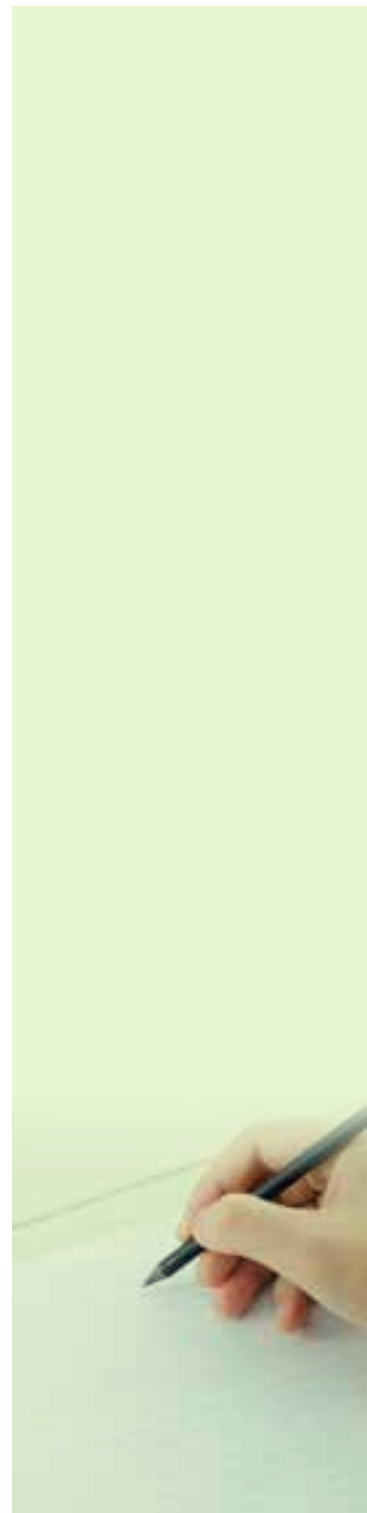
אז זהו, שלא. בכלל לא פשוט לשחרר, לכתוב משהו שאת מרגישה שהוא לא מספיק טוב, לא מספיק מדויק או מביע. וככל שאת מבינה יותר בכתיבה, זה נהיה קשה יותר... את מדי מודעת לחסרונות. מתחילה לכתוב משהו, ומיד קופצת מחשבה מייאשת: הי, זה סיכומי / יומרני / לא אמין / משעמם / קלישאתי / מסורבל / חוזר על עצמו / מפורש מדי / לא מספיק מפורש / מהיר מדי / איטי מדי / מבולבל / לא מכבד את האינטלגנציה של הקורא / חוטא בהנחה שלקורא יש רוח הקודש.

איך אפשר להמשיך לכתוב למרות כל המחשבות המדכאות האלו שמניפות מולך תמרור עצור? כאן בא לעזרתך הטיפ החודשי שלנו. את עונה למחשבות ההן: אז מה? זו רק טיוטה, מותר לי לכתוב עכשיו גרוע. אחר כך אני כבר אשנה-אתקן-אשכתב-אשפץ. אפילו אם הטיוטה כל כך גרועה עד שלשפץ אותה זה כמעט לכתוב מחדש, עדיין, הרבה יותר קל לכתוב מחדש כשיש לך כבר בסיס לעבוד איתו. כשהתוכן הגולמי נמצא מולך על המסך ולא רק בראש שלך.

לפעמים יש הפתעות נעימות! תוך כדי הכתיבה הגרועה, כלומר הזורמת והמשוחררת - מגיעים לעיתים קרובות רעיונות חדשים או ניסוחים מבריקים שלא היו עולים בדעתך אם היית לחוצה לכתוב 'כמו שצריך'. לפעמים הכתיבה הגרועה מניבה תוצאות נפלאות. נסו ותיווכחו, בעזרת השם.

בהצלחה בכתיבה הגרועה!

שפרה גליק

ספק להחמיר

את יום שני בערב הקדישה לגאולה. "שירה ביגוד" – איקס. "תרצה כהן" – איקס. המכירה ברחוב יונה – איקס. הלאה, היא גלשה קצת למרכז העיר. "קרייזי גירל" – איקס. "גולד פאשן" – איקס. "סתיו" – איקס, אבל יש שם שרשרת יפה. אייס קפה והביתה. בשלישי היא עובדת עד מאוחר, אז נשאר רביעי אחרי הצהרים בשביל בני ברק. "מקסי גו" – איקס. "ביג פאשן" – איקס. אוף הלחות הזאת בשילוב עם המסכה היא בלתי נסבלת. "ירדנה" – איקס. "כרמלה" – איקס, אבל יש להם בדים נמתחים אם היא תרצה. "טי אנד דבליו" – יש משהו, אבל נגמר המידה שלה. אולי יגיע שבוע הבא. "שקיעה" – יש, אבל שקיעה זה לא, רק שחור ושחור ושוב שחור. איקס. אייס קפה, קוראסונים והביתה. חמישי, אחרי העבודה, היא עברה דרך "ביג מודל". יש שם שמלה שנראית טוב. גזרה אוברסייז אז יש סיכוי. מודדת ו... אוף! של מי הרעיון המרושע הזה לשים מראה מחוץ לתא ההלבשה? "זה כמעט טוב, ממש כמעט טוב". ממש כמעט תודה רבה לך, היא שותקת

למוכרת. חוזרת לבגד המקורי שלה ומתחמקת החוצה אל הרחוב הלח והדביק. אייס תות גדול והביתה, הפעם באוטובוס בלי מקום ישיבה. ככה זה כשהיא מאחרת את האוטובוס של שלוש. החתונה עוד שבועיים. יש עוד זמן. אבל איפה עוד אפשר לחפש? יש מכירה מיוחדת במודיעין עילית. שעות לא נוחות, אבל אין ברירה. "המכירה של רות" איקס. בעצם, לא ממש איקס. אם לא יהיה שום ברירה, היא תיקח את השחורה ההיא. בלי צורה ובלי טעם, אבל במידה שלה. נסגרת איכשהו. מוצאי שבת. הנשמה היתרה עזבה, ואיתה גם השלווה היחסית. היא פותחת את ארון הבגדים ומודדת שוב את השמלה הכחולה עם התחרה, שהיתה מיועדת לחתונה. אולי הפעם היא תעמוד עליה נורמלי, ולא כמו בגד ים צנוע? זורקת את השמלה העדינה לארון בלי קיפול. אין למה לשמור עליה כל כך, היא במילא צריכה להיות בשקית של 'למסירה'. יום ראשון. שרשרת וי. נעליים וי. מאפרת-סודר. בודקת בנקסט. יש לא במידה. יש לא בצבע, יש קצר מידי, יש בלי טעם, יש פתוח בצוואר.

יום שני. השמלות של הבנות הגיעו מההשכרה, וי. נעליים – יש, פרחים לשיער. אה, וגם ריקוד אחייניות. חליפה לבעל – יש, מכנס, חולצה וכובע. יום שלישי. חבילה מנקסט. טוב, לא כל מה שיפה בתמונות יפה גם במציאות. היא נראית כמו סבתא של עצמה. אוף. יום רביעי היא מתעלמת מהעניין. "עשיתי את ההשתדלות שלי, ואפילו מעבר". כן, אבל מה יהיה? אתה רוצה שאני אעודד אותך עכשיו? אני בעצמי מיואשת, אבל עשיתי השתדלות ואני מאמינה שהישועה והשמלה תגיע בסוף. יום חמישי היא מוצאת אותו מתקשר בשקט לאחת מוועדות הצדקה, תורם מאה שקלים להצלחה, מלכה בת טובה. היא לא אומרת לו למה לא לתרום כבר לירידה במשקל. הוא לא מעלה את הנושא הכואב, רק ממלמל: "מלכי, את תהיי בסדר? מה יהיה?" היא לא עונה. מפחדת שאם תפתח את הפה יפתחו גם מעיינות הדמעות. וזה לא לענין לבכות בגלל שמלה. "מה עם נקסט?" "אה, כן, באמת שווה לבדוק שוב אם יש סחורה חדשה".

מתיישבת מול המחשב ויש מיילים דחופים וענייני עבודה לסדר. מאוד מהר נהיה מאוחר. אפשר להמשיך גם מחר בבוקר. היא תסיים בבוקר את ההכנות לשבת ותשב על זה. יום שישי. בבית יש תמהיל ריחות מענג של מרק עוף צח, חלות שנאפו זה עתה, ודגים ברוטב פיקנטי יחד עם שמפו מרענן ומרכך כביסה מבגדי השבת. הבית שטוף ומוכן, והיא סוף סוף פנויה לבדוק בנקסט. אולי משם תגיע הישועה? כמה דקות של חיפוש, והיא פשוט מוצאת אותה, השמלה המושלמת! צבע כחול עמוק אלגנטי, באורך הנכון, מלאת שיק ו... זמינה במידה שלה, ברוך השם. מחייכת לעצמה בסיפוק, תודה אבא שבשמים, רק אתה יודע כמה הייתי לחוצה. שלא יהיה לי מה ללבוש בחתונה של דבורי.

זה בדיוק הניסיון שלה, חוסר הוודאות הזה. וזה המצווה שלה! זה המצווה שלה, החלק שלה בפאזל! השמלה הזאת, הרגע הזה והיא. זה חלק מהתמונה. אי אפשר להשלים אותו בדרך אחרת. היא פתאום מבינה. זה רק היא כאן ועכשיו, ונקסט, והעמוד של התשלום. כל זה מיועד בשבילה, נברא בשבילה! כל השמלה הזאת נועדה בשבילה כדי שלא תזמין אותה! שמלה שנתפרה בשבילך, מלכה בת טובה, כדי שלא תלבשי אותה בחתונה. היא נושמת עמוק. ונפרדת מהשמלה, בחיוך קטן.

כמה דקות של חיפוש, והיא פשוט מוצאת אותה, השמלה המושלמת! צבע כחול עמוק אלגנטי, באורך הנכון, מלאת שיק ו... זמינה במידה שלה, ברוך השם.

צריך לסדר את הסירים על הפלטה ולבדוק שיש מים רותחים במיחם. והמכסים של השקעים של שבת. ואין איש בעולם שידע. אין בה כח לספר לאף אחד. 'ברוך אתה... להדליק נר של שבת' אחר כך היא תזכר, שבזמן שכואב כדאי להתפלל ולבקש, זה זמן של ליטועות. עכשיו היא קצת חנוקה וכעוסה, וכואב לה הלב על הצבע הכחול המהמם שמתאים לה בדיוק. אין לה כח להסביר לאיש שלה את הכל. היא גם מרגישה נקייה קצת. כאילו פינתה מהלב שלה אבק לא רצוי. משהו נעים מתחיל להתיישב לה בלב, והיא מפחדת לקרוא לו סיפוק. אבל טוב לה. פשוט טוב. ולחתונה היא נכנסת עם הבגד השחור ההוא, שפחות אהבה, מ'המכירה של רות'. כולם אומרים לה שהיא פשוט נראית טוב, ואיזה טעם טוב יש לה, ושהיא פשוט זוהרת. היא לגמרי זוהרת. ושמחה, באמת.

השמלה ולא להיות בנערווים? ואולי מה שאני צריכה לעשות זה לוותר על שמלה יפה שאני אוהבת? 'אבל אבא, תעזור לי'. מרעננת שוב את העמוד של השמלה. כחול כהה מהמם, גזרה שמתאימה לה בדיוק ומחיר מצוין. היא נאנחת וחוזרת לעמוד התשלום. להזמין? לא להזמין? 'רצוני לעשות רצונך, אבא, אבל מה רצונך? אני לא יודעת. באמת לא יודעת. אני מרגישה שאולי אני מחמירה שלא לצורך, וסתם לא תהיה לי שמלה'. 'אני אתבייש לספר לכולם שהייתה שמלה

בנקסט, אבל לא הזמנתי אותה כי זה היה בשעה מאוחרת ביום שישי. הם בטח יגידו שיש היתרים וזה לא כל כך חד משמעי'. 'השמלה הזאת שלי, אני יודעת, היא מיועדת בשבילי'. אוף. סוגרת את המחשב במהירות ומכניסה לארון של שבת. מתיישבת ליד. 'למה לא הכינו אותי אף פעם לכזה מצב? לא למדתי עליו? אין לי שום הוראות למקרה כזה שהלב כל כך רוצה, והשבת, ואולי זה חומרה בכלל...'. רגע, באמת לא הכינו אותה! היא נזכרת בפאזל הגדול, 3000 חלקים, שהצליחה להרכיב בעמל רב. אמא שלה עמדה אז מול תמונת הנוף היפה, "ככה זה עם ישראל. לכל אחד יש את חלק שלו, את המצווה שלו. וביחד הם מרכיבים את הפאזל המושלם". לא הכינו אותה, כי אי אפשר להכין אותה. כי

תודה! על שמלה שנשלחה במיוחד בשבילי. עוברת לדף התשלום ומעיפה מבט בשעון. אוי, כבר ממש מאוחר! היא לא יודעת אם מותר בכלל להזמין בשעה הזאת. האצבע קופאת על "סיים הזמנה". היא עוצמת עיניים. 'אבא, זה השמלה ששלחת לי, במיוחד, שנתפרה בשבילי, בצבע שאני אוהבת, ואם אני לא אזמין אותה עכשיו אני לא אספיק לקבל אותה לפני החתונה'. 'ושבת המלכה, שנשלחה במיוחד בשבילך?' 'אולי עוד מותר, אם זה עבודה שגוי עושה בשביל עצמו? אולי כדאי פשוט לשאול? להתקשר לרב? לשאול מישהו שמבין? אני סתם מחמירה. מי אומר שזה בכלל בעיה?' כועסת על עצמה למה לא חשבה על זה קודם. 'אז מה מצופה ממני? לוותר על בגד לחתונה? שכל כך הרבה חיפשתי?' אוף. איזה מצב בלתי אפשרי זה. היא חייבת להחליט עכשיו, אבל מפחדת אפילו לבדוק אם כבר עבר פלג המנחה. 'אני אזמין וזהו. שמעתי פעם שאין בעיה כשהגוי עושה מלאכה בשבת לעצמו, והיהודי נהנה מזה' אוף. היא לא רוצה שמלה כזאת. לא רוצה. לא רוצה שמלה עם כתם כזה, של הזמנה ביום שישי וספק איסור שבת. 'אבל אין משהו אחר, אין! הקב"ה יודע כמה שחיפשתי וחיפשתי ולא מצאתי כלום!!' היא לא מרשה לדמעות עכשיו, לא. מי הזמין אותן בכלל, ומה הן מתערבות? זה דיון חשוב, ולחץ בזמן. האצבע על המקלדת, והעיניים עצומות. היא לוקחת נשימה עמוקה ומנסה לחשוב בצלילות והגיון. 'אז מה אבא שבשמים רוצה ממני עכשיו?' אם הייתי יודעת בטוח זה לא היה כל כך כואב. לברר אם מותר או אסור? להזמין מהר ולשחק ראש קטן? לא להזמין? ואולי זה רק חומרה? ואולי בכלל מותר? ואולי המצווה שלי עכשיו זה בדיוק להזמין את

חומר ביד היוצר

מהי האמת של יצירה אמנותית? האם יש דרך מסוימת שנכון לפרש אותה? מהי האמת של השיר? האם יש דרך אחת נכונה להבין אותו? האם יש משמעות כלשהי המסתתרת מאחורי היצירה, והקורא מאתגר לחשוף אותה? בשורות הבאות נדבר על יחסם של אפלטון ואריסטו לשאלות אלו, ובמרחק רב של שנים, גם על רולאן בארת. לסיום, ננסה לטעום ניתוח יצירה לפי גישות אלו.

אמנות - שקר מגונה

נתחיל באפלטון, פילוסוף יווני מהמאה ה-4 לפני הספירה. אפלטון מאמין שאדם יהיה מאושר כאשר ישיג ידיעה. ידיעה שייכת לעולם האידאות, דברים שניתן להבין רק באופן שכלי. העולם החושי לעומתו נחות, חסר, ולא מוכרח (אובייקט לא חייב להיות בצורה שאנחנו מכירים ולא מחומר ספציפי). לטענתו, מי שמשתמך על החושים אינו רואה את המציאות כלל. הוא דומה לאנשים החיים במערה חשוכה וזוכים להציץ לעולם החיצוני רק דרך צללים והדי קולות. הם בטוחים שזהו העולם האמיתי ומפתחים

תאוריות ועושר תרבותי. כשאחד מתוכם יוצא החוצה וחוזר לספר להם על נפלאות המציאות כפי שהיא, הם ממשיכים להחזיק בתפיסה המצומצמת שלהם ולועגים לו (משל המערה המפורסם).

אפלטון מחפש את "האמת", שלתפיסתו קיימת מעבר לזמן ולמקום, בעולם שהוא מכנה אותו "עולם האידאות". העולם החושי הוא רק חיקוי מקרי, חלקי ועלוב של עולם האידאות. אמנם, גם הוא מסכים שאין ברירה אלא להתקיים בעולם החושי ברמה הפרקטית, אבל לייצר אמנות? זה כבר לא יעלה על הדעת. אם העולם החושי הוא חיקוי של עולם האידאות, הרי שהאמנות היא חיקוי של החיקוי. הצייר רואה את העולם הפיזי, הייצוג של העולם האידאי, ומתעסק רק בחלק החיצוני שלו, הפיזי, החושי. לפי אפלטון, הצייר מתרחק מהאמת ולפיכך גם מהאושר, לאמנות אין זכות קיום, והאמן - שקרן.

גם התגובה הרגשית שהאמנות מעוררת גורמת לאפלטון לגנות את האמנות בחריפות. אפלטון מאמין שהאדם צריך להיות תבוני. לחשוב ולא להרגיש. אם יצירת אמנות מעוררת ריגוש זוהי סיבה לפסול אותה על הסף.

אמנות - אמצעי שחרור וטיהור

אריסטו, תלמידו, טוען שהאידאה קיימת בתוך העולם החומרי. לדבריו, לא ניתן לחשוב על האידאה של האובייקט באופן מנותק מהאובייקט עצמו. יותר מכך: האידאה נוצרה מריבוי אובייקטים המתאימים לאותה אידאה. ריבוי כסאות יצרו את "אידאת הכיסא", ריבוי סוסים יצרו את "אידאת הסוס". האידאה נמצאת בתוך ההוויה החושית. אריסטו טוען שאי אפשר לחשוב על העולם בלי החלק הגשמי שלו. רק אם פגשנו אובייקט במציאות נוכל להגדיר אותו ברמה האידאית. כלומר,

ההתנסות הינה הבסיס לאידאה. לכן אין מקום לשלול את העולם החושי. אריסטו לא רואה בחיקוי דבר רע. לדבריו, האמן לומד דרך חיקוי וזוהי דרך למידה לגיטימית. גם ילדים לומדים באמצעות חיקוי. כשאמן פוגש במציאות את האובייקט שהוא מתעדד לצייר, הוא בוחר אותו לעומק ולומד את האידאה שלו, כי האידאה נמצאת בתוך האובייקט עצמו ולא מחוצה לו. כלומר, האמן צריך להכיר היטב את אידאת האובייקט המצויר, ורק כשהוא מכיר אותה היטב יש באפשרותו לצייר בצורה טובה.

לפי אריסטו, האמן אינו שקרן. עצם מסגור היצירה הוא הצהרה על כך שאין זו מציאות. אין כאן שקר אלא אחיזת עיניים. האמן לא רוצה לשקר, הוא יודע שהצופים מתבוננים ביצירה כאילו היא אמיתית ובו זמנית מודעים לכך שזו אינה מציאות אמיתית אלא חיקוי.

בדומה לאפלטון, גם אריסטו מסכים שאדם צריך להיות תבוני. בשונה ממנו הוא מתייחס למה שמונע מהאדם להיות כזה - הגודש. לדבריו, הרגש שמעוררת יצירת אמנות יש בו כדי לסייע לאדם להתמודד עם הרגש האישי שלו ולהגיע ל"קתרזיס" (טיהור, שחרור, זיכור). ביצירת אמנות לא קורית התרחשות אמיתית, לא מתקיימת בה פגיעה רגשית אמיתית. דווקא לכן הצופה יכול להזדהות עם הפגיעה. הוא רחוק מזירת ההתרחשות והמרחק שומר על נפשו הרגישה. מרחק זה מכונה "הרוחק האסתטי", מצב בו האדם מזדהה עם המתרחש אבל יודע שאין זו התרחשות אמיתית. כך משתחררות במרחב מוגן כל הסיטואציות הדומות שהאדם חווה. הפגיעה לא התרחשה באמת ולכן אפשר לגעת בפגיעה של העצמי.

הקתרזיס חשוב לאריסטו עד כדי שהוא יעדיף אמנות המאפשרת אותו על פני חיקוי נאמן של המציאות. מוטב שהאמן ישנה את המציאות כדי שהיא תראה אמיתית, מאשר שהוא יחקה מציאות אמיתית, לא משכנעת,

משמעות אחת, אחרונה, סודית שהכותב טמן בין המילים. כלומר, גם בהיבט הזה בארת הורג את המחבר ומוליד את הקורא, נותן בידו כוח רב ביותר.

עבודה מעשית

אחרי שנחשפנו לשלוש גישות שונות לאמנות אנחנו יכולות לנסות את זה 'על אמת'. בחרתי בשיר הידוע של הרב קפלן "תפילה", שידוע בעיקר במילותיו הפותחות "שקעה חמה" (השיר מצוטט במדור של אביטל כהן ובחתי בו הודות לה).

תפילה

שְׁקֵעָה חֲמָה שְׁקֵעָה נְפֹשִׁי
בְּתֵהוֹם רְעִיּוֹנוֹת רַב כְּפִים
כִּי נִלְאַתִּי מִלְחָם אֶת מִלְחַמְתִּי
עִם הַבְּשָׂר וְהַדָּם

יָמִים בָּאִים יָמִים חוֹלְפִים
מִבְּלִי קַחַת מִבְּלִי תֵת
אִם לְזֹאת קָרָאתָ חַיִּים
אָמֹר לִי אֶ-לִי מֶה זֶה מֵת

מִי יוֹכֵל לְחַיּוֹת כֶּכֶה
מִבְּלִי מְשִׁים אֶת כָּל זֹאת
הָאִם לְשִׁכַּח וְלִשְׁמַח
אוֹ לְזַכֵּר וְלִכְפוֹת

חַיִּינִי אֶ-לִי עַד לְמָחָר
אוֹלֵי אֶפְתָּר אֶת הַחֲלוֹם
שְׁקֵעָה חֲמָה שְׁקֵעָה נְפֹשִׁי
עֲבִים בָּאִים פָּנָה הַיּוֹם

מקבלת כנפיים משלה ושייכת במידה שווה לכל אחת באשר היא. היצירה מתפרשת בשפתיהן השונות של הקוראים אין סוף פעמים, באופן מנותק לחלוטין מ"כוונת המחבר". לפי בארת, ליצירה עצמה יש אוניברסליות המתעלה על הרקע שלה ומעניקה לה חיים עצמאיים.

גישה כזאת מיילדת את הקורא כמפרש וכיוצר. בארת כותב: "הולדתו של הקורא דורשת את מותו של המחבר" (מות המחבר, 1976). מדוע? כי המחבר מייצג אמת אחת ויחידה של הטקסט ובכך הורג את האמת הנודדת של הקורא ומפריע לפרשנויות האישיות לצמוח ולהתקיים. כדי לאפשר מרחב מחייה לפרשנות האישית צריך להרוג את המחבר.

בנוסף, עצם העובדה שהיוצר משתמש בשפה כלשהי כדי להוציא את יצירתו לאור מנתקת את היצירה מ"כוונת המחבר". האמנות מתנתקת מהיוצר וחייה בפני עצמה, כמו גולם הקם על יוצרו. השפה היא זו שמייצרת עושר משמעויות ולא המחבר, לכן השפה היא זו שמדברת ולא המחבר, והשפה יונקת את כוחה מעושר התרבות. המחבר משתמש בשפה באופן מסוים והשפה מוסיפה משמעויות משלה, שלמחבר אין שליטה עליהם. "אנו יודעים עתה שטקסט אינו נעשה משורות של מילים המשחררות יחד איזו משמעות בלעדית... אלא הוא חלל-רב מימדי שבו משולבות ומתנגשות כתיבות רבות ושונות" (שם).

אשר על כן לא יכונה עוד המחבר "מחבר", אלא "כותב", חסר תשוקה לומר אמת אחת יחידה, אלא יוצר מילון לשימוש פתוח. באופן הזה ניתן להבהיר כל דבר, לתת פרשנות פתוחה, אבל לא ניתן לפענח

שאינה מעוררת הזדהות. אם סיפור נראה מוזר, הצופה לא ירגיש שהוא קרה במציאות ולא תיווצר הזדהות.

אמנות - חומר ביד המתבונן

נריץ את ההיסטוריה קדימה, אל עידן הפוסט מודרניזם, ונפגוש את רולאן בארת (1915-1980), תאורטיקן, חוקר תרבות ומבקר ספרות. בארת כתב מאמר שמהווה נקודת מפנה בניחוח אמנות. כותרתו "מות המחבר". המחבר, כך הוא כותב, הוא יצירת העולם המודרני. בעבר לא שאלו מיהו המחבר. מהרגע שהסיפור סופר חל ניתוק בין המספר לבין הסיפור. העולם המודרני העמיד את האדם במרכז וברא את "המחבר". מאז מחפשים אחריו בכל פרט ביצירה ומבקשים להוכיח אמת אחת ויחידה שלה באמצעות ביוגרפיה המחבר (על מה חשב כשכתב את השיר? איזה מאורע בחייו הוביל אותו לכתיבה או לגישה זו?).

בארט טוען שאמנות אינה אמת אחת קבועה אלא ריבוי משמעויות. אמנות מקבלת משמעויות אישיות אצל כל אחד שנפגש עם היצירה. המילה "אמת", במובנה הנוקשה בוודאי, אינה חלק מארסנל המילים של שפת האמנות. בארת מבקש מאתנו לחדול מלהביט על היצירות בעין אובייקטיבית ומזמין כל אחת לראות את היצירה במבט סובייקטיבי: להרגיש את הדיבור האישי שיש ליצירה איתה, לחוש איך היא מתקיימת במרחב הפרטי שלה וכיצד היא מתחברת אליה.

כל יצירה ספרותית נכתבת בקונטקסט היסטורי ספציפי, אבל מרגע הכתיבה היא

חריפת כשרון, גבוהת קומה רוחנית ובעלת נפש פיוטית. אברהם אליהו קפלן למד בטלז, תקופה קצרה בקלם, ומיד עבר לסלבודקא, שם פרש עליו הסבא את חסותו. הרבה לכתוב שירים, סיפורים ומאמרים ואף ניגן בכינור. היה פעיל חברתי ור"מ בבית מדרש לרבנים אורתודוקסיים בברלין. בגיל 34 נאסף אל אבותיו. ברשומותיו מגיל 12 נמצאו הדברים הבאים: "אדם היפה והטרגדי! ... אובד בין ערבות הציה, יחידי על כדור הארץ הטסה במהירות במרחביה שאין לו סוף יחיד, ומעונה בלי חשך על דבר השאלה המענה את נפשו - 'בשל מה הוא חי?' - יחידי הוא שואף בעז-טה - קדימה! ולמעלה! בדרך הניצחונות על רזי ארץ ושמים. קדימה ולמעלה...". (בעקבות היראה, עמ' קנג). אנו מוצאות נפש צעירה מתחבטת, מיוסרת, שואלת, מתענה, עמוסת לבטים, אך לא מוותרת על התקווה למעלה וקדימה. לאחר מותו תיאר אותו חבר כך: "ראיתי נפש לוחמת בכוחות השטן אחוזה בכסא הכבוד". חבר אחר התייחס לשיר וכתב: "שקעה חמה, אשר מלא יגון נפשי והתלבטויות על תכלית חיי אנוש עלי חלד, חובר על ידו לפני בואו לקלם או בעת שהותו שם, ואין השיר משקף

אותם בהבנה כמו שהם? אולי אטפל בהם? ואולי אשתנה ומות רגעים קטנים לא יטריד אותי? אהיה מסופקת מהרבה רגעים של חיבור שכבר קיימים? עד אז "שקעה חמה, שקעה נפשי", שטף החיים וטרדותיו קוראים לי והתיקון נזנח, כמו הרבה פעמים שאני הוגה בדברים של כאלו. "עבים באים, פנה היום". זהו, כמובן, ניתוח לאור המתודה של בארת. אין התחשבות בזהות מחבר, בביוגרפיה שלו ובהקשר ההיסטורי. מילות השיר הן כמו "מחסן מילים" שאפשר להלביש עליהן משמעות אישית וחד פעמית, לקיים איתן דו שיח, לבדוק אם קיים חיבור ומהו. בחרתי לפתוח במתודה זו, כדי שאוכל לנתח את השיר לפי עולמי הפנימי באין מפריע, שהרי מתודות אחרות מחייבות אותי להתייחס למחבר ולרקע הכתיבה של השיר. ידע כזה עלול לשבש את הפרשנות האישית שלי. כעת, שסיימתי עם בארת, אפשר לפנות להבנת הרקע של השיר.

האמת האחת והיחידה

השיר נכתב, לפני למעלה ממאה שנה, על ידי אברהם אליהו קפלן. נער כבן 17, יתום מאב מלידתו, שהתבלט מצעירותו כאישיות

למדנו את השיר הזה ביסודי. אני זוכרת ששרתי אותו בדבקות, אבל איזה מין דבקות הייתה זאת? אולי חיבור אל יסוד האדמה, הכבד, השוקע? אני לא חושבת שהייתה לי כאן כוונה ספציפית. למעשה, כוונתי באותם ימים אינה חשובה כרגע. כשמדובר בניתוח לאור המתודה של בארת, הרי שפרשנות השיר משתנה גם מאדם לאדם וגם מעת לעת.

ברגעים אלו איני מתחברת למילים הפותחות. "שקעה חמה, שקעה נפשי / בתהום רעיונות רב כים?" יש בי התנגדות פנימית. למה שקעה חמה? לא שקעה נפשי, ואין תהום לרעיונות. במילים: "כי נלאתי מלחום את מלחמתי עם הבשר והדם" זה מתחבר. הלאות של מלחמת החיים מוצאת לה מקום נוח לרביצה. המלחמה הזאת מתישה. המאמץ לעלות למעלה, להתגבר על כח המשיכה, מותיר אותי לעיתים חסרת כוחות.

"ימים באים, ימים חולפים" - שוב אני מתחברת. המרוץ של החיים, השטף. אבל למה "מבלתי קחת מבלי תת" - אני לא לוקחת? אני לא נותנת? אולי מישהו אחר לא לוקח ממני? לא נותן לי? אני לא מתעכבת. ממשיכה: "אם לזאת קראת חיים, אמור נא ק-לי מה זה מת". שוב מתרחש חיבור. זה המקום בו אינני מרוצה מהחיים. המקום של הניתוק. זאת קובלנה כלפי שמיא: חיי אינם מחוברים כפי שאני רוצה שיהיו. החלקים המנותקים בחיים שלי אינם חיים. ברגע קריאת השיר אני מתפנה להקדיש להם זמן ולשאול: האם בכלל אפשר לחיות ככה? להשאיר לרגעים המנותקים לנוח, בלי לטפל בהם, בלי להקדיש להם מחשבה? מה נכון לעשות? לשכוח אותם ולשמוח שמחת שוטים, או להיות חכמה מאוד וגם מדוכאת? שאלות טובות. הרגעים המנותקים כאן כדי להגן עלי. אני לא באמת יכולה לטפל בכל הרגעים שיהיו מחוברים. אני לא באמת יכולה לחיות את החיים במילואם. זה גדול עלי. ואולי אני כן יכולה?

החייני ק-לי עד למחר / אולי אפתור את החלום. תן לי, אלוקי, את יום המחר, אולי אז יהיה בידי פתרון לרגעים המתים. אולי אקבל

כלל את האישיות מליאת השמחה אשר היה ר' אברהם אליהו אחרי בואו לסלבודקא" (גיליון "הנאמן" לזכר הרב קפלן). לפי בנו, צבי קפלן, שלא זכה להכיר את אביו, השיר נכתב ברגעים של ייאוש, ולא נועד לפרסום, וודאי שלא להלחנה. נכדו, אליהו קפלן, מעיד שאביו לא אהב לשיר אותו, כי לטענתו אינו משקף את דמות אביו השמח והאופטימי, אלא מציין מצוקה נפשית וייאוש מקומיים, האופייניים לגיל העשרה. הטקסט שבנו ונכדו מתייחסים אליו שונה במעט מהגרסה המוכרת בישיבות הליטאיות והוא זה שמופיע באסופת הכתבים שערך בנו בספר "בעקבות היראה":

שְׁקֵעָה חֲמָה... שְׁקֵעָה נְפִשִׁי
בְּתֵהוּם יְגִנָּה הָרֵב פְּיָם,
כִּי עוֹמְדָה לְפָלֵל הִיא בְּמַלְחַמְתָּהּ
אֶת הַבְּשָׂר וְאֶת הַדָּם...

יְמֵי עוֹבְרִים יְמֵי פְלִים
מְבִלֵי קַחַת, מְבִלֵי תַת...
אִם לְזֹאת קְרָאת "חַיִּים"
אָמַר נָא אֶ-לִי, מֶה זֶה "מֵת"!

חוֹסֶה אֵלַי כִּי לֹא אֶדַע
אֵיכָה אוֹכֵל כֹּה לַחֲיוֹת?...
הָאִם לְשִׁכַּח כָּל וְשִׁמְחָה
אוֹ לְזַכֵּר הַכָּל וּבְכֹחַת?...

"הַחַיִּינִי, אֶ-לִי, נָא לְמַחֵר -
אוֹלֵי אֶפְתָּר אֶת הַחֲלוּם...

שְׁקֵעָה חֲמָה... עֵבִים בְּאִים...
לִילָה עוֹלָה מִן הַתְּהוֹם...

המילים המודגשות הן השינויים העיקריים בין הגרסאות. נראה, שהגרסה הכתובה, המקורית לכאורה, חריפה יותר ומבטאת ביתר עוצמה תחושות קשות של יגון, כניעה וחידלון. אולי הייתה זו תגובה למפגש הראשון עם תנועת המוסר והמלנכוליות שמאפיינת לעיתים את הוגיה: חשבון נפש עמוק, חיפוש עצמי

הוא אינו יודע מה טעם בחיים כפי שהם ואיך ניתן להמשיך כרגיל. האם לשכוח את חוויתו האישית הסוערת ולהמשיך בשגרה, או לעצור דומם ולהתפרק רגשית מול אי הידיעה.

החידלון ומבקש עוד פנאי לבחון את הדברים, מצד שני, הוא טען קודם שחיי אינם חיים, אם כן, מה פשר בקשה זו? בין כך ובין כך פנייתו לאלוקים מופרעת על ידי מחזוריות החיים: "עבים באים, פנה היום", או בגרסה המודפסת והחריפה, על ידי כוחות טבע אימתניים: "לילה עולה מן התהום".

המילים קיבלו מנגינה (מקורה שנוי במחלוקת) וגרסה אחת זכתה לעדנה ונכנסה להיסטוריה של הישיבות הליטאיות. היא מושרת בהיכלותיהן בדבקות מליאת רגש, מתוך התפעלות הנפש, כבר קרוב למאה שנים.

"שקעה חמה" באפלטונית

מה פילוסופים יוונים עושים כשהם מגנים דבר בחריפות? זה לכאורה מה שאפלטון היה עושה בקוראו את השיר "תפילה" שמדבר על שקיעת הקיום של העולם הפיזי והעולם הנפשי: "שקעה חמה, שקעה נפשי". אפלטון חתר לקיום, לוודאות. אי ידיעה נתפסת בעיניו כדבר לא רצוי. החיכוך עם הריק והחידלון מגונה בעיני אפלטון. עם זאת, התחינה המופיעה בבית האחרון, לחיות גם מחר כדי להשיג ידיעה, לפתור את החלום, ממתנת את ההתנגשות בין המתודה של אפלטון לשיר של הרב קפלן. חשוב לשים לב שהשיר מוכתר בכתר "תפילה" ונראה שאליה הוא חותר. אבל עדיין, הכתיבה עצמה מרחיקה את הכותב מעולם האידאות ולכן שקרית.

מתמיד ושאפה להתנתק מהבשר והדם, או אולי הייתה זו תגובה למעידה במערכה מול היצר? בפרויקט הוידאו של שלמה יהודה רכניץ מתואר השיר הנוגה כ"פונה דווקא לנסיגות והקשיים שחווה האדם המלא ביראת שמים במלחמתו מול היצר הרע, כשלבסוף מוצא את נפשו שוקעת אל ריקנות ודכדוך עמוק". אין לנו אפשרות להתחקות אחר הרגעים הספציפיים של כתיבת השיר בידי אברהם אליהו קפלן הצעיר. עם זאת, בין כך ובין כך, צוהר לנפשו ברגעים מסוימים באותן שנים, וודאי יש כאן. השיר מתחלק לארבעה בתים. הבית הראשון מבטא תחושות של ירידה ועצב. המחבר בחר מילים עוצמתיות וגדולות: שקיעה, שמש, נפש, תהום, ים, נפילה (או לאות) ותבוסה במלחמה.

אחרי העוצמה של הבית הראשון, מגיע הבית השני ומביע תסכול, פרי מונוטוניות שבלונית חסרת משמעות: הזמן עובר, דבר לא קורה, איפה החיים בעצמם? הגרסה המודפסת מביעה מפורשות חשש על אפסות הקיום: "ימי כלים". לא רק מחזוריות אלא חידלון. קל לדמיין את העלם הצעיר, המבולבל והתוהה, שואל את שאלת מהות החיים וקיומם.

הבית השלישי מדגיש את התחושה הקשה של המחבר. הוא אינו יודע מה טעם בחיים כפי שהם ואיך ניתן להמשיך כרגיל. האם לשכוח את חוויתו האישית הסוערת ולהמשיך בשגרה, או לעצור דומם ולהתפרק רגשית מול אי הידיעה. הבית האחרון קורא לאלוקים ומבקש לחיות עד למחר כדי לפתור את "חלום". מצד אחד נראה שהמחבר מתנער מרגשות

השיר מתחקה אחר תחושת החידלון הפנימית ומאפשר לקתרזיס להתרחש. דווקא בגלל שההבעה בצורת שיר אינה החוויה בעצמה, הקורא יכול להזדהות איתה.

אותה. אריסטו לא יבקש לבדוק אם אכן ימיו של קפלן הצעיר עוברים בלי לקיחה ונתינה, אלא יסתפק בכך שזוהי מציאות משכנעת ומעוררת הזדהות ויעדיף אותה על פני זו המדויקת.

אריסטו ו/אפלטון או בארת?

אחרי שהגענו עד כאן אפשר לשאול: איזו מתודה עדיפה לניתוח השיר? התשובה לשאלה זו, בעיני, אישית ביותר. יהיו שיאמרו: כשאדע את הרקע לשיר אוכל להבינו על בוריו, להתחבר לחוויה של המחבר, וכך תתחדש לי הבנה שלא הייתה לי קודם. יהיו שיאמרו, מתאימה לי הגישה של בארת. ההיסטוריה אינה מעניינת. חשוב לי מה שהתעורר אצלי למקרא המילים. הגישה שלי היא גישה של "גם וגם". גם אפלטון ואריסטו וגם בארת. לדעתי כדאי ששלב החשיפה ליצירה יהיה נקי, חף מכל ידע קודם. כך יתרחש חיבור אישי בצורה טבעית, נינוחה ואוטנטית. אחרי שהרגנו את המחבר והשתקנו את קולו, אחרי שהתחברנו בחוויה האישית שלנו ונתנו ליצירה את הפרשנות הבלעדית שלנו, אפשר להחיות את המחבר ולהתחקות אחר היצירה, כאשר החיבור בין הקולות עשוי להוליד קול נוסף, מעניין וייחודי, שחבל להפסיד אותו.

חם ברינקר, (1984). אסתטיקה כתורת הביקורת, משרד הביטחון: תל אביב

של האדם, זהו הדבר הקרוב, מצד שני יש את "הרוחק האסתטי", העובדה שהחוויה מועברת בצורת שיר, עם אסתטיקה משלו, ונוספת עליו מנגינה. כלומר, זאת אינה החוויה האישית של מי ששר את השיר אלא חוויה רחוקה ממנו המאפשרת לו להתבונן בה בשעה שנפשו מוגנת.

אולי אפשר לומר שהבעת הרגשות הקשים עצמה היא אחיזת עיניים. לכאורה, כשר' קפלן כתב את הדברים הוא לא היה במצב אובדני. הוא לא שיקר, כמו שטוען אפלטון, הוא הרגיש את הדברים שכתב, אבל זה מוצג במידה מסוימת של אחיזת עיניים, והקורא רגוע שנפשו של המחבר אינה שוקעת באמת. יש כאן ביטוי של חידלון, אבל לא בצורתו המעשית, אלא כחיקוי: השיר מתחקה אחר תחושת החידלון הפנימית ומאפשר לקתרזיס להתרחש. דווקא בגלל שההבעה בצורת שיר אינה החוויה בעצמה, הקורא יכול להזדהות איתה. השיר מעניק לקורא מרחק ביטחון השומר על נפשו הרגישה, ובפרט ברגעים קשים של ביטוי תחושות חריפות. לפי זה אפשר להבין את הסיבה שהשיר זכה, ועדיין זוכה, לתפוצה רחבה בבתי המדרש. הקונפליקט החריף בין השאיפה של מבקשי השם צעירים מול אפסות הטבע והחיים מתקנז אל שיר זה, שבמידה רבה מתעל את הרגשות הסוערים לתפילה על העתיד ולחיבור עם הבורא. ואם באריסטו עסקינן, יתכן שאף הוא היה מוצא מפלט בשיר כזה שמבקש את הידיעה ואינו מתכחש לגודש המתרגש על המבקש

במחשבה שניה, יתכן שהשיר מבטא את הלך רוחו של אפלטון ברגעים מסוימים בחייו. אם אנו מקבלות שהשיר "שקעה חמה" הוא ביטוי לחוויה רגעית, הרי יתכן מאוד שאפלטון, שראה בידיעה את צורת הקיום הנעלית, חווה גם רגעים של אי-ידיעה ואת התחושות הקשות הנלוות אליהן, כפי שניסח אותן אברהם אליהו קפלן הצעיר. עם זאת, אפלטון וודאי דחה אותן בחריפות, וכך גם את השיר שנותן להן מקום ומעורר אותן. ברגעים אלו וודאי שינן לעצמו חזור וישנן "אני צריך להיות תבוני, לחשוב ולא להרגיש".

"שקעה חמה" אריסטוטלית

אריסטו, לעומת זאת, עשוי לקבל את השיר כאמנות ראויה. ראשית, יש כאן "רוחק אסתטי". השיר מעניק לקורא את היכולת לחוות תחושות קשות של ריקנות, דכדוך, אי ידיעה, כניעה, מונוטוניות וחידלון במרחב בטוח. מצד אחד יש כאן את החוויה הקשה

maplesweetbox.co.il
maplesweetbox@gmail.com

מייפל בהפקה מיוחדת לכבוד החג

נכון שאתן מתארחות מתישהו בחג ויהיה נחמד+ לבוא עם משהו שווה ביד?
 או שסתם מתחשק לכן לפנק בסטייל מישהו שאתם ממש אוהבים?
 הטור הזה מוקדש לכן, כדי לפתוח ראש ולהראות איך תהפכו כל דבר לערכה מעוררת השתאות,
 עם בחירת קונספט, מוטיבים קשורים, סקאלת צבעים - ואתן שם.
 כמיטב מסורת מייפל, הדגש ניתן על אסתטיקה ואריזה מוקפדת, לא פחות מהאיכות והטעם.
 אז הכנתי לכן כאן הצעה למארז תשרי דבשי לשנה סופר מתוקה,
 אפשר להיצמד לשילוב כפי שהוא, ואפשר כמובן לעוף איתו כיד הדמיון הדבשי עליכן...

HONEY POPS

התלהבות קולקטיבית בקרב הילדים (והמבוגרים, ששש...) מובטחת! וזה יותר קל ממה שזה נשמע.

מרכיבים:

- 1 כוס סוכר
- 1/3 כוס דבש
- 2 כפות מים
- אופציונלי: גרידת לימון או קורט קינמון
- מקלות לסוכריות
- מדחום
- נייר אפיה/ תבנית סיליקון לסוכריות על מקל
- תבנית עם מי קרח

הוראות הכנה:

- מביאים לרתיחה את הדבש עם המים והסוכר תוך כדי בחישה עד להמסה מלאה של הסוכר.
- ממשיכים לבשל על אש בינונית כ- 18 דקות עד לטמפרטורה של 145-150 מעלות צלזיוס.
- כדי לבדוק שהסירופ מוכן, שופכים מעט ממנו לתוך התבנית עם המים הקרים ובודקים אם הוא מתקשה מיד. עם הוא נשאר רך מדי - יש להמשיך לבשל עד שיגיע למרקם המדויק.
- כשהסירופ מוכן, מורידים מהאש ומניחים את תחתית הסיר בתוך מי הקרח ל-20-10 שניות כדי להפסיק את תהליך הבישול.
- על נייר האפיה יוצקים בזריזות (מכיוון שהסירופ מתקשה במהירות) עיגולים בקוטר בינוני.
- מניחים מקל על כל עיגול בתנועת סיבוב קלה שתבטיח ציפוי מלא של המקל.
- מניחים להתקשות מלאה של כ-30 דקות ועוטפים מיד לאחר הצינון כל לקקן בצלופן הדוק.
- מאחסנים בקופסא אטומה במקום יבש.

מקרונים עם עוקץ

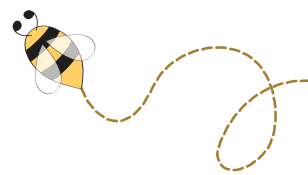
להפוך את המקרון המוכר לדבורה חגיגתית - זזזזזז כל הטוויסט!

מרכיבים:

עוגיות מקרון מוכנות
שוקולד מריר לקישוט
שקדים פרוסים

למלית הבאטר קרים:

200 גרם חמאה
2.5 כוסות אבקת סוכר
4 כפות חלב
כפית תמצית ווניל
וכ-2 טיפות צבע מאכל צהוב/
כחצי כוס בשל טחון למחית.

01

מכינים את הבאטר קרים:

- מקציפים חמאה רכה כ-2 דקות ומוסיפים אליו בהדרגה את אבקת הסוכר.

- מוסיפים את החלב, את הווניל ואת צבע המאכל וממשיכים להקציף מעט למרקם חלק.

- בהוספת מחית פרי משמיטים את תמצית הווניל ומוסיפים את המחית בהדרגה.

אם המחית לא נטמעה באופן אחיד במרקם החמאה, יש לטחון את המלית עם בלנדר מוט עד לקבלת מרקם חלק.

- מעבירים את הקרם לשקית זילוף ושומרים במקרר להתייצבות קלה.

- מקשטים את המקרונים בפסי שוקולד על 2/3 מהעוגיה, ומניחים להתקשות.

- קולים מעט את השקדים להזהבה.

02

מרכיבים את הדבורה:

- על כל עוגיית מקרון מזלפים תלולית קרם במרכז (נזהרים שהמילוי לא יתפרש עד השוליים), מעליה מניחים עוגיה מקושטת ולוחצים בעדינות עד שהמילוי ממלא את המקרון עד לשוליים.

ב-2 צידי העוגיה דוחפים 2 פרוסות שקדים לתוך הקרם בזווית אלכסונית מעט כלפי מעלה, כשכנף אחד חופף מעט לכנף הצמוד (מומלץ לבצע את השלב הזה לאחר קירור קל של המקרונים, כשהמילוי מתייצב)

03 אריזה:

לאריזה מושלמת השתמשתי בקופסא לסושי בעל מכסה נמוך, אותה ריפדתי בבריסטול צהוב והצמדתי כל מקרון בטיפה שוקולד לבן מומס.

Bee
you

מיני מגנום עם טוויל חלת דבש

(המגנום האהוב של מייפל כאן עבורכם במתכון מהחדר):

מרכיבים:

<p>לציפוי: 500 גרם שוקולד לבן חלבי 60 גרם חמאת קקאו</p> <p>כלים נדרשים: תבניות סילקון - מגנום מיני מקלות ארטיק</p>	<p>למילוי: 200 גרם מחית נוגט איכותית 200 גרם שקדים שבורים גס וקלויים קלות</p>	<p>לבראוניז חלבי: 200 גרם חמאה 200 גרם שוקולד מריר 60% חצי כוס סוכר קורט מלח 3/4 כוס קמח לבן חצי כוס אבקת קקאו 3 ביצים</p>
--	--	---

01 אופן ההכנה:

מתחילים עם הכנת הבראוניז:

- ממסים על אש קטנה שוקולד, סוכר וחמאה. מוסיפים את קמחו המלח.
- מסירים מהאש ומוסיפים את הביצים, אחת אחת ומערבבים במהירות.
- מבליעים את התערובת את הקקאו ואת הקמח ומעבירים את הבליחה לתבנית בינונית
- אופים בתנור בחום מראש ל-180 מעלות כ-25 דקות. מוציאים ומצננים מעט.
- כשהעוגה עדיין חמימה מעט טוחנים אותה במעבד מזון למרקם בצקי נוח. (ניתן להוסיף מעט נזלים או פירורי אוראו כדי להגיע למרקם מדויק.
- מרפדים את שקעי המגנום בשכבה של כ-1 ס"מ מבצק הבראוניז בצורה אחידה, כולל דפנות המגנום.
- מניחים במרכז כל שקע כף גדושה מחית נוגט ומעליה מפזרים שברי שקדים.
- דוחפים פנימה את המקל, מעלה למילוי. סוגרים את המגנום עם שכבת בצק בראוניז בצורה הרמטית, ומיישרים למראה אחיד וחלק.
- מקפיאים למשך שעה לפחות.
- ממסים את השוקולד עם חמאת הקקאו על בן מארי או בפולסים קצרים במיקרו (חלבי).

- מחלצים את המגנומים בזהירות מהתבניות וטובלים בשוקולד המומס.
- מנערים את עודפי השוקולד ומשאירים להתייבשות באוויר למשך מס' שניות.
- לתוצאה מקצועית ולמקרה שאתן לוקחות את המגנומים איתכן לדרך - מומלץ לטמפרר את השוקולד.
- עוטפים כל מגנום היטב ושומרים במקרר.

03 אריזה:

אורזים - מכל הלב,
מוסיפים - רודה דבש,
להשלמת החגיגה
מאחלים
מצלמים
.....

שנה מתוקה!
רחלי

02 קישוט טוויל חלת דבש

מבטיחה שחלת הדבש המופלאה הזו היא מושגת לגמרי ומזניקה כל מנה או קינוח.

מרכיבים:

20 גרם קמח לבן
120 גרם מים
40 גרם שמן
קורט מלח
טיפה של צבע מאכל צהוב

- מאחדים היטב את כל החומרים לבלילה הומוגנית
- מחממים מחבת על אש בינונית עד גדולה. ומשמנים אותה במעט שמן.
- כשהמחבת רותחת שופכים לתוכה כשליש מהכמות (זהירות!) התערובת מבעבעת ומתזה שמן,
- לאחר מס' דקות הבעבוע משתתק ונוצרת מין תחרה מלאת חורים במרקם קריספי שמתרומם מהצדדים, מרימים את הטוויל בזהירות ומניחים על נייר סופג.
- חוזרים על הנ"ל עד לסיום הבלילה.
- כשחלת הדבש מצטננת, שוברים אותה לחתיכות א סימטריות ומאחסנים בקופסא אטומה.
- לפני ההגשה מקשטים איתה את המגנומים (או משדרגים איתה את המוס שהכנתן לקינוח...) ומוציאים אותם דוגמנים.